
Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Teplice, 2013

„Nevěřím, že něco vytlačí literaturu. Vzpomínám na dny, kdy mi bylo teskno a svět pro mne nevypadal jako to nejhezčí místo. Vzal jsem si Zpěvy staré Číny a začítal se do veršů Li pa a Tu fua starých tisíce let a bylo mi lepší. Shledával jsem, že nejsem sám, kdo se ocitl na dně. Ty verše, řádek za řádkem, mě zvedaly, jako maminka vyzvedává děťátko z kolébky, aby mu podala to nejlepší mléko, jaké může člověk dostat. Literatura, umění jsou to mléko, které dostává člověk, protože ho potřebuje, aby se cítil duchovně v rovnováze; nasycenější a bohatší. Ušlechtlejší.“

(František Cinger, *3 x 18, portréty a postřehy*, 2002)

Obsah

1	Úvod do studia literatury	5
2	Opakování učiva 1. ročníku	7
3	Realismus a naturalismus ve světě	10
3.1	Společensko - historické pozadí doby	10
3.2	Znaky realismu a naturalismu v umění.....	12
3.3	Honoré de Balzac.....	15
3.4	Gustav Flaubert.....	16
3.5	Lev Nikolajevič Tolstoj	19
3.6	Fjodor Michailovič Dostojevskij	21
3.7	Nikolaj Vasiljevič Gogol	24
3.8	Henryk Sienkiewicz.....	25
3.9	Realismus v Anglii	26
3.9.1	Charles Dickens.....	26
3.9.2	Emily a Charlotte Brontë.....	26
3.9.3	Robert Louis Stevenson	27
3.10	Realismus v USA	28
3.10.1	Mark Twain	28
3.10.2	Jack London	28
3.11	Realismus severeských zemí – Hans Christian Andersen	29
3.12	Émile Zola.....	31
3.13	Guy de Maupassant.....	33
3.14	Kontrolní otázky	34
4	Česká literatura – 40. - 90. léta 19. století.....	37
4.1	Společensko- historické pozadí doby	37
4.2	Božena Němcová	41
4.3	Karel Havlíček Borovský	45
4.4	Almanach Máj, májovci	51
4.5	Jan Neruda	53
4.6	Jakub Arbes	55
4.7	Ruchovci – Svatopluk Čech	57
4.8	Ostatní ruchovci.....	59
4.9	Lumírovci – Jaroslav Vrchlický	61
4.10	Historická beletrie, Alois Jirásek	62
4.11	Vědecký a kritický realismus	65
4.12	Venkovská próza, Karolína Světlá.....	67
4.13	Realistické drama, bratři Mrštíkové.....	69
4.14	Práce s textem – bří Mrštíkové	72
4.15	Národní divadlo	74
4.16	Četba a interpretace textu – Jan Neruda – Malostranské povídky.....	76
4.17	Kontrolní otázky	78
5	Přelom 19. a 20. století.....	81
5.1	Společensko – historické pozadí doby.....	81
5.2	Znaky impresionismu a symbolismu v umění.....	83
5.3	Znaky dekadence a secese v umění	85
5.4	Prokletí básníků, Charles Baudelaire.....	87
5.5	Oscar Wilde	89
5.6	Další významní autoři přelomu století.....	91
5.7	Atmosféra konce století v naší společnosti.....	93
5.8	Moderní revue, dekadence – Karel Hlaváček.....	95

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

5.9	Česká moderna – Josef Svatopluk Machar	97
5.10	Impresionismus, symbolismus – Antonín Sova.....	99
5.11	Český naturalismus	100
5.12	Generace buřičů	104
5.12.1	Fráňa Šrámek.....	104
5.12.2	Viktor Dyk.....	106
5.12.3	František Gellner	111
5.13	Petr Bezruč	113
5.14	Kontrolní otázky	116
6	Použitá literatura	119
7	Seznam obrázků	122
8	Seznam ukázek.....	124
9	Správné odpovědi kontrolních otázek	126

1 Úvod do studia literatury

„Literatura je věc líbení, když se ti to líbí, tak je to pro tebe dobré, když ne, tak to pro tebe dobré není, zato se to líbí někomu jinému.“

Arnošt Lustig

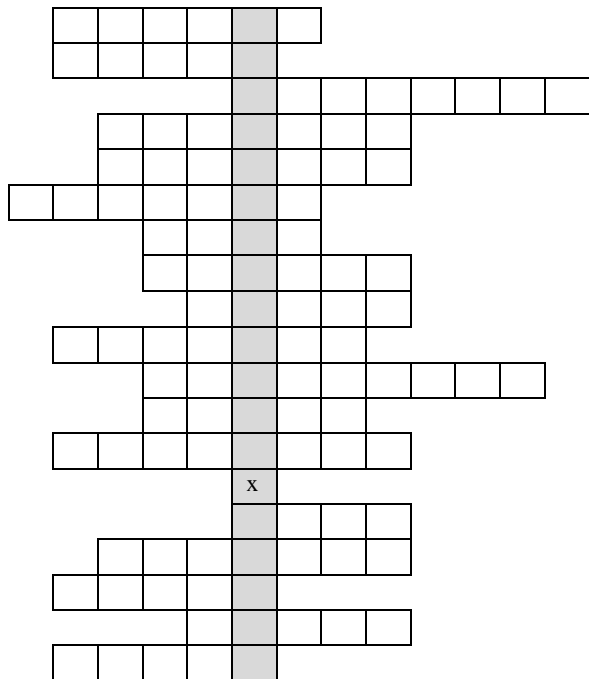
Úkol 1 Během dvou minut napište vše, co vás napadne, když se řekne literatura.

Úkol 2 Pokuste se vámi napsané pojmy roztrždit do skupin.

Úkol 3 Definujte literaturu.

Úkol 4 Jakou funkci má literatura? Vysvětlete.

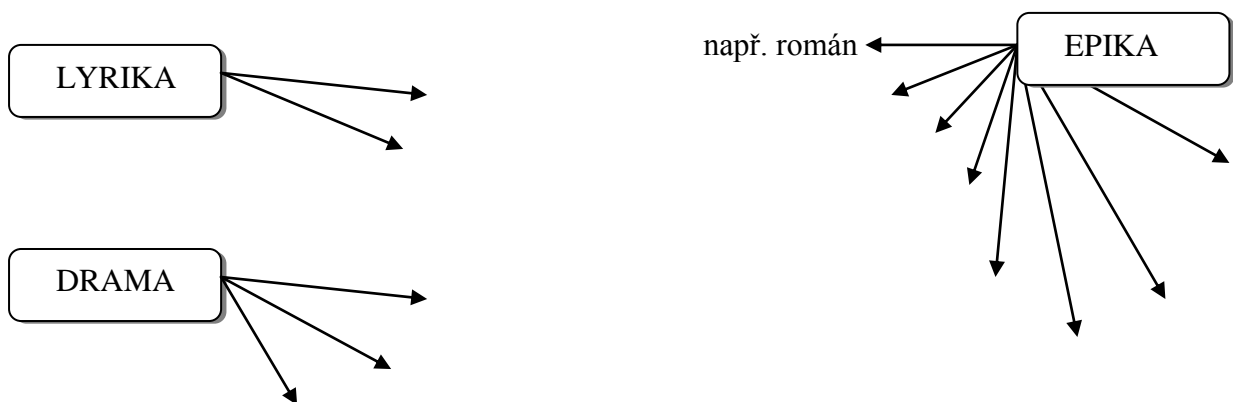
Úkol 5 Vyluštěte.

- Krátký napínavý příběh, který rychle směřuje k pointě.
- Krátké příběhy, v nichž zvířata jednají jako lidé, končí poučením.
- Varianta novely, objasňující záhadu. Autorem J. Arbes.
- Hud. dram. žánr, který spojuje složku hudební, taneční, mluvenou.
- Autorka a sběratelka pohádek.
- Příběh s jednoduchým dějem, menším počtem postav než u románu
- Rozsáhlá veršovaná skladba, která popisuje činy hrdinů.
- Žalozpěv, báseň smutného charakteru.
- Hudebně dramatický žánr, který spojuje text s hudbou.
- Dílo, v němž jsou zachyceny dějiny tak, jak šly za sebou.
- Zakladatelem novely je autor Dekameronu.
- Křestní jméno zakladatele romaneta zní Arbes.
- Divadelní hra s vážným obsahem.

- Slavnostní zpěv popř. modlitba, objevující se ve Starém zákoně.
- Smyslené vyprávění, které vždy končí dobře. Objevují se i kouzla.
- Zachycuje různá prostředí a osudy mnoha postav v dlouhém čase.
- Určeno pro jevištní představení je
- Próza, poezie a drama patří mezi literární

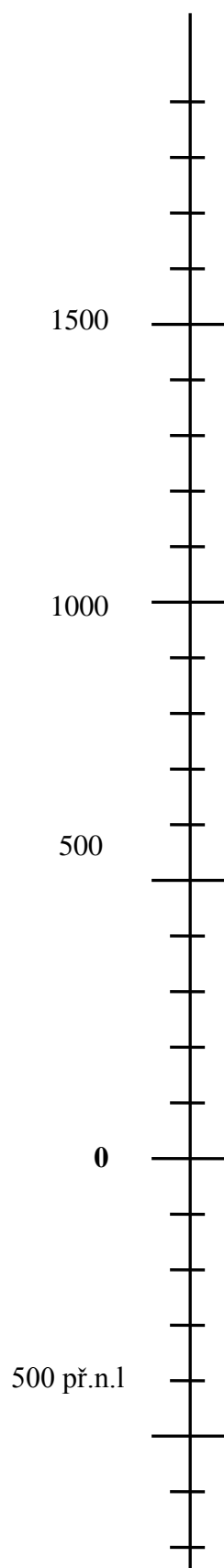
Úkol 6 Literární útvary z Úkolu 5 přiřaďte k literárním žánrům.

Pojmy: literatura, funkce literatury, literární druhy, literární žánry, literární útvary, lyrika, pika, drama, próza, poezie, román, povídka, pohádka, epos, tragédie, komedie, píseň, elegie, žalm.

2 Opakování učiva 1. ročníku

Úkol 1 Časová osa – PŘEHLEDNĚ!!! doplňte údaje z Úkolu 2

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Úkol 2 Popletené letopočty – doplňte chybějící letopočty událostí

Starověk - _____	14.-16.stol (v Itálii od 13.stol)	11.-13.stol
Středověk- _____	1./2. 19.stol.	do roku 476
Novověk - od roku 1492	konec 18. stol.	
Řecká literatura - 8.stol.př.n.l. – 1. stol. př.n.l.	18.stol.	pol. 16. století – pol 18.stol.
Římská literatura - 3.stol.př.n.l. – 6.stol.n.l.	do roku 1492	2./2. 12.stol -14. stol.
Románský sloh - _____	70.léta 18. stol. – 50.léta 19.stol.	1526
Gotika - _____	1348	1415
Renesance - _____	863	1418 – 1434
Baroko - _____		
Klasicismus - _____		
Preromantismus - _____		
Romantismus - _____		
Národní obrození - _____		
Příchod Cyrila a Metoděje - _____		
Založení Karlovy univerzity - _____	1564 – 1616	
Upálení Jana Husa - _____		
Husitské války - _____		1592-1670
Život Williama Shakespeara - _____		
Nástup Habsburků na český trůn - _____		
Život Jana Amose Komenského - _____		

Úkol 3 Charakterizujte:

romantismus _____

klasicismus _____

národní obrození _____

6b.

Úkol 4 Podle indicií poznejte autora.

- Rus, zabit v souboji
- Adoptován, problémy s alkoholem, nalezen v bezvědomí pro prohýřené noci
- Francouz, osvícenec
- Francouz, zemřel po premiéře své hry
- Ital, ztratil otce při morové nákaze

5b.

Úkol 5 Podle indicií poznejte dílo.

- 3+1
- růžové brýle, Všudybyl, Mámení
- mladík nepochopen světem a svou láskou se zastřelí
- vyhnanství, dopis, ples
- kontrast ošklivého vzhledu, ale dobrého srdce

5b.

Úkol 6 Doplňte dvojice či skupiny.

Oněgin _____
Frollo _____
Portos _____
Švanda _____
Jarmila _____
Julian _____
Valér _____

7b.

Úkol 7 K dílu doplňte autora a obráceně.

Labyrint světa a ráj srdce _____
Dekameron _____
Zdravý nemocný _____
Ohlas písní ruských _____
Máj _____

_____ Karel Jaromír Erben
_____ George Gordon Byron
_____ Edgar Allan Poe
_____ Voltaire
_____ Victor Hugo

10b.

Úkol 8 Spočítejte si body za Úkoly 3-7 (maximum 33 bodů).

Bodové rozpětí	Hodnocení	Váš výsledek
33-30	1	
29-25	2	
24-17	3	
16-9	4	
8-0	5	

3 Realismus a naturalismus ve světě

3.1 Společensko - historické pozadí doby

Americký sen

Na cestě ze Starého do Nového světa se přistěhovalci plni nadšení tlačili do přijímacího centra na Ellis Islandu. Jejich první pohled patřil soše Svobody, která se tyčila 93 metrů nad newyorským přístavem. Sochu darovali Francouzi na oslavu stého výročí americké nezávislosti, i když na místo dorazila až o deset let později – roku 1886, neboť prvně se podařilo zkompletovat jen ruku a pochodeň.

Viktorie císařovnou

Osvědčená politika „splendid isolation“ umožnila Británii soustředit se na rozvoj a ochranu impéria. V Indii, perle koloniální říše, se snaží svou moc ještě více upevnit. Dosud královnou Viktorii zastupoval místokrál, následně zemi spravovala Východoindická společnost. Na návrh ministerského předsedy Benjamina Disraeliho se Viktorie nechá korunovat císařovnou.

Zrození Coca-Coly

Dne 8. května 1886 se v americké Atlantě zrodil „šumivý lék“, který později opanoval celý svět. Tamější lékárník představil zdejším občanům tmavý mok a zároveň jej začal prodávat v lékárně za 5 centů (prodalo se 9 nápojů denně).

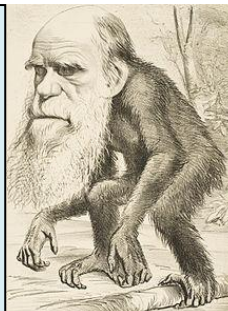
Cesta k nápoji začala ve vojenském lazaretu, kde se lékárník Pemberton zotavoval ze zranění utrpěných ve válce Severu proti Jihu. Nesnesitelná bolest ho prý vedla k vyvinutí takzvané francouzské vinné koky.

Dnes je k výrobě nápoje použito zhruba 175 tun koky.

Člověk = opice?

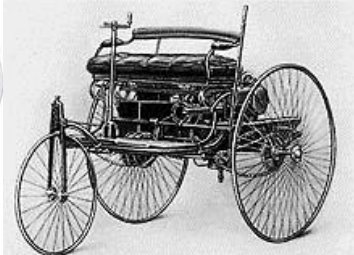
Karikatura, která se vysmívala Darwinově teorii, že lidé se vyvinuli z jednodušších forem života. Bylo mu vyčítáno tvrzení, že člověk pochází z opice, ale Darwin ve skutečnosti prohlásil, že s opicemi možná máme společné znaky.

Ve jménu vědy

Louis Pasteur to v životě neměl lehké. Z jeho pěti dětí tři podleli infekčním chorobám, tak vyhlásil boj mikroorganismům. Roku 1868 objevil, jak zničit mikroorganismy v mléce. Konzervativci však Pasteura nerespektovali a vysmívali se jeho volání po hygieně v nemocnicích a prevenci proti infekcím. Až v důchodu se Pasteurovi podařilo vypracovat princip moderního očkování a vytvořil vakcínu proti vzteklině. Zachránil na 350 osob.

Ve jménu vědy však tvořili i další vědci. Jmenujme například T.A. Edisona, který vynalezl žárovku roku 1879, vydržela svítit 13,5 hodiny. Nebo Karl Benz, který si nechal roku 1885 patentovat první novodobé vozidlo. Dálkovou jízdu jím jela žena, Bertha Benzová.

Obrození ukončuje tisícileté rozdělení

Sjednocení italských států za Viktora Emanuela II. přišlo po více než tisíci letech rozdělení. Posledním jednotným státem bylo ostrogótské království, které vystřídalo v 5. století římskou říši. Konečného sjednocení Itálie s dosáhlo až v roce 1870, kdy Italové obsadili poslední vzdorující území – Řím. Podnětem sjednocujících tendencí bylo risorgimento – obrozenecké hnutí v čele s Giuseppem Garibaldim.

Jih proti Severu

Konflikt mezi státy Unie (zakladatelské státy USA) a Státy konfederace - Jih) v letech 1861 – 1865.

Jako příčina války se často uvádí spor o to, zda má být povoleno otroctví. Ale tento výklad je značně zjednodušený, důvodů byla celá řada. Podstatou většiny z nich bylo to, že Jih usiloval o mnohem větší autonomii jednotlivých států v Unii, se kterou Sever, který prosazoval silnější centrální vládu, nemohl než nesouhlasit.

Občanská válka přinesla první masivní využití telegrafu, železnice a kulometů v boji a skončila porážkou slabšího Jihu. Jejím důsledkem bylo posílení centrální vlády, zrušení otroctví a zbídačení Jihu, ale i rozšíření občanských svobod, další územní expanze USA a mohutný hospodářský rozmach (včetně Jihu). Připočíst musíme i 600 000 mrtvých.

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Vznik realismu je úzce spjat s rozvojem přírodních a společenských věd a s vrcholící průmyslovou revolucí. Roku 1859 byla zpochybněna církevní učení o stvoření světa _____ vzniku druhů přirozeným výběrem. Vědci dál přicházeli s novými zásadními objevy (např. _____, _____, _____). Rozvoj průmyslu vedl k masovému _____ a k formování moderní společnosti. V Evropě vznikaly nové státy, např. _____ a _____, které projevovaly nemalé ambice, například na poli koloniální politiky. Největší koloniální velmocí zůstávala _____, jejíž královna _____ byla po předcházejících sporech korunována _____ císařovnou. Ve Francii docházelo k neustálým politickým zvrátům, až se situace ustálila v podobě republiky. Politicky a hospodářsky nejzaostalejší stát _____ se za vlády cara Alexandra II. snažilo prosazovat reformy, přesto zůstávalo absolutistickou zemí. Situace „za oceánem“ rovněž nebyla pozitivní, rozpor mezi zemědělsky orientovaným _____ a průmyslovým _____ vyústil _____, která vedla ke zrušení _____.

Úkol 2 Vypište pouze v bodech nejdůležitější události 2. poloviny 19. století

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Úkol 3 Porovnejte úryvek textu s článkem „Obrození ukončuje tisícileté rozdělení“, všimněte si zejména použitých slov. Odhadněte dobu vzniku a účel vzniku textu.

(...) v květnu 1860 se Garibaldi přeplavil na Sicílii s hrstkou dobrovolníků, aby se tam postavil do čela lidového hnutí. Garibaldi zvítězil nad vojskem neapolského krále a díky lidovému hlasování byla jižní Itálie připojena k Piemontu. Hlavní oblasti Itálie byly tedy sjednoceny národní revolucí „zdola“. Revoluční sjednocení však nebylo dotaženo dokonce, v tom se projevila nedůslednost maloburžoazního revolucionáře Garibaldiho. Sjednocení Itálie bylo dokončeno „shora“, tj. sardinskou buržoazií, velkostatkáři a savojskou dynastií, kteří využili předchozích vítězství italského lidu.

(vzhledem k povaze úkolu nezadáno)

3.2 Znaky realismu a naturalismu v umění

REALISMUS – z lat. realis – skutečný

Jedná se o umělecký směr 2. poloviny 19. století, který se snaží objektivně ztvárnit svět tak, aby se zobrazované co nejvíce podobalo skutečnosti. Projevil se zejména v malířství, sochařství a literatuře (zde je označován jako kritický realismus). Teoreticky byl vymezen ve Francii mezi lety 1856-1857, kdy autoři kolem revue *Réalisme* dospěli k následující zásadě: umění by mělo na základě pozorování skutečnosti pravdivě, nezaujatě a objektivně popisovat svět a analyzovat současný život. Podstatou je všestranné zobrazení jedince nebo skupiny na pozadí určité historické události, včetně vykreslení psychologie postav

NATURALISMUS – z lat. naturalis – přírodní

Je umělecký směr 2. poloviny 19. století, který zobrazoval člověka jako tvora fyziologicky, dědičně i sociálně podmíněného. Projevoval se především v literatuře. Vycházel z názoru, že literatura a umění podléhají stejným zákonům jako přírodní vědy a spisovatel by měl být při zprostředkování reality vědecky objektivní. Naturalismus teoreticky zformuloval spisovatel Émile Zola.

(didaktis)

Úkol 1 Spojte obrázek s popisem

Projektovány byly tržnice, kanceláře, sklady, nádraží, depa, mosty, galerie, obchodní domy. Materiálem byl beton, železobeton, ocel, litina, sklo. Přestavbou procházela i města – Paříž, Berlín. Byly položeny základy moderní infrastruktury.

Křišťálový palác - 1851

Postaven pro 1. mezinárodní výstavu v Londýně

Brooklynský most - 1883

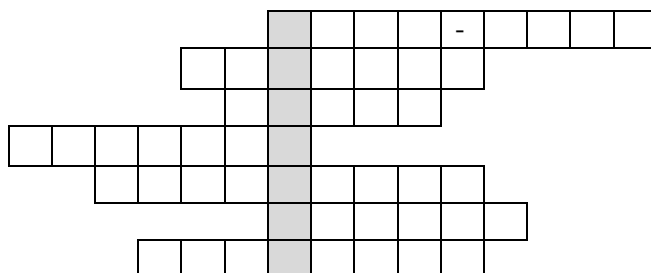
Jednalo se o první visutý most na ocelových lanech ve své době. Dlouhý je 1825 metrů.

Eiffelova věž – 1889

Postavena u příležitosti výročí Velké francouzské revoluce a světové výstavy konané v Paříži.

Malířství

Úkol 2 Vyluštěte.

Nápoj vyrobený v roce 1886

Imigranty v Americe vítá socha.....

Ve 2. polovině 19. století bylo nejzaostalejším státem

Zavedl očkování proti vzteklině

Vedl povstání na Sicílii

Architektem nejznámější dominanty Paříže je.....

Nejznámější indická císařovna

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Nový směr pojmenoval Gustav _____, když roku 1855 zahájil v jedné pařížské chatrči výstavu svých děl s názvem Le Réalisme.

Mezi další významné malíře patří **Jean Francois Millet**, **Ilya Repin** či **George Caleb Bingham**. Umělci zobrazovali realistickou tvář krajiny, pracující muže a ženy, výjevy z běžného života.

Obrázek 1 J.-F. Millet - Sběračky klasů

Obrázek 2 G. Courbet - Spánek

Sochařství

Obrázek 3 Aimé – Jules Dalou

Obrázek 5 Jean – Baptiste Carpeaux

Obrázek 4 August Rodin

Úkol 3 Pokuste se vymyslet název výše zobrazených soch

A. – J. Dalou _____
J.-B. Carpeaux _____
A. Rodin _____

Úkol 4 Zjistěte skutečné názvy soch

A. – J. Dalou _____
J.-B. Carpeaux _____
A. Rodin _____

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Literatura

Francouzský realismus skutečnost nejen popisoval, ale snažil se jí především pochopit a soudit, čehož se naturalismus svým soustředěním na jevově dokumentární popisnost a svou zásadou spisovatelské neosobnosti a neúčastnosti programově zřiká. Jestliže realismus zobrazuje a snaží se pochopit postavy v oboustranně aktivní relaci jedince a utvářejících ho vztahů společenských, naturalismus postavy registruje jako víceméně hotové produkty zákonitostí převážně biologických. V realistické próze prochází proměnou role vypravěče, z vševědoucího vypravěče se stává vypravěč neosobní, který děj čtenáři pouze zprostředkovával.

Naturalismus usiloval zobrazit svět a člověka na výši nejnovějších dobových poznatků. Pozitivisticky vědecké myšlení objevovalo vztahy mezi jevy přírodněpředmětnými i lidskými, společenskými a kulturními. V důsledku omezenosti na jevový povrch však dospívalo k novým iluzím a schémátům. Hrdiny naturalistického románu byli pouze lidé nižších vrstev, jejichž chování je popisováno metodou „fotografování skutečnosti“ – pouze reprodukce faktů vycházejících z pozorování autora.

(Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století)

Úkol 5 Odpovězte na otázky:

Jaký je rozdíl mezi naturalismem a realismem v přístupu ke skutečnosti?

Realismus _____

Naturalismus _____

Jaký je rozdíl mezi naturalismem a realismem v přístupu k postavám?

Realismus _____

Naturalismus _____

Čím je inspirován naturalismus? _____

V čem bylo úskalí naturalistického přístupu? _____

Úkol 6 Odpovězte na otázky.

Zakladatelem naturalismu je Émile Zola.

ANO-NE

Realismus se snaží postavy pochopit, naturalismus je jen popisuje.

ANO-NE

Realismus byl ovlivněn pozitivismem.

ANO-NE

V naturalismu je vypravěč jen pozorovatelem.

ANO-NE

Romantismus i realismus vznikly jako reakce na změnu společenských podmínek v 19. století.

ANO-NE

3.3 Honoré de Balzac

Narozen: 1799 Tours (Francie)

Zemřel: 1850 Paříž (Francie)

Základní informace: Narodil se v chudé měšťanské rodině. Na otcovo naléhání studoval práva, ale rozhodl se věnovat raději literatuře. S otcem se ve zlém rozešel, našel si byt a celý den psal (spal pět hodin denně, téměř z bytu nevycházel, pil jen kávu a oblečen byl v mnišském rouchu). Jeho první pokusy však nebyly úspěšné, topil se v dlužích a nějaký čas strávil i ve vězení pro dlužníky. Z tvůrčího vytržení se probudil až tehdy, když byly všechny jeho dluhy zaplacený. Ve 43 letech se oženil s hraběnkou Evelinou, s níž si už 17 let dopisoval. Avšak obrovské tvůrčí vypětí podlomilo jeho zdraví a Balzac krátce po svatbě umírá.

Obrázek 6 H. de Balzac

Tvorba: Během svého života byl neuvěřitelně populární. Skvěle dokázal vystihnout charakter žen, které se něčím provinily. Jeho díla jsou však přetížena popisy měst, ulic, domů. Jednání svých hrdinů se snažil vysvětlit jejich výchovou, vlivem prostředí, proto jej řadíme k předchůdcům naturalismu. Děj je urychlován živými dialogy. Charakteristické je přecházení postav v rámci děl. Balzac se snažil vytvořit románový cyklus nazvaný *Lidská komedie*, který měl popisovat francouzskou společnost od Francouzské revoluce až po polovinu 19. století. Záměr byl naplněn ze dvou třetin. Balzac stihl napsat přibližně 100 románů a povídek.

- *Evženie Grandetová* _____

- *Otec Goriot* _____

- Lesk a bída kurtizán

Ukázka 1 Otec Goriot

"Ach, kdybych byl bohat, kdybych si ponechal své jmění, kdybych jim je nebyl dal, pak by tady byly, olizovaly by mi tváře svými polibky! Bydlel bych v paláci, měl bych krásné pokoje, služebnictvo, teplo. A ony by se rozplývaly v slzách i se svými manžely a se svými dětmi. To vše bych měl. Ale takhle nic! Za peníze je všechno, i dcery. Ach mé peníze, kde jsou? Kdybych měl po sobě zanechat poklady, balily by mě do obkladů, ošetřovaly by mě. Slyšel bych je, viděl bych je. Ach, mé drahé dítě, mé jediné dítě, má samota, má bída jsou mi milejší. Když je nešťastný člověk milován, je si aspoň jist, že je milován. Ne, chtěl bych být bohat, viděl bych je. **Na mou duši, kdopak ví?** Obě mají srdce z kamene. Měl jsem pro ně příliš mnoho lásky, aby ony jí měly aspoň trochu pro mne. Otec má být stále bohat, má držet své děti na uzdě jako jankovité koně. A já jsem byl před nimi na kolenou. Bídnic! ... Všechno bylo jen z vypočítavosti, a to mi rozdíralo srdce" ...

3.4 Gustav Flaubert

Narozen: 1821 Rouen (Francie)

Zemřel: 1880 Rouen (Francie)

Základní informace: Byl prostředním ze tří dětí šéfkirurga rouenské nemocnice. Otec byl vynikajícím odborníkem, literatuře však neholdoval, s Gustavem si nerozuměl. Po studiích na lyceu šel Gustav studovat práva (1840–1844), protože k rodinnému povolání vztah neměl. Po čtyřech letech je musel kvůli nervové chorobě přerušit. Již roku 1836 poznal o jedenáct let starší vdanou paní Elisu Schlésingerovou, která se mu stala celoživotní platonickou láskou. Od roku 1846 prožíval bouřlivý vztah s básničkou Louisou Coletovou, téhož roku zemřel jeho otec a sestra. Od té doby žije s churavějící matkou a věnuje se výhradně literární tvorbě a cestování (Blízký východ). V počátcích byl rádcem a přítelem Guy de Maupassanta. Sklonek jeho života je nesen ve znamení depresí a smutku. Zemřel roku 1880, ranila jej mrtvice.

Obrázek 7 G. Flaubert

Tvorba: V jeho románech vypravěč (nestranný) pouze popisuje život na francouzském venkově či v Paříži. Hrdinové jeho děl se zpravidla nedokážou vyrovnat s rozparem mezi snem a skutečností.

Romány:

- Salambo
- Cítová výchova
- Bouvard a Pécuchet - nedokončen
- **Paní Bovaryová**

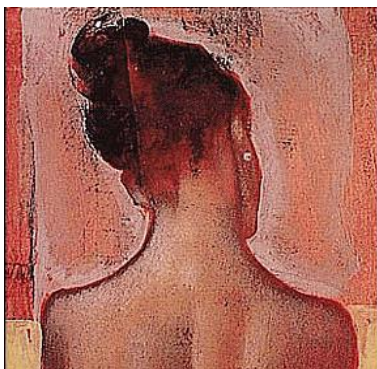
○ psychologický román o _____

○ hlavní postavou je _____

○ na základě knihy vznikl pojem „bovarismus“ _____

○ děj: _____

○ jazyk a styl: _____

Obrázek 8 Malba na přebalu vydání knihy Paní Bovaryová

Okolnosti vzniku díla: _____

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Ukázka 2 Paní Bovaryová

Ema nejprve cítila velký údiv, pak by už byla ráda **slehla**, aby věděla, jaké to je, být matkou. Přála si syna; bude silný a snědý a dá mu jméno Jiří; a pomyšlení, že její dítě bude chlapec, jako by jí dávalo naději a odškodňovalo ji za všechnu prožitou bezmoc. Muž je aspoň volný: může se pohybovat **od vášně k vášni, od země k zemi, překonávat překážky, okusit i nejbzdálenější štěstí**. Ženě se však stále ve všem brání. Je zároveň nepohyblivá a poddajná, je v nevýhodě jak pro slabost těla, tak pro závislost, k níž ji odsuzuje zákon. Její vůle je **jako závoj**, připevněný šňůrkou na jejím klobouku: zmítá se na všechny strany -- vždycky ji nějaká touha přitahuje a nějaká konvence zadržuje. Porodila jednou v neděli okolo šesté hodiny, když vycházelo slunce. „Je to holčička!“ řekl Charles. Odvrátila hlavu a omdlela.

Nahrad'te výraz **slehla** jiným adekvátním výrazem. _____

Proč si Ema přála mít syna? _____

Jaké bylo postavení žen v 19. století? _____

Vysvětlete pojmy:

- feminismus - _____
- emancipace - _____
- sufražetky - _____

Ukázka 3 Volební právo žen

První kroky vedoucí k politické a společenské rovnoprávnosti žen v Čechách lze datovat do druhé poloviny 19. století. Jedněmi z nejvíce politicky angažovaných osobností, které se o získání volebního práva zasazovaly na přelomu 19. a 20. století, byly Františka Plamínková a Alice Masaryková. První ženou zvolenou do českého sněmu byla v roce 1912 Božena Viková-Kunětická. Velký zlom nastal v roce 1920, kdy bylo v československé ústavě zakotveno, že ženy jsou politicky, sociálně a kulturně postaveny na úroveň mužů a mohou využít své volební právo.

Volební práva žen ve vybraných evropských zemích:

- 1906 Finsko
- 1913 Norsko
- 1915 Dánsko, Island
- 1918 Německo, Polsko, Velká Británie
- 1920 Československo, Nizozemsko
- 1921 Lotyšsko, Švédsko
- 1931 Španělsko
- 1945 Francie, Itálie
- 1948 Belgie
- 1952 Řecko
- 1971 Švýcarsko
- 1976 Portugalsko
- 1984 Lichtenštejnsko

(feminismus.cz)

Odpovězte na otázky:

První žena byla do českého sněmu zvolena až po přijetí nové ústavy, která umožňovala ženám svobodně volit.

ANO-NE

Švýcarsko přijalo volební právo pro ženy přibližně před 30 lety.

ANO-NE

Severské země jako první umožnily ženám volit.

ANO-NE

Ve Francii mohly jít ženy volit již během první světové války.

ANO-NE

Ukázka 4 Paní Bovaryová II

Léon nevěděl, že když od ní s beznadějí v srdci odchází, ona vstává, aby ho spatřila na ulici. Věnovala pozornost každému jeho hnutí, bedlivě zkoumala výraz jeho tváře, vymyslela si celou historku, aby měla záminku podívat se k němu do pokoje. Považovala lékárníkovu ženu za šťastnou, že může spát pod stejnou střešou jako on, a **myšlenky jí neustále zalétaly** k domu, kde bydlel, **jako holubi od Zlatého lva**, kteří si tam v okapech smáčeli růžové nožičky a bílá křídla. Čím více si však Ema svou lásku uvědomovala, tím více ji potlačovala, aby ji nikdo nezpozoroval a aby ztratila na síle. Byla by si přála, aby Léon tušil, že ho miluje, a představovala si různé nehody, různé pohromy, které by to usnadnily. Zadržovala ji nejspíš pohodlnost nebo strach, a také stud. Domnívala se, že si ho odradila až přespříliš, že už se nedá nic dělat, že je všechno ztraceno. Potom zas nalézala trochu útěchy nad obětí, kterou podle svého mínění podstupovala, v pýše a radosti z pomyšlení "Jsem ctnostná" a z pohledů do zrcadla, do kterého dělala rezignované obličej.

Tak se tedy u ní smyslná žádostivost, touha po penězích a melancholie, plynoucí z vášně, sloučily do jediného utrpení -- a místo aby se snažila odvrátit od něho mysl, upínala se k němu, podněcovala svou bolest a využívala k tomu všech příležitostí. Dráždilo ji špatně servírované jídlo nebo nezavřené dveře, stýskala si nad sametem, který nemohla mít, nad štěstím, které jí chybělo, nad svými příliš náročnými sny a příliš těsným domem.

Hluboce ji hnětlo, že Charles zřejmě vůbec nemá tušení o jejím utrpení. Jeho přesvědčení, že ji dělá šťastnou, jí připadalo jako hloupá urážka a jeho sebejistota jako nevděk. **Pro koho je vlastně ctnostná?** Copak překážkou všeho jejího štěstí, původcem celé její bídy není vlastně on, **jako ostrý bodec celého toho řemenu**, který jí ze všech stran svírá?

Přenesla tedy výlučně na něho veškerou nenávisť, která vyplývala z jejich potíží. Všechna snaha ji potlačit nenávisť jenom zvyšovala, neboť marné úsilí se ještě připojilo k ostatním důvodům k zoufalství a ještě více přispělo k odcizení. Vlastní mírnost jí byla důvodem ke vzpouře. Domácí všednost ji dováděla k snění o přepychovém životě a manželské něžnosti v ní probouzely cizoložné choutky. Byla by si přála, aby jí Charles bil, aby ho mohla větším právem nenávidět, mstít se mu. Někdy pocítovala údiv nad krutými představami, které jí napadaly; musí se dále usmívat, slyšet stále opakovat, jak je šťastná, předstírat, že opravdu šťastná je, tvářit se tak, aby tomu všichni věřili?

Popište Eminu životní situaci. _____

Charakterizujte Emu. _____

Jaké by mohla mít její situace východisko? _____

3.5 Lev Nikolajevič Tolstoj

Narozen: _____ Jasná Poljana (Rusko)

Zemřel: _____ Astapovo (Rusko)

Základní informace: L.N.Tolstoj strávil většinu svého života na své usedlosti v _____. Po neúspěšných _____ orientálních jazyků dlouho hledá činnost, která by ho uspokojila. Čas tráví _____, po zaplacení svých dluhů odjíždí za _____ na _____. Zde vstupuje do armády a účastní se _____ tažení. Právě tady začíná psát. V letech 1857 - 1860 podnikl _____ cesty po Evropě, během nichž si uvědomil, jak zoufalý je stav Ruska. Po návratu se věnuje pedagogice. Oženil se se Sofií Andrejevnu Bersovou, s níž měl _____ dětí.

Car ho považoval za _____, jímž ale nebyl. Tolstoj si dopisoval s 1. československým prezidentem _____. Po neshodách s rodinou se Tolstoj rozhodne _____ do Bulharska, během cesty však _____.

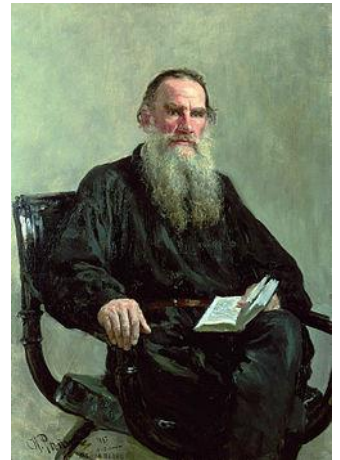
Zlu nelze odporovat násilím.
Milovat bližního.
Mravně se zdokonalovat.

=
tzv. tolstojovství

umírá, revolucionáře, 1828, studijní, 13, Jasně Poljaně, hazardem, bratrem, odjet, 1910, Kavkaz, sevastopolského, studiích

Tvorba: V románech využíval introspektivní metodu, pomocí níž pronikal do vnitřního světa hlavních hrdinů. Ostře kritizoval vývoj Ruska. Ovlivnili jej J.J.Rousseau, Ch.Dickens, Stendhal, G.Flaubert.

- *Dětství, Chlapectví, Jinošství* – trilogie o utváření lidské osobnosti
- *Sevastopolské povídky* - _____
- *Vojna a mír* – 4-dílná epopéj, která na pozadí napoleonské války zachycuje vzepětí národa, osudy reálných postav (Napoleon, car, Kutuzov) se prolínají s postavami smyšlenými (Nataša Rostovová, Andrej Bolkonskij, Pierre Bezuchov)
- *Kreutzerova sonáta* – kritika manželství
- *Anna Karenina*

Obrázek 9 Lev Nikolajevič Tolstoj

Pojmenujte postavy na obrázcích

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Shrňte, o co v ukázce šlo. _____

Kde se děj odehrává? Popište toto prostředí. _____

Charakterizujte vztah mezi:

kněžnou a **Vronskim** _____

Annou a **Vronskim** _____

Annou a manželem _____

Mohli se v tehdejší společnosti lidé oddávat z lásky? Jak to fungovalo? _____

Co bylo pro Annina manžela prioritou? _____

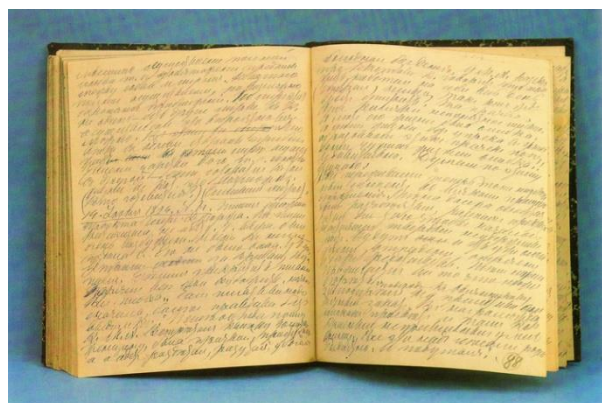
Pokuste se příběh domyslet. Co následovalo po rozhovoru Anny a jejího muže? _____

Okolnosti vzniku díla: podnětem k tématu byl úryvek Puškinovy povídky. Hlavní postavy díla jsou inspirovány skutečnými postavami. Anna by mohla být obrazem Puškinovy dcery. Rovněž závěr díla je ovlivněn skutečnou událostí. Tolstoj neočekával od románu úspěch, dokonce se obával reakce čtenářů, vždyť poslední část byla vydavatelem dokonce odmítnuta.

Žena se má starat o rodinu a rodit děti, ne přemýšlet.

Obrázek 10 Dům, kde převážnou většinu života žil

Obrázek 11 Tolstého deníky

Lev Tolstoj

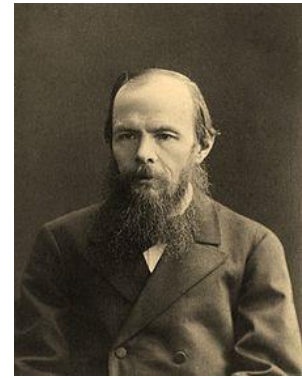
Obrázek 12 Podpis Tolstého

3.6 Fjodor Michailovič Dostojevskij

Narozen: 1821 Moskva

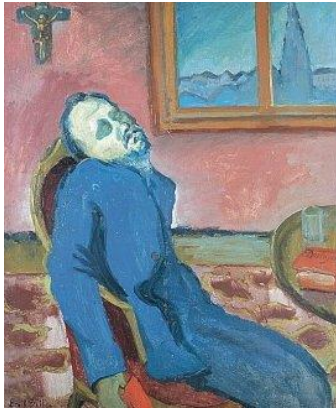
Zemřel: 1881 Petrohrad

Základní informace: Dostojevského život je poznamenán neustálou nouzí a zápasem o holou existenci a lidskou důstojnost. Na prahu dospělosti se stal sirotkem, vystudoval vojenskou technickou školu, následně nastoupil na post na ministerstvu obrany, ale práce jej nenaplňovala, a tak požádal o výslužbu a odešel. Po vydání první knihy *Chudí lidé* se stává rázem slavným, následující díla jsou však kritikou zavrhnuta. Dostojevskij se stahuje do sebe, horečně píše a navštěvuje pouze kroužek odpůrců carismu, ten je však prozrazen a Dostojevskij je deportován na Sibiř, kde strávil čtyři roky. Poté je omilostněn, vrací se do Petrohradu, ale propadá hráčské vášni a tone v dlužích. Před věřiteli utíká do Evropy. Sílí u něj záchvaty padoucnice a plicní choroba, které nakonec podlehne.

Obrázek 13 F. M. Dostojevskij

Tvorba: Mistrně zachycoval vnitřní prožívání postav, napětí mezi dobrem a zlem. Využíval ve svých dílech vše, co jej zaujalo – inspiroval se romantiky (V. Hugo), realisty (Ch. Dickens, H. de Balzac), anglickými romány, osvícenskými, gotickými, ale i černými romány, literaturou faktu, atd.

Obrázek 14 E. Filla - Čtenář Dostojevského

- *Zápisky z mrtvého domu*
- *Idiot* _____

- *Zločin a trest*

Ukázka 5 Zločin a trest

...Zvedl se a zavravoral, vzal láhev a sklenku a přesedl si trochu šikmo naproti mladíkovi. **Měl v hlavě**, ale hovořil plynně a hbitě, jen tu a tam se pletl a zakoktával...

„Velevážený pane,“ začal téměř slavnostně. „Chudobě není neřest, o tom není sporu. Já vím, že ani pití není ctnost, to je nasnadě. Ale bída, velevážený pane, bída je, prosím, neřest. **Jsa chud**, stále ještě netratíte ušlechtilosti svých přirozených citů, kdežto v bídě vždycky každý. Za bídu dokonce nevyhánějí holí, ale **vymetají koštětem** z lidské společnosti, aby vás co nejvíce ponížili; a docela správně! Protože maje bídu, jsem první ochoten sám sebe urážet. Proto si rád přihnu!“

(...)

Raskolnikov dovedl zničeného a vysíleného Marmeladova domů:

Raskolnikov okamžitě poznal **Kateřinu Ivanovnu**. Byla to strašně přepadlá tenká žena, dost vysoká a urostlá, s dosud krásnými tmavě rusými vlasy a opravdu rudými **ruměnci** na tvářích...Oči se jí zimničtě leskly, ale jejich pohled byl pichlavý a strnulý, v posledním mihotavém blikání dohořívajícího oharku působila ta suchotinářská a rozčilená tvář chorobným dojemem...

(...)

„Aha!“ rozkřikla se zběsile. „Už ses vrátil! Ty kriminálníku! Ty vyvrheli! ... Kde jsou *****? Ukaž kapsy, co tam máš? Šaty máš také jiné! Kams dal šaty? A peníze? Mluv!“... „Panebože, snad všechno nepopil!“

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

O koho projevuje Dostojevskij (na rozdíl od Tolstého) nejvíce zájem? Kdo jsou jeho hrdinové?

Popište rodinu Marmeladových a jejich životní podmínky? _____

Jaké slovo byste doplnili místo hvězdiček? _____

Co je myšlenko slovním spojením „měl v hlavě“? Nahraďte jiným, aktuálnějším spojením.

Ukázka 6 Alkohol a jiné návykové látky u žen (DÚ)

Alkohol a jiné návykové látky v těhotenství jsou spojeny s četnými riziky, ta přinášejí i těžké odvykací syndromy. Plod je ohrožen fetálním alkoholovým syndromem, jestliže těhotná žena – budoucí matka – pije v průběhu těhotenství alkohol (a to v celém průběhu těhotenství, i když plod je nejvíce ohrožen v prvním trimestru, tedy často ještě před tím, než žena ví o těhotenství). Alkohol v prvním trimestru těhotenství zvyšuje i v malých dávkách riziko potratů. K známkám uvedené poruchy patří vrozené vady v oblasti hlavy a obličeje, nižší porodní váha a poškození mozku projevující se poruchami chování a nižším intelektem. Právě alkohol se považuje ve vyspělých zemích za nejčastější příčinu mentální retardace. Expozice alkoholem také působí těmto dětem řadu problémů v pozdějším životě.

(Alkohol a jiné návykové látky u žen, Karel Nešpor - upraveno)

Odpovězte na otázky:

- Rizika pro matku i plod představuje i odvykací léčba. ANO-NE
Plod je nejméně ohrožen v prvním trimestru. ANO-NE
Alkohol ve velké míře zvyšuje procento potratů. ANO-NE
Ve vyspělých zemích se mentálně retardované děti v důsledku požívání alkoholu v těhotenství téměř nevyskytují. ANO-NE
Jestliže žena v těhotenství pije alkohol, její dítě bude pravděpodobně geniální. ANO-NE
Důsledkem konzumace alkoholu u budoucích maminek je nižší porodní váha miminek. ANO-NE

Dávkování ethanolu je velice relativní. V malých dávkách krátkodobě způsobuje euforii a pocit uvolnění, ve větších pak deprese, ztrátu koordinace pohybů těla, sníženou vnímavost, prodloužení reakce a útlum rozumových schopností, případně i agresivitu. Dlouhodobé a opakované působení ethanolu prostřednictvím acetaldehydu vede k závislosti na něm a způsobuje cirhózu jater. V poslední době (2005) bylo zjištěno, že zvýšená hladina ethanolu může stimulovat bujení mikroorganismu, který je odpovědný za zánět plic, meningitidu a infekční záněty močových cest. Proto užívání alkoholických nápojů jako „vnitřní dezinfekce“ je značně dvousečným prostředkem. Vzhledem k tomu, že biochemická podstata jeho působení na lidský organismus je obdobná jako u methanolu, ale je méně riziková, používá se jako antidotum při otravách methanolem.

(www.alkoholik.cz – upraveno)

Odbourávání alkoholu (v hod) v závislosti na váze a pohlaví		
kg	ženy	muži
55	3	2,5
60	3	2,5
65	2,5	2,5
70	2,5	2
75	2,5	2
80	2	2
85	2	2
90	2	1,5

Zdroj: www.alkoholik.cz
Hodnoty jsou vztaženy na 1 standardní sklenici (tj. 1 pivo, 2 del vína).

Ukázka 7 Zločin a trest II

„Zabíjet? Zda máte právo zabíjet?“ zalomila rukama Soňa.
„Ach Soňo!“ vybuchl podrážděně a chtěl se nějak ohradit, ale udělal jen prezíravou odmlku.
„Nepřerušuj mě, Soňo! Chtěl jsem tě jenom přesvědčit, že mě tehdy ponoukl ďábel a teprve pak mi ukázal, že jsem neměl právo udělat ten krok, protože jsem zrovna taková veš jako všichni! Ztropil si ze mně posměch a já teď přišel k tobě! Máš hosta! Přišel bych za tebou, nebýt jen veš? Poslyš: když jsem tenkrát k staré šel, šel jsem to, abys věděla, **jen zkusit ...**“
„A zabil jste! Zabil!“
„**Ale jak jsem zabil?** Copak takhle se zabíjí? Copak někdo jde zabíjet tak jako tehdy já? Jednou ti povím, jak to bylo ... Copak jsem zabil nějakou babku? Sebe jsem zabil, žádnou babku! Zároveň jsem při tom navždy utloukl sám sebe! ... Ale tu babku zavraždil ďábel, a ne já ... Ale dost, dost už, Soňo, dost! Nech mě!“ vykřikl náhle v hysterickém zoufalství. „Nech mě!“ Opřel si lokty o kolena a sevřel hlavu v dlaních **jako v kleštích**.
„Ta bolest!“ zaúpěla utýraně Soňa.
„Ale co teď, co mám dělat teď, jen řekni!“ zvedl k ní náhle hlavu a podíval se na ní s tváří sešklebenou zoufalstvím,
„Co mám dělat!“ vykřikla, prudce se vztyčila a v očích, doposud zalitých slzami, ji náhle blýsklo!
“Vstaň!”
(...)
Její nenadálé zanícení ho překvapilo, ba ohromilo.
„Ty tedy myslíš, abych šel do vězení, Soňo? Abych se sám udal?“ zeptal se ponuře.
„**Vzít na sebe kříž a vykoupit se jím**, to musíš udělat.“

Určete jazykové prostředky vyznačené v textu.

Charakterizujte:

- Rovinu reálného příběhu _____

- Rovinu psychologickou _____
- Rovinu mravní _____
- Rovinu mystickou _____

3.7 Nikolaj Vasiljevič Gogol

Narozen: 1809 Velké Soročince (Ukrajina)

Zemřel: 1852 Moskva (Rusko)

Základní informace: Otec miloval divadlo a on sám byl vychováván v přesvědčení, že je geniálním dítětem. Také jemu divadlo učarovalo, odešel proto do Petrohradu, ale nebyl úspěšný. Pracoval jako úředník, pobýval v Itálii a navštívil i Jeruzalém. Od roku 1835 se plně věnuje literatuře. Před smrtí trpěl těžkými depresemi, zlí jazykové dokonce tvrdí, že zešílel.

Tvorba: V jeho díle spojil romantismus s prvky kritického realismu, smysl pro ironii, satiru, groteskno i fantastiku. Karikoval a kritizoval obraz soudobé ruské společnosti. Náměty k některým jeho dílům mu poskytl A.S.Puškin. On sám inspiroval řadu umělců – např. A. P. Čechova, M. Bulgakova, J. Haška.

Obrázek 15 N. V. Gogol

- **Mrtvé duše** – hlavní hrdina Čičikov s kočím Selifanem a sluhou Petruškou objíždí venkovské usedlosti a skupují mrtvé duše (mrtvé či zběhnuté mužiky), které může dávat do zástavy, nebo na ně získává finanční prostředky. Setkávají se s různými typy statkářů. Kritizován úpadek společnosti.
- **Revizor** – mladý petrohradský floutek Chlestakov je v malém městečku omylem považován za revizora. Omylu využívá a přijímá úplatky od úředníků. Kritika ruské společnosti, úplatkářství, podvodů, korupcí.

Ukázka 8 Revizor

Artěmij Filipovič: Mám Čest se představit: kurátor sociálních ústavů, zdravotní rada Zemljanika.

Chlestakov: Dobrý den, posad'te se, prosím.

Artěmij Filipovič: Bylo mi ctí doprovázet vás při vaší osobní návštěvě ve svěřených mi sociálních ústavech.

Chlestakov: Aha! Vzpomínám si. Dával jste tam moc dobrou svačinku.

Artěmij Filipovič: Služba vlasti – to je má největší radost.

Chlestakov: Já, abych pravdu řekl, mám takovou slabost: miluju dobrou kuchyň. Heleďte, prosím vás, já mám takový dojem, jako když jste byl včera trochu menší, nemám pravdu?

Artěmij Filipovič: To je zcela dobře možné. (*Odmlič se.*) Mohu říci, že se nikterak nešetřím a horlivě vykonávám svůj úřad. (*Přisunuje si židli blíž a mluví polohlasem.*) Třeba ten zdejší pošt mistr vůbec nic nedělá — celá agenda zanedbaná, zásilky docházejí pozdě...raďte si to sám speciálně prošetřit. Soudce, co u vás byl přede mnou, ten taky, jenom si jezdí na zajíce, v úředních místnostech si drží psy, a ty jeho mravy, abych pravdu řekl — což samozřejmě pro blaho vlasti jsem povinen učinit, ačkoliv je to můj příbuzný a přítel —, ty jeho mravy jsou nanejvýš odsouzeníhodné. To je tady jeden statkář, Dobčinskij, kterého jste už ráčil poznat; a jak jenom tenhle Dobčinskij někam odejde, on už je u nich a sedí u jeho ženy, odpřisáhnout bych vám to mohl...A jen se schválně podívejte na děti: ani jedno není po Dobčinském, ale zato všechny, **i ta malá holčička, jako když soudci z oka vypadly.**

Chlestakov: Ale neříkejte, a mě to ve snu nenapadlo.

Artěmij Filipovič: Ted'! ten zdejší školní inspektor... Já nevím, jak mu mohli svěřit takový úřad: horší je než **jakobín** a takové neloajální zásady vštěpuje mládeži, že se to ani povídat nedá. Neráčíte poroučet, abych vám to všechno podal raději písemně?

Chlestakov: Proč ne, třeba i písemně. To budu moc rád. Víte, já když se nudím, tak si hrozně rád přečtu něco zábavného... Jak vy se to jmenujete? Pořád mi to nějak vypadává.

Artěmij Filipovič: Zemljanika.

Chlestakov: Á, ano! Zemljanika. A jakpak, heleďte — co dětičky, prosím vás, máte?

Artěmij Filipovič: Zajisté, prosím, pět; dvě z nich už dospělé.

Chlestakov: No ne, dospělé! **A jakpak se. . . jak se tento?**

Artěmij Filipovič: Tedy... neráčíte se snad tázat, jak se jmenují?

Chlestakov: Jo, jak se jmenují?

Artěmij Filipovič: Nikolaj, Ivan, Alžběta, Marie a Rozálie.

3.8 Henryk Sienkiewicz

Obrázek 16 H. Sienkiewicz

Narozen: 1846 Wola Okrzejska (Polsko)

Zemřel: 1916 Vevey (Švýcarsko)

Základní informace: Významný polský prozaik ovlivněný pozitivismem, nositel Nobelovy ceny a tvůrce národních historických epopéjí. Pocházel ze šlechtické rodiny, otec byl bohatým statkářem, po prodeji rodinného sídla se celá rodina přestěhovala do Varšavy, kde Henryk studoval dějiny na tamní univerzitě. Po studiích hodně cestoval. Zájem veřejnosti upoutal prvním románem *Ohněm a mečem*, poté se věnoval výhradně literatuře. Po vypuknutí první světové války přesídlil do Švýcarska, odkud pomáhal polským obětem války.

Tvorba: Sienkiewicz se proslavil jako autor historických románů s národní a křesťanskou tematikou. Skvěle umí popsat atmosféru doby i psychiku historických postav, dokáže vylíčit podstatu moci, kterou člověk získává mravní čistotou a láskou.

- *Ohněm a mečem*
 - *Potopa*
 - *Pan Wołodyjowski*
- } trilogie líčící slavné okamžiky polských dějin
- *Quo Vadis* – o pronásledování křesťanů v Římě za vlády císaře Nera
 - *Křižáci* – popisuje odpor Poláků proti nájezdům řádu německých rytířů v 15. století
 - *Pouští a pralesem* – cestopisný román pro mládež

Ukázka 9 Quo Vadis (film – minuta)

Ukázka 10 Quo Vadis

Petronius svlékl svou bílou, **šarlatem** lemovanou **tógu**, zvedl ji nad hlavu a začal jí mávat na znamení, že chce promluvit.

„Mlčte! Mlčte!“ ozývalo se ze všech stran.

Za chvíli nastalo skutečně ticho. Petronius se vzpřimil v sedle a promluvil zvučným, klidným hlasem:

„Občané! Ti, kdož mě uslyší, nechť opakují má slova těm, kdož stojí dál, avšak všichni nechť se chovají **jako lidé, a ne jako zvířata** v arénách.“

„Posloucháme! Posloucháme!“

„Tedy slyšte. Město bude znovu postaveno. **Lucullové, Maecenatovy, Caesarovy a Agrippininy zahrady** vám budou zpřístupněny! Od zítřka se začne rozdávat obilí, víno a olej, tak aby si každý mohl nacpat břicho až po krk! Pak vám **caesar** uchystá hry, jaké svět dosud neviděl a při nichž vás čekají hostiny a dary. Budete bohatší po požáru, než jste byli před požárem!“

Odpovědělo mu mručení, které se šířilo ze středu na všechny strany, **tak jak se šíří kola na vodě, do které hodil někdo kámen**: to ti, kdož byli blíže, sdělovali jeho slova dozadu. Pak se ozvaly tu a tam hněvivé anebo souhlasné výkřiky, které se nakonec změnily v jediné, mohutné volání všech: „**Panem et circenses!**“ (...) Volání sílilo, přehlušovalo hukot požáru, ozývalo se ze všech stran a stále z větších hloubek, ale mluvčí **měl patrně ještě něco na srdci**, protože čekal.

Kdo byl Petronius? _____

Co je:

šarlat _____

tóga _____

caesar _____

„Panem et circenses!“ _____

Proč Petronius slibuje lidem jídlo a hry? _____

Který císař je v ukázce zmiňován? _____

3.9 Realismus v Anglii

3.9.1 Charles Dickens

Narozen: 1812 Portsmouth (Anglie)

Zemřel: 1870 Gad's Hill Place (Anglie)

Základní informace: V dětství Dickens často trpěl nemocemi, navíc jeho rodiče se často ocitli na okraji bídy. Po přestěhování do Londýna začaly dluhy narůstat a Dickensův otec strávil nějaký čas ve vězení pro dlužníky, kde s ním mohla být i jeho rodina. Tak není divu, že na školní vzdělání nezbyly peníze a Charles již jako dvanáctiletý musel pracovat v továrně na leštidla, potloukal se a všiml si života chudiny. Když se finanční situace rodiny zlepšila, navštěvoval Charles nějaký čas soukromou školu (další „nepříjemné prostředí“), poté pracoval jako písař, po nocích se učil těsnopis, aby se nakonec stal novinářem. Zde uplatnil svůj pozorovatelský talent a schopnost několika větami barvitě vylíčit atmosféru místa. Roku 1836 začíná psát román na pokračování, ve kterém líčí příhody členů Pickwickova klubu. Přestože má příběh velký úspěch, je autor nucen neustále děj obohacovat novými postavami a záplatkami. Ve 40. letech Dickens cestuje po Evropě. Umírá roku 1870 na onemocnění ledvin a plic.

Obrázek 17 Ch. Dickens

Tvorba: Psal povídky a romány z prostředí nižší střední vrstvy a chudiny. Jeho hrdiny byli děti pocházející z tíživých sociálních povídek.

- **Kronika Pickwickova klubu** – původně vznikala jako doprovodný text k obrázkovému seriálu. Vypráví o zakladateli klubu Samuelovi Pickwickovi, jeho sluhovi Samu Wellerovi a dalších členech klubu cestujících po Anglii a zažívajících různá dobrodružství. Každá postava příběhu reprezentuje charakteristické rysy Angličanů a obecně lidské vlastnosti.
- **Oliver Twist** – popisuje podmínky života londýnské chudiny, zvláště dětí. Příběh vypráví o neznámém sirotkovi, který se potlouká Londýnem, příběh končí happy endem.
- *David Copperfield*
- *Malá Dorritka*

3.9.2 Emily a Charlotte Brontë

Emily Brontë – (1818-1848)

Charlotte Brontë - (1816-1855)

Základní informace: Sestry Brontë většinu života strávily v Thorntonu. Jejich otcem byl protestantský farář, který však nebránil literárním pokusům svých dětí. Obě sestry působily jako vychovatelky. Ve svých dílech mísily prvky romantismu a realismu.

Emily Brontë – *Na Větrné hůrce*

Charlotte Brontë – *Jana Eyrová*

Obrázek 18 Emily a Charlotte Brontë

Román Jana Eyrová byl poprvé vydán roku 1847 a svou otevřeností vyvolal skandál. Stal se vzorem všech tehdejších **feministek**, které bojují proti jakékoliv nespravedlnosti a nebojí se vyslovit svůj názor. Jana Eyrová je sice příběhem lásky, ale k „červené knihovně“ má opravdu daleko. Vypráví o setkání dvou jedinců, které rozděluje věk, prostředí a původ.

(Akta History, 3/2012)

3.9.3 Robert Louis Stevenson

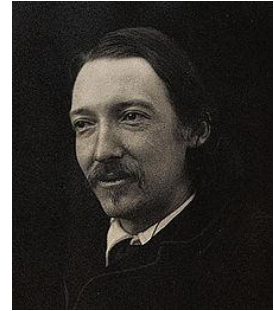
Narozen: 1850 Edinburgh (Skotsko)

Zemřel: 1894 ostrov Upolu (Samoa)

Základní informace: Narodil se do rodiny stavitelů majáků a i on se jím měl stát. Otec však uznal, že ke stavitelství nemá vloh, a také kvůli špatnému zdraví bylo rozhodnuto, že půjde studovat práva. Po studiích cestoval a hledal podnebí, které by vyhovovalo jeho zdravotnímu stavu. Na sklonku života se vrátil do Anglie, aby i s matkou odjel na ostrov Upolu, kde zemřel na krvácení do mozku.

Tvorba:

- *Ostrov pokladů* – dobrodružný román
- *Podivuhodný případ Dr. Jekylla a pana Hyda*

Obrázek 19 R.L. Stevenson

Ukázka 11 Podivuhodný případ Dr. Jekylla a pana Hyda (úryvek z Čítanky, s.122, společně)

Jak doktor Jekyll hodnotí možnost proměny v pana Hyda? _____

Kdy dochází v jednání hlavního hrdiny ke zvratu? Jaké jsou jeho postoje před a po něm? _____

Ukázka 12 Podivuhodný příběh doktora Jekylla a pana Hyda (DÚ)

„A teď je, Poole, řada na nás,“ řekl; a *strčiv* do podpaží pohrabáč, vyšel první na dvůr. Parnatý mrak lehl na měsíc, takže bylo docela tma. Vítr, který pronikal do té *hluboké studny mezi zdmi* jenom v ojedinělých nárazech, zmítal na každém kroku plamenem jejich svíčky, až se octli pod přístřeším posluchárny, kde mlčky usedli a čekali. Kolem dokola *hučel slavnostně Londýn*; ale blíže k nim bylo ticho porušováno jenom zvukem kroků, přecházejících sem tam po podlaze pracovny.

„Tak to chodí celý den, pane Uttersone,“ zašeptal Poole; „ano, a většinu noci. Jenom když přijde z lékárny nový vzorek, nastane malá přestávka. Ach, to je hlas zlého svědomí, které je takovým nepřítelem odpočinku! A teď zas, poslouchejte, ještě blíž; ale řekněte mi, pane Uttersone – *poslouchejte srdcem*, nejenom ušima – je to krok doktorův?“

(...) Utterson si vzdychl. „Nic jiného není nikdy slyšet?“ zeptal se.

Poole kývl. „Jednou,“ řekl. „Jednou jsem to slyšel plakat.“

„Plakat? Jak to?“ ptal se advokát, ucítiv náhlé *zamrazení hrůzy*.

„Plakat *jako ženu* nebo bludnou duši,“ řekl sluha. „Sevřelo mi to srdce, že bych se dal také do pláče.“

Ale deset minut se už chýlilo ke konci. Poole vyhrabal z hromady balící slámy sekeru, svíčku postavili na nejbližší stůl, aby jim svítila k útěku, a blížili se se zatajeným dechem tam, kde ony *trpělivé nohy pořád ještě chodily* v nočním tichu vzhůru dolů, vzhůru dolů.

„Jekyllle,“ zavolal Utterson, „chci vás vidět!“ Okamžik čekal, ale odpověď se neozvala. „Já vás poctivě varuji, Jekyllle! Máme podezření, a já vás musím a budu vidět! *Ne-li po dobrém, tedy po zlém – ne-li s vaším souhlasem, tedy násilím!*“

„Uttersone,“ ozval se hlas, „proboha, mějte slitování!“

„Ach, to není hlas Jekyllův – to je hlas Hydův!“ vykřikl Utterson.

„Vyzraďte dveře, Poole!“

Poole se rozpráhl sekerou; rána otřásla celým stavením a dveře potažené červeným frísem poskočily v zámku a v závěsech. Z pracovny se ozval příšerný skřek, skřek čiré živočišné hrůzy. Sekera znovu vylítla nahoru, a opět zapraskaly výplně a poskočilo zarámování; čtyřikrát dopadla sekera; avšak dřevo bylo tuhé a dveře byly výborně zasazeny.

K vyznačeným slovům (slovním spojením) přiřaďte básnické prostředky: metonymie, metonymie, přechodník, metafora, metafora, synestezie, přirovnání, antiteze.

3.10 Realismus v USA

3.10.1 Mark Twain

Narozen: 1835 Florida (USA)

Zemřel: 1910 Reding (USA)

Základní informace: Vlastním jménem Samuel Langhorne Clemens vyrůstal v městečku Hannibalu na řece Mississippi. Nedokončil ani základní vzdělání, číst a psát se učil doma sám. Pracoval jako sazečský učeň, přispíval do novin svého bratra a jeho velkým přáním bylo stát se lodivodem, což se mu také splnilo. Poté se s bratrem vydali na Západ, aby zkusili štěstí při hledání zlata, ale nakonec se Clemens vrátil k žurnalistice. Psáním knih, které měly velký úspěch, si získal mnoho peněz, ale všechny je promarnil a byl nucen vyhlásit finanční úpadek.

Jeho přítelem byl Nikola Tesla, s nímž trávil v laboratoři mnoho času a dokonce si nechal patentovat tři vynálezy. Při své cestě Evropou zavítal rovněž do Mariánských Lázní.

Tvorba: Ve svých dílech čerpal ze vzpomínek na Divoký západ a Kalifornii, ze znalosti přírody a lidských charakterů.

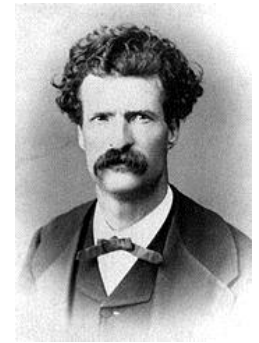
- *Dobrodružství Toma Sawyera*
 - *Dobrodružství Huckleberryho Finna*
 - Princ a chudšas – historický román
- } autobiogr. prvky, příběhy 2 chlapců z městečka na břehu Mississippi

Pseudonym Mark Twain znamená:

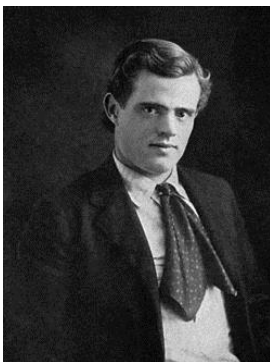
1)

2)

V roce 1909 řekl: „Přišel jsem na svět s kometou (Halleyova). Za rok se má vrátit a myslím, že s ní opět odejdu. Bylo by to největší zklamání v mém životě, pokud by to tak nebylo.“

Obrázek 20 M. Twain

Obrázek 21 J. London

3.10.2 Jack London

Narozen: 1876 San Francisco (USA)

Zemřel: 1916 Kalifornie (USA)

Základní informace: Od mládí žil dobrodružným životem. Vyzkoušel několik povolání - byl námořníkem, zlatokopem, členem pobřežní rybářské hlídky i pirátským lovcem ústřic. Procestoval celé Spojené státy americké jako tulák - hobo. V době zlaté horečky se vydal na Aljašku, kde sice nezbohatl, ale později využil zkušeností ze severu ve svých povídkách a knihách. Rovněž byl žurnalistou. Rád četl dobrodružnou literaturu, kterou později začal i sám psát. Zpočátku však úspěch neměl - jeho styl psaní byl drsný a nezvyklý. Postupně se prosadil, nejprve povídkami z Aljašky a později i romány. I přes vysoké příjmy neustále trpěl nedostatkem financí. Propadl alkoholu, díky němuž měl nemocná játra a ledviny, bolesti léčil morfiem, kterým se předávkoval. Podle některých spáchal sebevraždu.

Tvorba: Náměty do svých děl čerpal z vlastních zkušeností.

- *Volání divočiny*, *Bílý tesák* - zážitky ze zlatokopectvé kariéry
- *Tulák po hvězdách* – popisuje zkušenosti z vězení

3.11 Realismus severovýchodních zemí – Hans Christian Andersen

Narozen: 1805 Odense (Dánsko)

Zemřel: 1875 Kodaň (Dánsko)

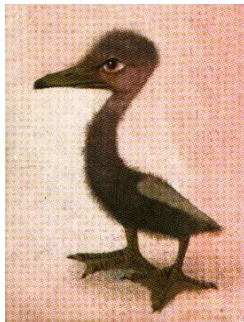
Základní informace: Dánský spisovatel proslul ve světě svými pohádkami, z nichž mnohé jsou dnes již klasikou (Princezna na hrášku, Císařovy nové šaty, Malá mořská víla). Andersen však psal rovněž verše a romány, z nichž nejčtenější je autobiografická Pohádka mého života. Narodil se do rodiny chorého ševce, domovem jim byla jediná místnost. Matka byla pradlena, která svou nespokojenost se životem zapíjela alkoholem.

Hans Christian byl precitlivělý, ctižádostivý a marnivý s utkvělou potřebou po uznání. Studium mu nešlo a později na něj vzpomíná jako na nejčernější období svého života. Během svého života miloval muže i ženy.

Tvorba:

Pohádky

- O princezně na hrášku
- Hloupý Honza
- Ošklivé káčátko
- **Malá mořská víla**

Obrázek 22 H.Ch. Andersen

Pohádka mého života

Mladý švec se teprve nedávno „udělal pro sebe“ a sám si zrobil verpánek i postel. K vyrobění této postele použil dřeva z katafalku, na němž krátce předtím stála rakev jednoho tuze vznešeného hraběte. Útržky černého sukna na pelestech ještě na to upomínaly. Místo vznešeného hraběcího nebožtíka, octlo se na této posteli dne 2. dubna 1805 živé plačící děcko – Hans Christian Andersen.

Ukázka 13 Malá mořská víla

Konečně jí bylo patnáct let. Slunce právě zapadlo, když vynořila hlavu nad vodu, ale všechny mraky ještě zářily jako růže a zlato. Kolem plula velká loď se třemi stožáry.

K ránu bouře pominula; z lodi nebylo vidět ani třisky.

Loď se dala do rychlejší jízdy, plachta za plachtou se rozvínovala; vlny se zvedaly do výše, veliké mraky vystupovaly, blýskalo se ve veliké dálce.

Princezen bylo šest a byly to roztomilé děti. Nejmladší, nejhezčí ze všech, měla pleť jasnou a jemnou jako růžový lístek a oči modré jako nejhlubší moře.

Princezna neznala větší radosti než poslouchat o lidském světě tam nahoře. Babička musela vypravovat všechno, co věděla o lodích, městech, lidech a zvířatech.

Daleko na širém moři je voda tak modrá jako lístečky nejkrásnější chrpy a tak jasná jako nejčistší sklo. Ale je velmi hluboká.

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Mořská ženka plula až k oknu kajuty. Tam stálo mnoho vyšňořených mužů, ale nejkrásnější byl přece mladý princ s velkýma černýma očima.

Ne, nesmí zemřít? I plavala k němu mezi trámy a břevny, které pluly po moři. Držela mu hlavu nad vodou a nechávala vlny, aby ji hnaly s ním, kam chtějí.

Na nejhlubším místě v moři stojí zámek mořského krále.

Král moře tam dole byl již mnoho let vdovcem a jeho stará matka mu vedla domácnost. Zaslouhovala hodně chvály, protože měla tuze ráda malé mořské princezny, své vnučky

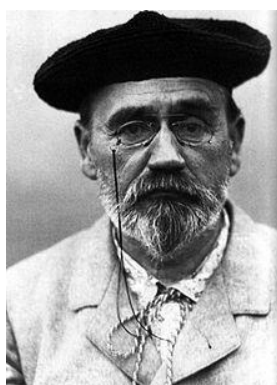
Úkol 1 Seřad'te jednotlivé části pohádky ve správném pořadí (očísľujte).

Úkol 2 Jak pohádka pokračuje?

Úkol 3 Jaký má pohádka konec?

Úkol 4 Pokuste se charakterizovat rozdíly mezi pohádkami H.Ch.Andersena a např. pohádkami Boženy Němcové.

3.12 Émile Zola

Obrázek 23 E. Zola

Narozen: 1840 Paříž (Francie)

Zemřel: 1902 Paříž (Francie)

Základní informace: Narodil se do rodiny civilního inženýra. Když otec roku 1847 zemřel, rodina se ocitla v neshodách. Pomohli příbuzní. Émile může navštěvovat lyceum, kde se spřátelí s Paulem Cézannem, a pokoušet se psát svá první díla (nevalného úspěchu). Marně se Zola snaží složit maturitní zkoušku, v devatenácti letech se ocitá na pařížské dlažbě. Nakonec však nalezne zaměstnání v pařížském nakladatelství, tím pro Zolu začíná nový život – seznamuje se s literárním světem, pokouší se znovu psát. Díla kritika již přijímá příznivě. Roku 1898 napsal otevřený dopis prezidentu republiky *Žaluji!*, v němž se postavil na stranu důstojníka Dreyfuse odsouzeného za velezradu. Byl obžalován vojenským soudem a vězení unikl díky útěku do

Anglie. Zemřel ve spánku, otrávil se zplodinami z ucpaných kamen.

Tvorba: Autor ve svých dílech uplatňuje naturalistické tendence, promítá se zde i impresionistické umění, zejména ve snaze zachycovat život v jeho barvitosti, ve velkých shlucích předmětů a lidských bytostí. V některých pozdních dílech se objevuje touha po lidské aktivitě. Jeho romány vyvolaly vlnu zájmu i kritiky za naturalistických způsobů líčení života dělníků i vysoké společnosti.

Cyklus dvaceti románů Rougon – Macquartové

- *Tereza Raquinová* – žena se svým milencem utopí manžela. Výčitky svědomí však způsobí, že se začnou nenávidět, propuknou silné duševní krize, které vyústí v sebevraždu. **Jedná se o programové dílo naturalistické koncepce. Uplatňují se zde poznatky moderní vědy – zejména biologie. Člověk se v tomto pojetí stává jen biologickým objektem.**
- *Nana*, *Germinal*, *Břicho Paříže*
- *Zabiják*

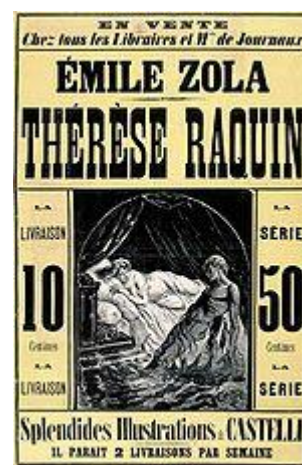
„Zavřete krčmy, otevřete školy. Opilství ničí lid. Nahlédněte do statistik, jděte do nemocnic, uvidíte, zda lžu. Já ještě připojím: Ozdravte předměstí, zvyšte mzdy. Otázka bydlení je hlavní: zapáchající ulice, špinavá schodiště, těsné místnosti. Zdrucující práce, která dělá z člověka zvíře, nedostatečná mzda, která bere chuť a nutí hledat zapomutí, končí plnými krčmami a nevěstinci.“

Obrázek 25 Zolův podpis

Mezníkem v Zolově tvorbě a jejím ohlasu se stal *Zabiják*. Román uváděl do literatury prostředí, o němž se předtím zajímalo jen velmi málo spisovatelů, prostředí novodobého dělnictva a řemeslníků. Jak zdůrazňoval v předmluvě a později v odpovědích kritikům, chtěl především upozornit veřejnost na špatné životní podmínky pracujících vrstev a na důsledek z toho pramenící - alkoholismus, který zabíjí.

Člověk je v *Zabijáku* pojímán jako biologický jedinec, jehož chování a činy jsou určovány prostředím a ovlivněny dědičností, jako bytost, kterou bída a alkoholismus snižují na úroveň zdivočelého a nemyslného zvířete. Zolova naturalistická koncepce vynesla autorovi jednak senzační úspěch u mnoha čtenářů, současně však vlnu útoků kritiky, jež mu vytýkala krutost pohledu, obviňovala ho z pornografie, cynismu a nemorálnosti.

(Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století)

Obrázek 24 Tereza Raquinová

Čím byl román Zabiják zvláštní ? Jakým tématem se zabýval ? _____

Jak byl ve své době přijat ? _____

Jak je pojímán v díle člověk ? _____

Co Zola uvádí jako častou příčinu alkoholismus ? _____

Vidí z této situace nějaké východisko ? _____

Obrázek 26 Žaluji!, vydáno tiskem

Ukázka 14 Dreyfusova aféra

Důstojník generálního štábu Alfred Dreyfus byl odsouzen za domnělou velezradu k **deportaci** na Ďábelské ostrovy. Z popudu jeho rodiny se rozvine **kampaň** za **revizi** jeho procesu, která je **komplikovaná antisemitskými** náladami, protože odsouzený důstojník je Žid. O tři roky později je zjištěn skutečný původce zrady, ale vysoké vojenské kruhy nemají zájem odhalit jej a přiznat omyl. Naopak se snaží celou situaci ponechat v původním stavu. Zola se dozví o některých podrobnostech a v tisku rozvíří kampaň za **rehabilitaci** nevinně uvězněného, v otevřeném dopise obviňuje vojenskou **justici**. Sám spisovatel je postaven před soud. Ročnímu trestu se vyhne útekem do Anglie. Nicméně proces s důstojníkem je obnoven, ale vina je neustále svalována na něj, prohlášen nevinným je až 4 roky po Zolově smrti, roku 1906.

Ukázka 15 Zabiják (společně, čítanka s. 128)

Co se změnilo ve vztahu Gervaisa a Coupeaua v této ukázce?

Jak byste se zachovali v této situaci?

Při jaké příležitosti jsou využity nespisovné výrazy?

Charakterizujte postavy:

Lantier

Gervaisa

Coupeau

Děj: _____

Jazyk a styl: _____

Obrázek 27 Zolova téměř o třicet let mladší milenka a jejich dvě děti. Po Zolově smrti děti adoptovala zákonná manželka.

3.13 Guy de Maupassant

Narozen: 1850 zámek Miromesnil (Frannie)

Zemřel: 1893 Paříž (Francie)

Základní informace: Narodil se do rodiny statkáře. Do svých třinácti let vyrůstal mezi dětmi prostých venkovanů a rybářů. V plánu měl studovat práva, to mu ale překazila prusko-francouzská válka 1870-1871, kterou prožil jako voják. Po jejím skončení musel nastoupit jako prostý úředník na ministerstvu námořnictva kvůli zhoršeným finančním podmínkám rodiny. Díky Flaubertovi získal post na ministerstvu školství. V této době začíná Maupassant psát, rádcem a učitelem je mu právě Gustav Flaubert. Již povídka *Kulička* (1880) jej mimořádně proslavila a mohl se vzdát úřednického místa a vést nákladný život. Po pokusu o sebevraždu (trpěl duševní poruchou – progresivní paralýzou) musel být umístěn do léčebného ústavu, kde zanedlouho zemřel.

Tvorba: Během svého tvůrčího období napsal přes 300 novel a povídek. Tvorbou se blížil k anglickému či ruskému realismu. Náměty čerpal ze zkušeností a pozorování společnosti.

- *Kulička (DÚ)*

Obrázek 28 G.de Maupassant

- *Miláček (DÚ)*

3.14 Kontrolní otázky

- Kdo je autorem románu Na Větrné hůrce?**
 - Charlotte Brotně
 - Emily Brontě
 - Charles Dickens
 - Jack London
- Kdo je autorem románu Jana Eyrová?**
 - Mark Twain
 - Emily Brontě
 - Charlotte Brotně
 - Robert Louis Stevenson
- Kdo je autorem humoristického románu Kronika Pickwickova klubu?**
 - Mark Twain
 - Gustav Flaubert
 - Émile Zola
 - Charles Dickens
- Kdo je autorem románu Citová výchova?**
 - Emily Brontě
 - Fjodor Michailovič Dostojevskij
 - Honoré de Balzac
 - Gustav Flaubert
- Kdo je autorem cyklu románů Lidská komedie?**
 - Honoré de Balzac
 - Lev Nikolajevič Tolstoj
 - Émile Zola
 - Robert Louis Stevenson
- Kdo je autorem románu Nana?**
 - Henryk Sienkiewicz
 - Émile Zola
 - Hans Christian Andersen
 - Guy de Maupassant
- Kdo je autorem románu Kulička?**
 - Gustav Flaubert
 - Guy de Maupassant
 - Émile Zola
 - Honoré de Balzac
- Kdo je autorem románu Tulák po hvězdách?**
 - Charles Dickens
 - Mark Twain
 - Jack London
 - Charlotte Brotně
- Kdo je autorem románu Quo vadis?**
 - Honoré de Balzac
 - Nikolaj Vasiljevič Gogol
 - Émile Zola
 - Henryk Sienkiewicz
- Kdo je autorem románu Pohádka mého života?**
 - Honoré de Balzac
 - Guy de Maupassant
 - Hans Christian Andersen
 - Robert Louis Stevenson
- Kdo je autorem románu Princ a chud'as?**
 - Jack London
 - Charlotte Brotně
 - Hans Christian Andersen
 - Mark Twain
- Kdo je autorem románu Anna Karenina**
 - Fjodor Michailovič Dostojevskij
 - Henryk Sienkiewicz
 - Nikolaj Vasiljevič Gogol
 - Lev Nikolajevič Tolstoj
- Ve kterém díle se objevuje postava Emy?**
 - Paní Bovaryová
 - Otec Goriot
 - Idiot
 - Anna Karenina

14. **Ve kterém díle se objevuje postava Vronského?**
a) Revizor
b) Zločin a trest
c) Anna Karenina
d) Vojna a mír
15. **Ve kterém díle se objevuje postava Poola?**
a) Volání divočiny
b) podivuhodný případ Dr. Jekylla a pana Hyda
c) Vojna a mír
d) Princ a chudšas
16. **Ve kterém díle se objevuje postava Chlestakova?**
a) Zločin a trest
b) Vojna a mír
c) Revizor
d) Idiot
17. **Ve kterém díle se objevuje postava Myškina?**
a) Zločin a trest
b) Vojna a mír
c) Revizor
d) Idiot
18. **Ve kterém díle se objevuje postava Rastignaca?**
a) Zabiják
b) Otec Goriot
c) Evženie Grandetová
d) Paní Bovaryová
19. **Ve kterém díle se objevuje postava Lygie?**
a) Anna karenina
b) Zabiják
c) Quo vadis?
d) Otec Goriot
20. **Ve kterém díle se objevuje postava pana Rochestera?**
a) Jana Eyrová
b) Na Větrné hůrce
c) Bílý tesák
d) Oliver Twist
21. **Vytvořte dvojice.**
Lygie	Coupeau
Anna	Jana
Gervaisa	Vinicius
Ema	Karel
pan Rochester	Vronskij
22. **Poznejte dílo:**
a) popisuje zážitky z vězení
b) otec umírá opuštěn svými dcerami
c) žena lékaře se nudí, hledá si milence
d) rozdvojená osobnost vlivem chemické látky
e) počátky křesťanství v Římě
f) žena pro lásku opustí muže a syna
g) o sirotkovi potloukajícím se Londýnem
23. **Určete autora a dílo ukázky:**
Ta knížka končí takto: Tom a já jsme našli peníze, které lupiči ukryli v jeskyni, a tak jsme zbohatli.
24. **Určete autora a dílo ukázky:**
Konečně u Bochů někdo zatáhl za šňůru a dveře se otevřely, ale v průjezdu byla úplná tma. Když Gervaisa zaťukala na okénko u vrátnice,...

25. **Určete autora a dílo ukázky:**
Trpce jsem už odpykal svůj hřích za to, že jsem je příliš miloval.
26. **Určete autora a dílo ukázky:**
Mlčky usedla do mužova kočáru, mlčky s ním vyjela ze shluku ekvipáží. Přes všechno, co viděl, Alexej Alexandrovič si nepřipustil myšlenku na skutečný stav své ženy.
27. **Určete autora a dílo ukázky:**
Věděli totiž, že kdyby Nero ztratil své impérium, byla by to pro něj menší rána než takový dopis.
28. **Určete autora a dílo ukázky:**
Když se Karel vracel domů, nalézal u krbu své trepky, aby byly vyhřáté.
29. **Rozhodněte, které tvrzení o atmosféře doby není pravdivé.**
a) 2. polovina 19. století probíhala ve znamení soupeření mezi Anglií a Francií, dvou hlavních koloniálních velmocí.	c) V tomto období došlo k rozmachu přírodních a technických věd, což naplnilo lidstvo důvěrou v rozum.
b) postupně došlo ke sjednocení Německa a Itálie, které začaly hrát v Evropě významnější roli.	d) metody přírodovědného bádání převzaly i vědy společenské – to vedlo ke vzniku negativismu a sociologie jako vědy.
30. **Rozhodněte, které tvrzení o realismu není pravdivé.**
a) Je založený na kritickém poznávání skutečnosti, které vychází z pravdivého zobrazení lidské osobnosti.	c) Realisté se zajímají o současnost a tu popisují s nevšední přesností, kriticky, včetně jevů dříve nevhodných, nepřipustných; žádají přesné a všestranné studium života.
b) Realisté chtějí přesně zobrazit skutečnost, zbavit ji příkras a iluzí, ne však kopírovat, ale zachytit ji typizací určitých jevů.	d) Je to směr společensky angažovaný, proto se mluví také o magickém realismu. Autoři si kladou za cíl upozornit na společenské křivdy, volají po jejich nápravě a potlačení.
31. **Který z níže uvedených autorů nespadá svou tvorbou do období realismu**
a) Ilja Repin	c) Gustave Courbet
b) Francisco Goya	d) J. Francois Millet
32. **Který z níže uvedených sochařů nespadá svou tvorbou do období realismu**
a) A. Rodin	c) A. – J. Dalou
b) F. Rude	d) J.-B. Carpeaux
33. **Jak nazýváme směr realismu, jehož východiskem je přesvědčení, že život člověka je určován pouze prostředím a dědičností?**
a) naturalismus	c) existencialismus
b) pozitivismus	d) magický realismus

4 Česká literatura – 40. - 90. léta 19. století

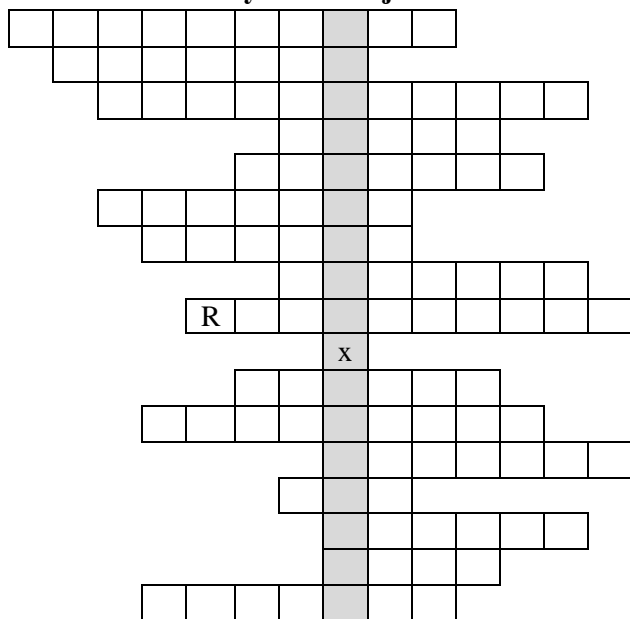
4.1 Společensko- historické pozadí doby

Úkol 1 Barevně vyznačte události týkající se kultury a ekonomiky

Rok	Událost
1842	Přijaty nové stanovy Jednoty k povzbuzení průmyslu v Čechách
1842	otevřeno Nové divadlo určené jen pro představení hraná v češtině
1843	V zemi propukají nepokoje
1846	Slavnostně otevřena Měšťanská beseda (spol., diskus. a vzdělávací klub)
1848	Revoluce
1848	Havlíček začíná vydávat Národní noviny
1848	konal se Slovanský sjezd
1848	abdikoval Ferdinand I., panovníkem se stal František Josef I.
1850 - 1859	období označované jako Bachovský neoabsolutismus
1854	Krymská válka
1857	Založen Spolek pro chemickou a hutní výrobu v Ústí nad Labem
1862	otevřeno Prozatímní divadlo
1863	prosazena politika pasivní rezistence českých poslanců
1863	založena Umělecká beseda
1866	rakousko-pruská válka
1867	vzniklo Rakousku – Uhersko, vyhlášena prosincová ústava
1868	položen základní kámen Národního divadla
1871	neúspěšný pokus o federalizaci monarchie (pomocí fundamentálních článků)
1879	čeští poslanci po 16 letech opět zasedli v Říšské radě ve Vídni
1881	dostavěno a otevřeno Národní divadlo, ve stejném roce vyhořelo
1882	Karlo-Ferdinandova univerzita rozdělena na část německou a českou
1883	znovuotevřeno Národní divadlo
1885-1891	postavena dnešní budova Národního divadla
1886	zpochybněna pravost Rukopisů
1891	konala se Jubilejní výstava v Praze
1897	propukly protiněmecké nepokoje v Praze
1899	T.G.Masaryk vystoupil v tzv. hilsneriádě proti antisemitismu

Umění

Úkol 1 Vyluštěte tajenku.

Autor desky Dvanáct měsíců na Staroměstském orloji
 Neogotický zámek v jižních Čechách
 Směr architektury navracející se k historickým slohům se nazývá
 Roku 1862 vznikl tělovýchovný spolek, založen M. Tyršem a J. Fügnerem
 Novogotický zámek na jihu Moravy, postaven dle plánu J. Wingelmüllera
 Malíř, byl synem významného přírodovědce Jana Evangelisty
 Vynálezce obloukové lampy a elektrické tramvaje se jmenuje
 Roku 1867 došlo k rozdělení říše na dva celky – Rakousko a
 Na nábřeží Vltavy stojí Dům umění, který nese jméno korunního prince

Jméno skladatele Smetany
 Panovník, který roku 1848 abdikoval
 J. V. Myslbek je autorem sochy sv. na Václavském náměstí
 Ministerský předseda, který byl u moci mezi lety 1850 - 1859
 Autor opery Rusalka je Antonín
 Autor opery Její pastorkyňa je Janáček
 Roku 1891 se konala Jubilejní

Romantismus ožil v dílech tzv. generace _____ v Praze. Toto označení v sobě ukrývá název pro umělce, kteří se podíleli na vzniku a výzdobě Národního divadla. Hlavním projektantem budovy byl Josef Zitek, o sochařskou výzdobu se zasloužili Bohuslav Schnirch a Josef Václav Myslbek. Výtvarná výzdoba byla realizována Mikolášem Alšem (cyklus Vlast), Františkem Ženíškem, Václavem Brožíkem, Juliem Mařákem. Slavnou oponu divadla zhotovil Vojtěch Hynais.

Úkol 2 Vypiš:

dva malíře tohoto období: _____

dva skladatele tohoto období: _____

jednoho vynálezce: _____

Úkol 3 Poznej stavby a sochu.

Literatura

Charakteristickým znakem 40. let 19. století je spor mezi Josefem Kajetánem Tylem a Karlem Havlíčkem o správné podobě vlastenectví. Zároveň dochází k zvýšení náročnosti umělecké literatury. Pořád hovoříme o romantismu, jehož tendence můžeme nalézt i v díle Boženy Němcové, zejména v idylickém popisu dětství a jejích snů o lepším světě.

Od poloviny 19. století proniká do vědy a umění nový evropský myšlenkový směr **pozitivismus**. Odmítá spekulace a romantické opojení romantismem a vším, co nemá vědecké základy, díky důrazu na rozum a ověřitelná fakta přímo navazuje na osvícenství. V tomto období je romantismus postupně zastiňován novým uměleckým směrem realismem, který se snaží o co nejvěrnější ztvárnění skutečnosti. Druhá polovina 19. století je obdobím velkého rozmachu žurnalistiky. V době bachovského absolutismu přichází na scénu nová generace 50. let. **Májovci**, jak se nazývají, se odvrací od minulosti, kriticky se staví k obrozeneckým ideálům, zajímala je současnost a důraz kladou na poznávací funkci literatury a její světovost. Veřejně se snaží projevit vůli po svobodném životě. Májovci vstoupili do literatury roku 1858 vydáním almanachu Máj, mladí autoři seskupení kolem Jana Nerudy a Vítězslava Háška se tak manifestačně přihlásili k odkazu Karla Hynka Máchy.

Na přelomu 60. a 70. let se vyhraňují dvě nová pojetí literatury. Na jedné straně **ruchovci**, kladoucí důraz na vlastenectví, slovanství a domácí tradice, na straně druhé **lumírovci**, kteří se přiklánějí k myšlence vytvářet umění pro umění, nechtějí umění svázané žádnými konvencemi, umění podle nich nemá sloužit pouze vlasteneckému boji či politické myšlence.

V poslední třetině 19. století již můžeme hovořit o programovém nástupu realismu. Národně emancipační boj je již dokončen a umělci mohou své síly soustředit jiným směrem k tematice jedince na pozadí doby, historie. Nová generace 80. let upřednostňuje prózu před poezií, dominuje historický román, vesnický román, román s výrazným prokreslením psychologie postav a realistické drama.

didaktis

Úkol 4 Odpověz na otázky ANO – NE

Světobol a rozervanost je hlavním tématem děl Boženy Němcové.	ANO-NE
V centru pozornosti romantických děl stojí bůh a církve.	ANO-NE
Májovci se odvraceli od historie k současnosti.	ANO-NE
Ve druhé polovině 19. století došlo k výraznému rozvoji žurnalistiky.	ANO-NE
V roce 1858 byl vydán Máj.	ANO-NE
Májovci byli seskupeni kolem Jana Nerudy a Jaroslava Vrchlického.	ANO-NE
Lumírovci navazovali na májovce svou snahou o světovost české literatury.	ANO-NE

4.2 Božena Němcová

Narozena: 1820 Vídeň

Zemřela: 1862 Praha

Základní informace: O datum narození a rodiče spisovatelky Boženy Němcové (vlastním jménem Barbory Panklové) se vedou dlouhá léta spory.

Obrázek 29 B. Němcová

Dětství prožila v Ratibořicích u České Skalice, kde na ni působila výchova babičky Marie Magdaleny Novotné. Roku 1837 byla provdána za Josefa Němce (o patnáct let staršího finančního strážce). Díky svému zaměstnání se neustále stěhovali, v letech 1842 – 1845 žili v Praze, kde se Božena Němcová setkává s českou vlasteneckou inteligencí.

s níž navazuje úzký kontakt (J.E.Purkyně, V. Hanka). Poté Liberecku a Slovensku ji inspiroval ve sběratelské činnosti. Po přeložení manžela do Uher se usídlila v Praze, kde sama živila celou rodinu z publicistické a literární činnosti. Její život ukončila nemoc v roce 1862.

Korespondence z roku 1854

Já byla v Uhřích u něho až do Října. Zatím se zde v Praze nejstarší můj syn roznemohl na plicní neduh. Byl v šestnáctém roku, příliš rychle rostl, a to byla příčina jeho nemoci.

Já přišla sem (do Prahy) a druhý den můj syn skončil. To byla třetí, nejbolestnější rána; při té srdce krvácelo, já svoje nejkrásnější naděje v něm viděla vyplněné a mnoho doufání v něho skládala.

Tvorba:

1. Sběratelská činnost

Národní báchorky a pověsti – osobitým

vypravěčským způsobem líčí životy obyčejných lidí

Slovenské pohádky a pověsti

b) Novely – mají národně výchovné poslání, děj je zasazen do doby před revolucí 1848 či 50. let a soustřeďuje se na ženské postavy a na společenské vztahy

Babička, Divá Bára, V zámku a podzámčí, Pohorská vesnice, Chudí lidé

c) Korespondence – fiktivní i skutečná (psala si se Sofií Podlipskou, Karolínou Světlou, atd.)

Ovlivnila: Františka Halase, Jaroslava Seiferta, Mikoláše Alše, Josefa Mánese

Ukázka 16 Národní báchorky a pověsti

Druhý den časně ráno stál opět stárec před jeskyní a volal na chlapce. Když přiběhl, dal mu zlatou přeslici a řekl: „S tou přeslicí půjdeš zase do knížecího zámku a posadíš se s ní u vrat; bude-li se tě kdo ptát, zač je, odpověz: za nohy, a dříve ji žádnému nedávej, dokud tobě dvě nohy nedá.“

„Sedni si, Dobrunko,“ promluvil k ženě, „a zapřed na něj, já bych tě již zase jednou rád u přeslice viděl.“ – Ta se nedala dlouho pobízet a honem ke kolovrátku zasedla. Dává nohu na podnožku, by kolečkem zatočila, tu začne něco v kolovrátku zpívat: „Nevěř, pane, nevěř jí, ona tebe ošídí; tvou ženou nikdy nebyla, ženu tvou ti zabila.“

- **Porovnejte obě ukázky. V čem tkví podobnost, Ukázka 14b rozdíl ukázek.**
- **Určete autora a dílo ukázky 1b.**
- **Vysvětlete důvod tematické shody ukázek.**
- **Odhadněte název ukázky 1a.**

„Jděte se, matko, pozeptat,
zač je ten zlatý kolovrat?“
„Kupte, paničko, drahý není,
můj otec příliš nevycení:
za dvě nohy jest.“

„Vrrr – zlou to předeš nit!
Chtěla jsi krále ošidit!
pravou nevěstu jsi zabila,
a sama se's jí učinila –
vrrr – zlá to nit!“

Ukázka 17 Babička

„Viktorka je sedláckova dcera ze Žernova. Rodiče její jsou už dávno pochováni, bratr a sestra žijou podnes. Před patnácti lety byla Viktorka děvče jako malina; daleko široko nebylo jí rovně. Svižná jako srna, pracovitá jako včelka, nikdo nemohl by si byl lepší ženy přát.

Toho času leželi ve vsi myslivci; jeden z nich začal chodit za Viktorkou. Šla-li do kostela, šel za ní, v kostele stál zajisté nedaleko ní, a místo co měl koukat na oltář, koukal na ni. Šla-li na trávu, zajisté se vyskytnul nablízku, zkrátka ať šla kam šla, všude ji následoval jako stín.

Přicházejíc ke stavení potkala se babička s myslivcem, byl všecek polekán, krok chvatný. „Poslyšte, co se stalo!“ pravil babičce. - „Nelekejte mne a povězte rychle co?“ - „Viktorku zasáhl boží posel!“ Babička spráskla ruce, nemohla chvíli ani promluvit, až se jí pak dvě slze jako bohaté hrachy z oka vyhrnuly. „Dobře jí.“ - „A kdo ji našel, kde?“ ptali se. - „Šel jsem až na vrch k srostlým jedlím, více, co stojí nad jeskyňkou Viktorčinou, vidím tam cosi ležet pod chvojem. Zavolám - ono nic, kouknu vzhůru, kde se ta chvůj vzala, obě jedle na vnitřní straně, jak by jim letorosty i s korou sloupl odhůry až dolů. Odhrnu rychle chvoj, pod ním leží Viktorka, zabita. Hýbám jí, byla už studená. Od ramena až k noze na levé straně šaty spáleny. Nejspíš že měla z bouře radost - ona vždy se smála, když blýskalo -, že vyběhla na vrch, od jedlí je pěkný rozhled, pod ně sedla a tam ji smrt zasáhla.“

- Pokuste se podle obrázku doplnit příběh o Viktorce.
- Na základě ukázky charakterizujte jazykové prostředky díla.
- Odhadněte, jaký vztah panoval mezi babičkou a Viktorkou.

Obrázek 30 Viktorka

Obrázek 31 Pomník Viktorky

Skutečná Viktorka se jmenovala Židová a narodila se 9. června 1792 v Červené Hoře. Byla dcerou chalupníka a skutečně se seznámila s vojákem, za němž přes odpor rodičů utekla do Hradce králové. Jeho láska však brzy přešla a těhotná Viktorka se vrátila zpět do vsi. V ústraní porodila a v pomatení mysli hodila dítě do Úpy. Tesknila po něm a zpívala mu nad splavem. Ve dvaadvaceti letech však porodila chlapce Jana, brzy však zemřel. Autorka Babičky nechala Viktorku zemřít už v roce 1825, skutečná Viktorka však zemřela až roku 1868.

Ukázka 18 Babička II

Babička měla syna a dvě dcery. Nejstarší žila mnoho let ve Vídni u přátel, od nichž se vdala. Druhá dcera šla pak na její místo. Syn řemeslník též byl již samostatným a přiznal se do městského domku. Babička bydlela v pohorské vesničce na slezských hranicích, žila spokojeně v malé chaloupce se starou Bětkou, která byla její vrstevnice a již u rodičů sloužila.

Tu najednou přišel babičce list z Vídně od nejstarší dcery, v němž jí vědomost dávala, že manžel její službu přijal u jedné kněžny, která má velké panství v Čechách, a sice jen několik mil vzdálenosti od pohorské vesničky, kde babička bydlí. (...) Ke konci listu stála vroucí prosba, aby babička k nim se odebrala navždy a živobytí svoje u dcery a vnoučat strávila, kteří se již na ni těší. Babička se rozplakala; nevěděla, co má dělat!

Babička si hned první hodinu srdce svých vnoučátek zcela osvojila, však se jim ale hned také všecka vzdala. Pan Prošek, babiččin zeť, jehož ona také nebyla dříve osobně znala, dobyl si srdce jej i na první setkání milou svojí srdečností a pěknou tvář, v níž se jevila dobrota a upřímnost.

Dceru svoji by byla babička již skoro ani nepoznala; viděla ji vždycky před sebou co veselé selské děvče, a tu shledala se s paní málomluvnou, více vážné povahy, v panských šatech, panského mravu! To nebyla její Terezka!

Paní Terezka měla sice některé svoje panské libůstky, ale pro ty se nemusel nikdo na ni horšit, neboť byla paní velmi dobrá a rozšafná. Matku svoji milovala paní Prošková velmi a nerada byla by ji od sebe pustila, již proto, že musela zastávat službu kastelánky v zámku. Nebylo jí tedy milé, když zpozorovala, že se babičce jaksi stýská, a ona to hned zpozorovala a uhodla též, co babičce chybí!

První, co si babička v hospodářství zcela na starost vzala, bylo pečení chleba. Nemohla snést, že služka **s božím darem**, tak beze vší úcty zachází. Když babička pekla chléb, měly vnoučata posvícení. Pokaždé dostaly poplamenici a po malém bochánku, švestkami neb jablky plněném, což se jim dříve nestávalo. Musely ale zvykat dávat pozor na drobty. „Drobty patří ohníčku,“ říkala babička, když smítala ze stolu drobečky a do ohně je házela. Když ale některý z dětí udrobil chleba na zem a babička to zhlédla, hned mu kázala drobečky sebrat a říkala: „**Po drobečkách se šlapat nesmí, to prý duše v očistci plácou.**“ Také se mrzela vidouc, že se chléb při krájení nerovná: „**Kdo se nesrovnává s chlebem, nesrovnává se s lidmi,**“ říkala.

Jestli leželo na cestě husí peříčko, babička hned na ně ukázala řkouc: „Shýbni Barunko!“ Barunka byla mnohdy líná a říkala: „Ale babičko, copak je o jedno pírkó?“ Z toho ji babička ale hned kárala: „Musíš si myslet, holka, sejde se jedno k druhému, bude jich více; a to si pamatuj přísloví: Dobrá **hospodyňka** má pro pírkó přes plot skočit.“

(Babička, upraveno)

- Charakterizujte postavu babičky. K čemu vedla svá vnoučata?
- Najděte lidová rčení.
- Jmenujte některé výrazy, které používají vaši prarodiče, ale vy už ne.
- Vysvětlete zvýrazněné výrazy/ věty.
- Porovnejte **ukázku 2** s následujícím textem.

Babička Boženy Němcové Marie Magdalena Novotná se narodila v roce 1770 jako dcera chalupníka. Ve dvaadvaceti letech se provdala za tkalce Jiřího Novotného, s nímž měla devět dětí (čtyři zemřeli v útlém věku). Poslední syn se narodil jako pohrobek, neboť Jiří zemřel na souchotiny. Marie Magdalena však sama dlouho nebyla. Dcera Terezka z Ratibořic ji požádala o pomoc s domácností. Babička tedy opustila Olešnici a přesídlila k dceři.

Zde pobyla pouhých pět let, a kdyby zde nebyla vnoučata, odešla by mnohem dříve. Babičce vadila Tereziina povrchnost, odmítání prostých lidí a lidových zvyků, neustálé hry na vrchnost a další věci. Po mnohých hádkách od ní proto babička odešla k mladší dceři, zámecké kuchařce, a vnoučata viděla, pouze když si hrála u kuchyně.

(Živá historie, 6/2012)

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Babička (1855)

Charakteristika: nedějová próza, idylicky zobrazující společenský život na vesnici v 1. polovině 19. stol. Vzorem dokonalého člověka je prostý lid. Autorka začala dílo psát po smrti syna v roce 1853.

Postavy:

babička _____

dcera Terezka _____

Barunka _____

Viktorka _____

ostatní: _____

Děj a kompozice:

Počet dějových linií: 2

Místo:

Doba:

Jazyk a styl:

Vliv díla: přeložena do 20 jazyků

stala se podkladem k libretu opery

byla předlohou filmového zpracování

4.3 Karel Havlíček Borovský

Narozen: 1821 Borová

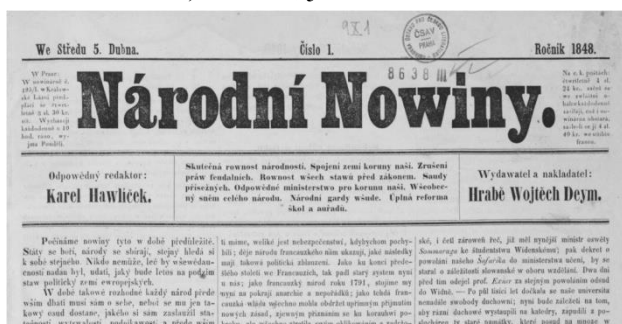
Zemřel: 1856 Praha

Základní informace: Narodil se do rodiny kupce v Borové, ale rodina se následně přestěhovala do Německého (dnes Havlíčkova) Brodu. Po vzoru faráře se po ukončení gymnázia pustil do studií teologie. Ze semináře byl ale vyloučen kvůli sklonům k ironii a smích. Snahy o získání místa středoškolského profesora vyšly naprázdno, proto se Havlíček rozhodl odjet do _____, kde působil jako vychovatel. Během pobytu zde poznával tamní prostředí, což ho vedlo k napsání kritiky soudobého Ruska – *Obrazy z Rus* (v němž kritizuje myšlenku _____).

Obrázek 32 K. Havlíček

Po návratu na sebe upozornil zejména kritikou Tylova Posledního Čecha. Palacký jej doporučil do Pražských novin, kde působil do roku 1846. Od roku 18____ vydává vlastní _____, které byl nucen po prohrané revoluci zastavit (avšak pořád vystupuje v opozici k monarchii). V Kutné Hoře vydává ještě *Slovan*, ale pouze do roku _____. V prosinci téhož roku byl internován do tyrolského města _____, kde byl nucen strávit 4 roky bez ženy a dcery. Zde napsal své nejznámější satirické skladby. S ohledem na nemocnou ženu byl pod slibem ukončení veřejných aktivit propuštěn, včas se však vrátit domu nestihl. Žena mezitím zemřela. Po návratu se mu mnozí vyhýbali, ale účast na jeho pohřbu (zemřel v červenci _____) ukázala, jaké autoritě se těšil.

Obrázek 33 Titulní strana Národních Novin

Tvorba:

- **Epigramy** – tvořil je již od svého pobytu v Rusku, kritizoval církev, stát, vládu, povrchní vlastenectví. Vyznačují se hlavně smělostí, břitkostí a otevřeností.

- **Obrazy z Rus** – nedokončený cyklus pěti reportáží byl inspirován pobytem v Rusku. Odsuzoval nevolnictví, zotročování lidí, nesvobodu a odnárodnění ruské šlechty. Na druhé straně Havlíček

obdivoval ruský lid a kulturu, zároveň věřil v novou lepší budoucnost.

Satíry

- **Tyrolské elegie** (1852, vydány 1861)
- **Král Lávra** (1854, vydán 1870)
- **Křest svatého Vladimíra** (vydán 1861)

Úkol 1 Doplněte chybějící údaje podle *Dějin udatného národa českého* díl 85 (84).

Úkol 2 Odpovězte na otázky (podle DUNC).

1. Kdo vládl v době Havlíčkova života? _____
2. Charakterizujte Bachův absolutismus. _____
3. Které země spadaly pod rakouskou monarchii? _____
4. Najděte, co označuje pojem panslavismus. _____

Ukázka 19 Tyrolské elegie

I.

Sviť, měsíčku, polehoučku
skrz ten hustý mrak;
jak pak se ti Brixen líbí?
Neškared' se tak!

Nepospíchej, pozastav se,
nechoď ještě spat,
abych s tebou jen chvílinku moh'
diškurovat.

Nejsem zdejší, můj měsíčku!
toť znáš podle křiku;
neutíkej, nejsem „treu und bieder—,
jsem zde jen ve cviku.

II.

Jsemť já z kraje muzikantů,
na pozoun jsem hrál,
a ten pořád ty Videňské pány
ze sna burcoval.

By se po svých těžkých pracích
hodně vyspali,
jednou v noci kočár policajtů
pro mne poslali.

Dvě hodiny po půlnoci,
když na třetí šlo,
tu mi dával žandarm u postele
šťastné dobrýtro.

Se žandarmem slavný ouřad
celý v parádě,
pupek kordem pevně obvázaný,
zlato na krágle.

„Vstávají, pane redaktor,
nelekají se,
jdeme v noci, nejsme však zloději,
jenom komise.

Od všech z Vídně pozdravení,
pan Bach je líbá,
jsou-li prej zdrav? a tuhle to psaní
po nás posílá.—

Já jsem i na lačný život
vždycky zdvořilý:
„Odpust', slavná císařská komise,
že jsem v košili.—

(...)

Bach mi píše jako doktor,
že mi nesvědčí
v Čechách zdraví, že prej potřebuju
změnu pověťtí;

Že je v Čechách tuze dusno,
horké výpary,
mnoho smradu po té oktrojírce,
holé nezdraví.

Že on tedy schválně pro mne
kočár sem poslal,
abych se hned na státní outraty
na cestu vydal.

(...)

Dedera mne taky nutil,
abych jel jen hned,
že by chtěli Brodští, až se zbudí,
třeba s námi jet.

Pravil mi, že nemám s sebou
zbraně žádné brát,
neb že oni mají nařízení
mne ochraňovat.

Že mám též, pokud jsme v Čechách,
inkognito jet,
sic nám dají dotíraví lidé
hrůzu komis hned.

V.

Ó, měsíčku, však ty ženské
dobře znáš a víš,
jaký s nimi člověk na tom světě
často mívá kříž.

Také's mnohého loučení
tajným svědkem byl,
ty znáš líp než každý novelista
hořkost těchto chvil.

Matka, žena, sestra, dcerka,
malá Zdenčinka,
stály okolo mne v tichém pláči –
hořká chvílinka.

Já jsem sice starý kozák,
v půtkách tužený,
tenkrát jsem měl trochu těsná prsa
a zrak zkalený.

VII.

Když jsme jeli přes Jihlavu,
měl jsem Špilberk v mysli,
za Lincem zas myšlenky na Kufštein
z hlavy mi nevyšly.

Teprva když jsme nechali
Kufštein vpravo stát,
začla se mi alpejská krajina
příjemnější zdát.

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Hloupá jízda, milý brachu,
když se neví kam:
veselé ty troubení postilionů
jsou jen bídný klam.

Nesmím ale zapomenout
Budějovice,
tam Dederu koupil mělnického
čtyři lahvice.

Či-li se v něm vlastenecké hnuly myšlenky?

či-li doufal, že to pro mne bude
Léthe na Čechy?

VIII.

Teď, měsíčku, nechme elegie
a přejdeme v heroický tón,
nebo co ti teď chci vypravovat,
to byl čertův shon.

Temná noc, **jak naše svatá církev,**
a my jedem' s kopce jako mžik;
darmo křičí Dederu: „Drž koně!—
prázdný je kozlík.

Kočár praští a koně ve větru,
již je ďábel horempádem nese,
a postilion někde tam za kopcem
do dýmky si křeše.

Ach, to byla pro mne chutná chvílka!
neboť neznám žádnou větší slast,
nežli vidět slavnou policii
ouzkostí se třást.

„Metejme los—, pravím, „mezi námi
musí někdo velký hříšný být,
a ten k usmíření nebes musí
z vozu vyskočit—.

Jen to vyřknu, ejhle! policajti
ani svědomí nezpytovali
a kajícně vyrazivše dvířka,
z vozu vyskákali.

Ach! ty světe, obrácený světe!
vzhůru nohami ve škarpě leží stráž,
ale s panem delikventem samým
kluše ekvipáž.

**Ach, ty vládo, převrácená vládo!
národy na šňůrce vodit chceš,
ale čtyřmi koňmi bez opratí
vládnout nemůžeš!**

Obrázek 34 Dům v Brixenu

1. Jak souvisí název skladby s obsahem ukázky? _____
2. Kdo je na počátku ukázky osloven? _____
3. Jaký je použitý rým? _____
4. Kterou lidovou báseň na začátku textu autor parafrázuje? _____
5. V čem je Havlíčkova elegie netradiční? _____
6. Kdo je asi Zdenčinka? _____
7. Jak probíhalo loučení s rodinou? _____
8. Jakou vtipnou událost v elegii popisuje? _____

9. Pokuste se vysvětlit zvýrazněnou část ukázky. _____

10. Shrňte obsah díla. _____

Ukázka 20 Král Lávra

Úkol 1 Očíslujte podle návaznosti textu (kontrola podle poslechu – Wikipedie)

Bylť král irský Lávra, povím zkrátka vám,
a já o tom králi pěknou píseň znám:
nalej, stará, čerstvého do číše
a vy, kluci, poslouvejte tiše,
já ji zazpívám.

Jenom jednu slabost ten král dobrý měl,
že jest na holiče tuze zanevřel,
dal se holit jenom jednou v roce,
dlouhé vlasy po krku široce
nosil **jak roj včel.**

Již posloužil králi, již ho vede kat,
ukrutnou odměnu za tu službu brát:
tu se matka skrze zástup tlačí,
spěchá, co jí staré síly stačí,
zaň orodovat.

Každý rok, když táhlo již na letnice,
sebral se bradýřský cech do radnice:
tam chudáci smutně los metali,
komu padne holit bradu králi
a – šibenice.

Padl los, ach! padl: letos Kukulín
bude holit krále, staré vdovy syn;
jak to stará vdova uslyšela,
omdlévala ustrašená celá:
„Ach! můj Kukulín!“

Horší ještě bylo: vždy na letnice,
jak očistil holič královské líce,
čekala jej podivná odplata,
nic na stříbře, ale skrze kata,
to šibenice!

Přísahěj, že smlčíš na věčné časy,
co jsi na mé hlavě viděl pod vlasy,
pak se tobě neublíží v ničem
a ty budeš mým dvorním holičem
po všechny časy.

Hned tu noc se holič z domu vypravil,
zkusil, co mu starec v lese poradil,
a našeptal do vrby hltavě,
co král Lávra skrývá na své hlavě,
pak se uzdravil.

Král se za ty řeči velmi zastyděl,
ale ještě více slitování měl,
nezlobil se, vzdychnul jen hluboko,
dobré srdce tisklo slzu v oko,
zastavit velel.

Úkol 2 Víte, jak báseň pokračuje? Pokud ne, pokuste se vymyslet pokračování.

Nápověda k úkolu 2

Co nyní celý svět věděl od basy,
nebylo nic platno skrývat pod vlasy,
tak král Lávra nosil po tom bálu
svoje dlouhé uši bez futrálu
po všechny časy.

Úkol 3 Jaké tajemství nechtěl král Lávra před nikým odhalit?

Úkol 4 Vysvětlete pojmy:

futrál _____

kvas _____

lazebník _____

hudci _____

Úkol 4 Nalezněte část ukázky, kdy se vypravěč stylizuje do role lidového písničkáře a krále hodnotí (v 1.os.).

Úkol 5 Díla Karla Havlíčka vyznívají kriticky. Dokázali byste určit, co je kritizováno v tomto díle?

Úkol 6 Vypište a charakterizujte postavy vystupující v básni.

Úkol 7 Poznáte, čím se Havlíček při psaní Krále Lávry inspiroval?

Obrázek 35 Král Midas

Ukázka 21 Křest svatého Vladimíra

Vladimír cár na svůj
svátek, když seděl na trůnu,
poslal drába s vyřízením
k bohovi Perunu.

„Hřmi, Perune! na můj
svátek místo kanonády,
škoda prachu, dost ho
padne
v bitvách u armády.

Hřmi, Perune! na můj
svátek místo kanonády,
pak si přijdi se mnou vypít
šálek čokolády.“ —

Pan dráb přišel k Perunovic,
zatloukl na vrata,
děvečky se hnedle zeptal:
„Doma-li pantáta?“

„Doma, doma, pane drábe,
ve veliké chatě,
sedí s jehlou na pekýlku,
zašívá si katě.“

„Vzkazuje vás, pantatínku,
cár náš pozdravovat,
máte prej mu k tomu
svátku drobet zabubnovat.“

(...)

Vojenský soud z ničeho
nic,
jako ňáký tvůrce,
nález právě potvrzený
měl jako na šňůrce:

že dle vyšlé proklamace
komandujícího
a dle „ostatních zákonů“
soudu hrdelního

pro urážku první třídy
Jeho Veličenství,
pro vzpouru, nemravné řeči,
pro neposlušensství

Perun bůh jest odsouzený
k provazu dle práva,
že však k utopení v Dněpru
milost se mu dává;

bude ale pro výstrahu
neposlušné chase
vlečen k řece po ulicích
na koňském ocase. —

(...)

„Co vám chybí?“ táže se cár
pod svým baldachýnem,
oni všichni jedním hrdlem:
„Hynem, pane, hynem!“

Celé popstvo předstoupilo
k cáru s deputací,
jeden držel ve jménu všech
takovou orací:

„Veliký jest Vladimír cár!
svatá vůle jeho;
když's nám zabil pána boha,
opatř nám jiného!

Nám je pánbůh jako pánbůh,
jenom když je ňáký,
abychom s ním udrželi
v respektu sedláky.

U těch bude všechna kázeň
brzy dým a pára,
nebudou se mít u koho
modliti za cára.

Někdo musí nad sedláky
rachotiti hromem:
bez boha neobstojíme,
jen jiného honem!“

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Úkol 9 Pokuste se odpovědět na otázky.

Kdo byl Perun? Jak je v básni vyobrazen? Čeho je symbolem? _____

Kdo byl Vladimír? Jak je v básni vyobrazen? Čeho je symbolem? _____

Do jakého prostředí je děj zasazen? _____

Z jakého důvodu byl Perun odsouzen? _____

Děj _____

Co vypovídá ukázka o Havlíčkově vztahu k církvi? _____

Jaká je podle Havlíčka funkce církve, boha? _____

Proč autor ve slově car protahuje samohlásku *a*? _____

Charakterizujte jazyk díla? _____

V 9. zpěvu je použito tzv. **makarónského verše**? Co to je? _____

Zařaďte slova do správné jazykové skupiny:

grobánstvo _____

prej _____

sežere _____

keser _____

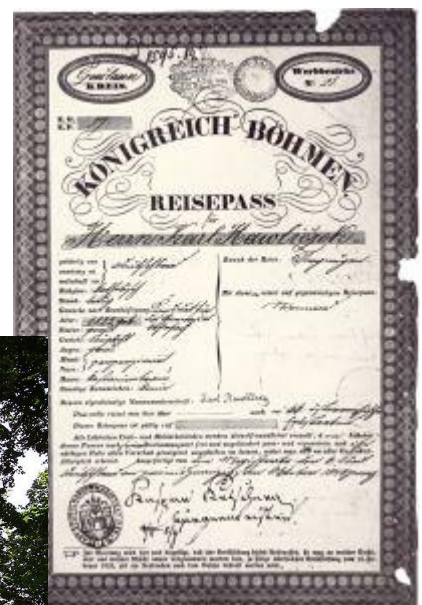
přičuchnout _____

katě _____

**Autor vytvořil typ české,
politicky mířené satiry.
Skladba se těšila velké
oblíbenosti a některé její části
zlidověly.**

Obrázek 36 Pomník K.Havlíčka v Kutné Hoře

Obrázek 37 Cestovní pas K. Havlíčka

4.4 Almanach Máj, májovci

Ukázka 22 Almanach Máj

První svazek almanachu *Máj* nejvíce odpovídal programovému zaměření jeho autorů a též jejich myšlenky navázat na Máchův *Máj*. Inspirace byla patrná už na úrovni elementární básnické techniky: autoři básnické části hojně využívali jambické stopy, ovšem Máchův subjektivní romantismus modifikovali prvky parnasismu (Neruda), realismu (Hálek - *Sázka*), též se zde objevují motivy používané prokletými básníky (Frič - *Dožij!* - *Dopij!*). Samozřejmě nacházíme i díla inspirovaná lidovou slovesností – ohlasovou poezií (Frič –). Například v Nerudově básni *O Šimonu Lomnickém* nacházíme charakteristický rys programu májovců - důraz na individualitu. Do prozaické části přispívali nejen mladí autoři, ale i zástupci straší generace – Erben, Němcová, kteří zvyšovali prestiž almanachu, i když způsob jejich psaní s májovským programem přímo korespondoval. Klíčovými díly prvního svazku byly *Z notiční knihy novinkáře* (Neruda) - pro svůj experimentální charakter a Sabinova - *Upomínka na Karla Hynka Máchu*, protože tento text shrnuje pohled májovců na Máchův romantismus a předznamenává jeho modifikaci. Pouze první svazek almanachu vzbudil zájem literárních teoretiků, nicméně všechny svazky pobouřily dobové kritiky.

V prozaické části druhého almanachu opět nacházíme Nerudův experimentální text (*Mému vrabci*). Ostatní autoři nepřinášejí výrazné změny od almanachu prvního (Světlá, Hálek). Rozvolnění programu je patrné v přítomnosti populárně naučných textů, jejichž počet se stupňuje. Další odklon od původního programu je možné spatřit v národně laděných textech. Výrazné romantické zpracování lidové slovesnosti je patrné u Mayera. Prvky realismu se objevují u Háleka (opět žánr vesnické povídky). Posun od prvního svazku je viditelný i v básnické části, kde autoři často volí písňovou formu, ale stále se objevuje Máchův subjektivní romantismus (Neruda), jeho modifikace (Frič) nebo jeho posun k umírněnějším „Tylovu“ zpracování. Samotný Neruda své kolegy spisovatele ve stati *Obrazy ze života mého* kritizuje.

Třetí almanach byl žánrově též velmi bohatý (oproti minulým almanachům přibyla deklamovánka a veselohra). V básnické části je patrný posun od původní podoby již na úrovni versologické, v převaze daktylotrocheje nad původně preferovaným jambickým metrem. Dalším rysem spíše konzervativní poezie byla inspirace folklorem – Erben, Janda... Zároveň ovšem almanach nesoucí název *Máj*, přes veškerá vychýlení se z programu stále obsahuje romantické motivy (Pfleger).

Poslední svazek almanachu – čtvrtý díl, vyšel až roku 1862. Čtvrtý svazek almanachu svědčí o dalším rozvolnění původního konceptu, zejména v poezii, a to rozproštěním textů do širokého spektra tradičních typů literatury, vyznačujících se národním apelem (Heyduk, Hálek), historickou tematikou (Frič) a ohlasovou poezií (Frič). V básnické části se přesto objevuje téma individuálního rozhodnutí, které původnímu programu májovců odpovídá.

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

V jakém roce začal vycházet almanach Máj? _____

Kolik svazků vyšlo? _____

Na jakého autora přispěvatelé Máje navazovali? _____

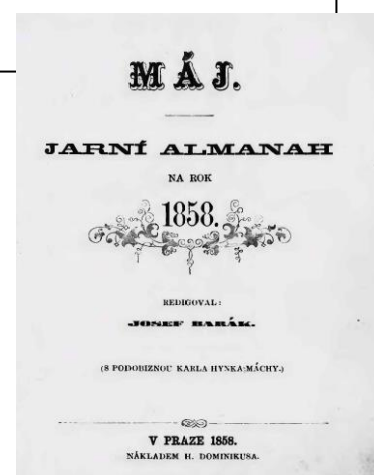
Kdo byl zásadní osobností májovců? _____

Dodržovali toto základní předsevzetí, nebo je ovlivňovali i jiné směry?

Jaké? _____

Kdo zvyšoval prestiž almanachu? _____

Jak reagovala kritika na vydávání almanachu? _____

4.5 Jan Neruda

Narozen: 1834 Praha

Zemřel: 1891 Praha

Základní informace: Narodil se na Malé Straně v Praze v rodině vojenského vysloužilce, na vlastní kůži tak prožil chudobu, o níž později píše. Studoval na malostranském gymnáziu, později přechází na staroměstské gymnázium. Kvůli smrti otce musí zanechat studium práv i filozofie, stará se o rodinu. Píše pro noviny, jimž zůstane věrný po celý život. Práce v novinách mu pomůže dokonale poznat českou společnost a její charakter. Roku 1858 se Neruda spolupodílí na vydání almanachu *Máj*, ve stejném roce vychází jeho první sbírka. Na konci 50. let formuluje v časopisu *Obrazy života* program celé nové generace: důraz je kladen na demokratické ideje, kritický pohled na společnost a její sociální problémy. V polovině 60. let se stává redaktorem *Národních novin*, kde působí až do své smrti, během tohoto období napíše více než 2000 fejetonů, které podepisuje značkou Δ.

Obrázek 38 Jan Neruda

Tvorba:

Balady a romance – 3 základní témata – lidské vztahy, národní, biblické a legendární

Písně kosmické – základním tématem jsou lidské vztahy ve srovnání s kosmickým řádem – optimistická, úspěšná

Knihy veršů – cykly věnované otci, matce, Anně

Prosté motivy – Nerudova citová zpověď

Hřbitovní kvítí – zklamání ze současného života

Arabesky

Malostranské povídky

Jan Neruda si zakládal na svém staromládeneckém stylu života, který mu ale odpírá jakékoliv potomstvo. Jeho první velkou láskou se stala Anna Holinová. Sbližuje se s ní roku 1852 na tanečním kurzu konaném na Starém Městě pražském. Rozchází se spolu po 11 letech. Již v té době plane jeho srdce pro vdanou spisovatelku Karolínu Světlou. Lásky je to veliká, ale bez budoucnosti, Karolína svého milého alespoň podporuje finančně, a tak Neruda alespoň cestuje. Když pak Nerudovi nevyjde ani vztah s 18letou Terezií Macháčkovou, zanevře na ženy a útěchu hledá ve veřejných domech.

(History revue, 10/2011)

Vysvětlete pojem staromládenecký život.

Přímo pod Petřínem, cestou k vltavskému nábřeží, provádí skopičiny mladý Jeník, na kterého děti volají: „*Ptáčku, Židáčku, koleno si vrtáš pro kačku!*“ Pravda, onen hošík má snědší pleť, temné kučeravé vlasy a orlí nos, tím ale podobnost končí – v žilách mu nekoluje ani kapka židovské krve. Je to Čech jak *****.

A nejspíš zde se rodí jeho nenávisť k Židům. Avšak když sežene místo v novinách, je v židovském ghettu často, jak sám píše: „*Dýchne na tebe, milý čtenáři, kus Orientu, jako by ses vrátil o 100 let nazpět a tisíce kilometrů k Arábii!*“ A štítivě se ošívá nad „...*pachem moči a výkalů, nesoucích se od synagogy k synagoze...*“

(History revue, 10/2011)

Doplňte slovo místo ***.**

Uplatňuje se v úryvku navázání kontaktu se čtenářem? Pokud ano, doložte.

Jak se cizím slovem označuje nenávisť vůči Židům?

Kde jsou u nás v ČR synagogy?

Ukázka 24 Balady a romance

Balada dětská.

Matka zdřímala na úsvitě.
Dítě vyjeveně hledí –
v nožičkách mu Smrtka sedí.
Malá Smrtka, sama dítě,
na hlavičce věnec bílý,
ve košilce drobné tílko,
v ručkách drží hravé síť
jako k honbě na motýly.
A ty ruce jako hůlky
žluté jako z vosku čílko,
místo oček modré důlky.
„Pojď děťátko, pojď holátko,
na chvílečku, jen na krátko!
Zahrajem si na Hélice
andělíčků při muzice,
budem bílé holubice.“

„Matička mi nedovolí
a mě tělíčko tak bolí!“
„Pojď děťátko, holoubátko!

Přišla jsem ti ku pomoci,
nemoc nemá více moci,
venku v andělíčků kůru
poletíš až k nebi vzhůru.“
„Matička mi jíti nedá,
myslím, že již hlavu zvedá!“
„Pojď děťátko, pojď, babátko!

Posílá mne Jezulátko,
posílá mne kněžna nebe,
abych přivedla Jim tebe,
posílá mne tvoje svatá:
Ať již jde, má dcerka zlatá!“
„Pojďme, pojďme, ale zticha,
matinka se jinak zbudí!
Něco těžkého ji trudí,
i když dřímá, těžce vzdychá,
srdce bolestně jí skáče,
a když vzhledne, ihned pláče.“

Úkol 1 Seřad'te jednotlivé sloky básně, jak po sobě následují.

Žil jednou v Čechách smavý rek,
Vám známý rytíř Paleček;
on samý šprým a nápad byl,
rád dobře jed' a dobře pil,
a lidem dobře činil.

Kraj český, jindy smuten, tich,
je pojednou pak samý smích,
a celý ten náš český svět
je samý zpěv a samý květ –
však krátce jen, ach krátce!

Vždyť umluvil si rek náš s ní
jen blažených vždy osm dní!
Pak vrací se zas v dumnou říš,
a Vesna dá mu medu číš –
on opiv se zas usne.

„Nu, nu“ – kdys zazněl náhle hlas –
„pan rytíř je už ve snách zas?“
a Paleček jak přimražen!
Aj před ním kolo bujných žen,
a v prostřed Vesna sama.

Když svět zas jednou krásným je,
když zem se celá rozsměje,
pak, Vesno, milostiva buď,
na osm dní mne jenom vzbud'!“
A Vesna kývla: „Staň se!“

„Jen neboj se, Ty's celý muž,
Ty se mi ze všech líbíš – nuž
mé slovo k smělosti Tě zve,
rci jakékoli přání své –
však vtipně jen a hbitě!“

Již rytíř bez všech rozpaků
si hodil hlavou: „Tedy řku
a prosím: až bych jednou zdech',
mne výročně vždy ožít nech,
na osm dní – to s jara!

Rád jed' a pil, jak povídám,
však ještě něco dodat mám:
on též rád bloudil po Čechách –
a pak byl vždy jak v mátohách
a nevěděl, kde stojí.

Od časů těch, děj se co děj,
fialek vůní budí jej,
slavíkův ven jej volá hlas,
pan rytíř vstává bujný zas
a rozkročí se krajem.

Shrňte obsah balad?

Charakterizujte baladu?

Jaký český autor psal balady? Porovnejte témata balad Nerudových a jeho?

Obrázek 39 Jakub Arbes

4.6 Jakub Arbes

Narozen: 1840 Smíchov

Zemřel: 1914 Praha

Základní informace: Narodil se do rodiny obuvníka. Během svých studií se spřátelil s Juliem Zeyerem i Janem Nerudou, který na něj velmi zapůsobil. Po neúspěšném studiu polytechniky získal místo v Národních listech. Zde byl za protivládní články perzekvován a vězněn, následně byl nucen z novin odejít a žít v nuzných podmínkách. Živil se jako spisovatel na volné noze a dramaturg Prozatímního divadla. Na konci svého života téměř

oslepl. Zemřel krátce před vypuknutím první světové války.

Tvorba: Dílo Jakuba Arbese je ovlivněno Janem Nerudou, četbou E. A. Poa a zájmem o vědu a techniku, což je patrné zejména v kratších prózách tzv. romanetech (základem je nastínění záhady, která zprvu vypadá jako nadpřirozený jev, ale postupem času je objasněna pomocí vědeckých poznatků. V dílech je stírána hranice mezi fikcí a realitou, rozum vítězí na předsudky i vírou.

Ukřižovaná

Svatý Xaverius

Newtonův mozek

Obrázek 40 Svatý Xaverius

Ukázka 25 Svatý Xaverius

K postrannímu oltáři, na němž se nalézá obraz svatého Xaveria, přistoupil volným krokem mladý bledý muž v černém elegantním obleku a kleknuv na klekátka před oltářem sklonil hlavu do obou dlaní. Zatím byl kostelník došel až ku vchodu chrámu.

Za nedlouho slyšel jsem rachotit zámeček. Nebylo pochybnosti, že kostelník **vyčká**, až poslední lidé opustili chrám, zavřel hlavní vchod.

Opět za několik okamžiků viděl jsem kostelníka jíti nazpět od vchodu chrámu k hlavnímu oltáři a do zákristie; slyšel jsem rachotit klíče a zamykat dvěře, načež nastalo v chrámě hrobové ticho, rušené jen přítlumeným lomozem z ulice.

Byl jsem tedy s neznámým, několik kroků přede mnou před oltářem klečícím mužem v prostranném chrámě o samotě.

Místo na obraz sv. Xaveria zadíval jsem se nyní na neznámého, jehož přítomnosti v chrámě nemohl jsem si nikterak vysvětlit.

Bylo mi jaksi nevolno, že neopustiv chrám, dokud byl čas, dal jsem se s neznámým člověkem, jehož úmysl jsem neznal, zavřít do kostela, v kterémž je tolik bohatství nahromaděno.

Z počátku přecházel před oltářem volným krokem, později však vždy prudčeji, až posléze náhle se zastaviv pohlédl zběžně na obraz a prudce ke mně se obrátiv, svěřil hlavu k prsoum a zadíval se upřeně před sebe k zemi.

Viděl jsem mu nyní přímo do tváře, tak že kdyby byl očí jen pozvedl, byl by mne musil zhlédnouti. Neznámý však stál dlouho nepohnutě.

Učinil jsem po jeho příkladu, toliko s tím rozdílem, že jsem s něho očí nespustil. Jenom jednou zalétl zrak můj na obraz umírajícího sv. Xaveria a ihned svezl se zase na neznámého,

leč v okamžiku tom se mi zdálo, jako by mě byl zklamal zrak: tvář Xaveriova byla tatáž jako tvář přede mnou v myšlénkách pohříženého muže.

Totéž nízké čelo, tentýž nos, táž brada, tytéž rty, slovem celý výraz obličej, jako by byl muž ten malíři obrazu sloužil za vzor. Zkoumal jsem podobnost tu bedlivěji; čím déle však jsem se díval s obrazu na muže a s muže na obraz, tím nápadnější byla mi podobnost obou tváří.

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

„Obraz umírajícího svatého Xaveria nebyl malován pouze pro oko a pro povznesení mysli zbožných křesťanů. Je v něm více, nežli bývá v obrazech **největších mistrů**, je v něm cosi, nad čímž by tisícové s pohrdáním krčili ramenoma, z čehož však by přece mohla vzejít spása milionům.. . Kdo dovede třeba po léta dlíti před obrazem tím, kdo upne veškerou svou mysl na obraz, aby tajemství v obraze skryté vypátral a komu se podaří tajemství to vypátrati, nemůže zůstat pro lidstvo bez ceny, neboť duch jeho nabude oné síly a průpravy, jaké je potřebí k obrovskému dílu na prospěch veškerého lidstva. Jediné však věci je především třeba: vytrvalosti a železné vůle. Kdo těmito obrněn bude před obrazem dlíti, by vypátral tajemství obrazu, tomu svatý Xaverius zjeví neocenitelný poklad.“

Literární druh:

Forma: ich- forma , er- forma

Kompozice: chronologická - retrospektivní

Postavy:

a)

b)

Děj: _____

Literární žánr:

Téma:

Jazykové prostředky:

archaismy:

odborné výrazy:

Jaký slovesný tvar je použit u výrazu: **vyčkav**? _____

Kdo je myšlen „**největšími mistry**“? _____

Proč je vypravěč z cizího muže vnitřně napjatý? _____

Charakterizujte romaneto a vyhledejte v textu jeho specifické znaky.

Ukázka 26 Newtonův mozek

Newtonův mozek, romaneto z roku 1877, které patří k nejznámějším autorovým dílům a vypravěč v něm popisuje osudy své a svého přítele, který se zabývá různými přírodními vědami se silnou zálibou v iluzionismu. Mezi běžné jeho kousky patří "oživování" drobných mrtvých zvířat. Po vyloučení ze školy se přítel dává na vojnu. V bitvě u Hradce Králové umírá, alespoň autor identifikuje jeho mrtvolu. Ale o čtyři měsíce později se přítel objevuje v Praze a zdánlivou smrt vysvětluje neuvěřitelnou podobou s jiným důstojníkem.

A náš hrdina se vydává na oslavu jeho návratu do zámku, kde je vše podivné. Ale to si vysvětluje slíbeným vrcholným eskamotérským číslem. Hrdina nejdříve bloudí v tajných chodbách, poté se dostane do sálu, kde začíná produkce - na pódiu je mrtvola tak, jak ji viděl v kostele po bitvě. Ale mrtvola se probere k životu a začne vyprávět svůj příběh. Přítel za cenu loupeže získal z muzea mozek největšího muže, Newtona, který nyní má ve své lebce, jejíž vrchlík je oddělovací, takže mozek ukazuje společnost. Ve dlouhém monologu, který je zřejmě klíčovou částí díla, se vysměje marnosti veškerého pokroku, který je nicotný proti velikosti vesmíru a nesmírnosti času. Dále se vysmívá lidské pýše a veškerý dosažený pokrok relativizuje - v podstatě urazí jednotlivé členy společnosti. Ráno se probouzí a neví, zda to byl sen či skutečnost, čímž dílo končí.

Newtonův mozek je fantastické dílo, které místy připomíná tvorbu E.A.Poa, z pozdějších autorů předjímá i H.P.Lovecrafta nebo F.Kafka - třeba při bloudění zámkem. Ovšem fantastické reálie slouží hlavně k zachycení humanistických myšlenek a názorů autora, zejména ke kritice domýšlivosti lidstva a domnělého pokroku, hlavně v kontrastu s krvavostí dějin.

Určete funkční styl a útvar. _____

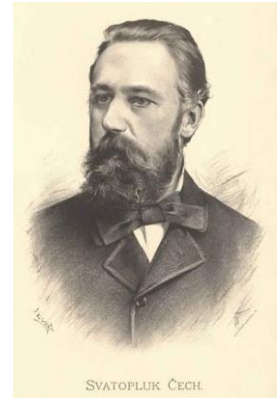
Vysvětlete název díla. _____

4.7 Ruchovcí – Svatopluk Čech

Narozen: 1846 Ostředek u Benešova

Zemřel: 1908 Praha

Základní informace: Svatopluk Čech se v dětství často stěhoval, proto měl možnost důkladně poznat český venkov, jehož se stal obdivovatelem. Po studiu gymnázia v Litoměřicích a Praze, studoval práva. Po jejich dokončení působil v advokátní kanceláři. Již během studií byl redaktorem časopisu Pokrok, pak spoluredigoval časopis Lumír, s bratrem obnovil časopis Květy. Podnikl několik cest do ciziny – na Kavkaz, do Dánska, většinu života však prožil v Praze, kde i zemřel.

Obrázek 41 Svatopluk Čech

Tvorba: Často čerpal náměty z venkova a české minulosti, tím zdůrazňoval myšlenku národní a sociální svobody.

Adamité

Dagmar – o české princezně Markétě, ženě dánského krále, snaha ukázat vliv Čechů na evropské dění

Ve stínu lípy

Pravý výlet pana Broučka do Měsíce

Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století

Ukázka 1 Pravý výlet pana Broučka do Měsíce (www.rozhlas.cz)

Jak vypadal pan Brouček? _____

Jak se pan Brouček živil? _____

Shrňte zápletku. _____

Proč byl pan Brouček rozzlobený? _____

Jak se celá situace asi dál vyvíjela? _____

Ukázka 27 Pravý výlet pana Broučka do Měsíce

Pan Brouček pohlédl vzhůru a spatřil podivnou lidskou podobu, vznášející se nad ním v povětří na okřídleném koni. Stříbrné podkovy a bělostná křídla mohutného oře, ušlechtilý obličej ztepilého jezdce, s vavřínovým věncem v rozpuštěných **kadeřích**, s jakýmsi varitu podobným stříbrostrnným nástrojem v náruči a s jakýmsi dlouhým **talárem**, protkaným stříbrnými hvězdami – vše to poskytovalo obraz velmi krásný, ale zároveň ode všeho, co vidáme na zemi, naprosto rozdílný. Jezdec i kůň podobali se totiž spíše mlhovým obrazům, jaké nám ukazují majitelé optických divadel, nežli útvarům z masa a krve: tak vzdušná, jemná, skoro průzračná byla jejich těla, o nichž se mohlo plným právem užití básnického rčení, že byla utkána z lehkých oblaků a měsíční záře.

Také jezdec zpozoroval patrně pana Broučka, neboť spustil se dolů a sestoupil s křídlatého bělouše. Postava odvrátila napolo hlavu a napřáhla proti našemu hrdinovi dlaně týmž způsobem, jakým herec na jevišti couvá před hrozným zjevením.

Pak zadrnkala o struny svého varita a zvolala zpívavým hlasem: „Ha, ký to netvor děsí můj ustrnulý zrak? – Zda smyslů klam tě zplodil, či věčné noci mrak?“

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Určete použitý slohový postup. _____

Jak je popisován měsíční muž? _____

Jak byl pan Brouček přijat na Měsíci? _____

Nahrad'te zvýrazněná slova vhodnými synonymy. _____

Charakterizujte jazykové prostředky. _____

Ukázka 28 Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století

Nyní zahleděl se zase neznámý v ustrnutí na pana Broučka.

„Za Žižkových časuov!“ vzkřikl. „Co pleteš, an Žižka žije a tam na Vítkově hoře s tábory čeká Zikmunda!“

„Haha, Žižka prý žije! To je dobré. Žižka leží již hezkých pár set let v zemi a snad ani z té jeho kůže, kterou si prý táborité po jeho smrti potáhli buben, nezbyvá už ani cípek. Žižka prý žije! To by to u nás jinak hrálo. Ten by tu, holečku, měl co pořádat svým **palcátem** (...) Nevím sice, kdy se narodil, ale to vím, že byl živ ještě před bitvou na Bílé hoře, a na to datum se náhodou dobře pamatuju – bylo to roku šestnáct set dvacet – nu a nyní máme rok osmnáct set osmdesát osm –“

Neznámý byl by úžasem bezmála upustil svítilnu. Vytřeštil na pana Broučka oči a vypravil trhaně ze sebe: „Tisec – osm set – osmdesáte – osm? – Haha! Jižť znamenám, že tvé hlavě nenie zdrávo. Každý, ktož rozom dobrý jmá, povie tobě, žeť nyníe rok ot narozenie božieho tisíc *čtyři* sta dvacátý!“

Kdo byl Jan Žižka? _____

Kdo byl Zikmund? _____

Ve kterém století žili? _____

Pokuste se charakterizovat změny, kterými prošla čeština od 15. století do dnešních dnů.

Co je **palcát**? _____

Zatímco síla feudálních armád spočívala v obrněné jízdě, údernou pěstí husitských houfů byla pěchota. Vozová hradba se stala pro ni mobilní pevností. Typickým pěšákem byl venkovský sedlák či bezzemek. Dostal do rukou zbraně, které byly po ruce a se kterými dokázal bez dlouhého výcviku zacházet. Husité fakticky žádné nové zbraně nezavedli, nové však bylo jejich masové použití.

(P. Hora Hořejš - Toulky českou minulostí, 2. díl)

Úkol 1 Najděte k názvům patřičnou zbraň.

sudlice

sekera

kopí s hákem

kúsa

meč

halapartna

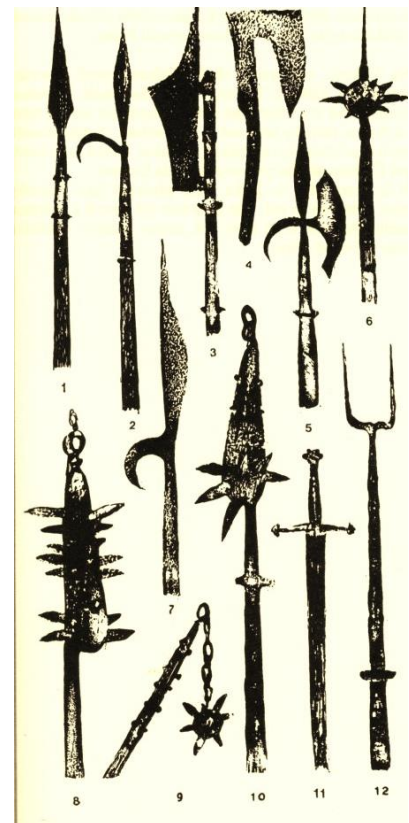
kropáč

palice

řemdih

kopí

vidle

Obrázek 42 Husitské vojenství

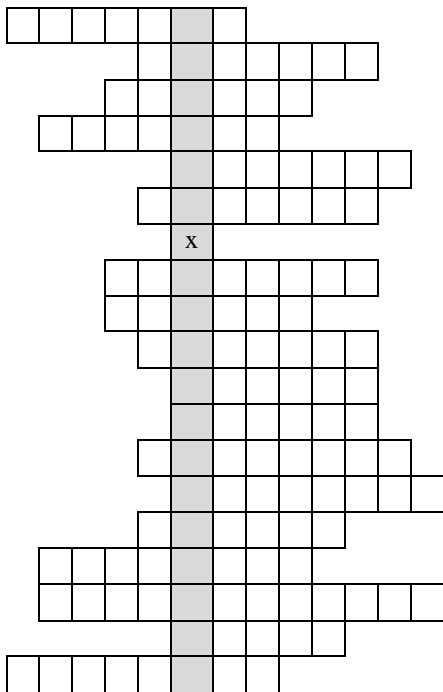
4.8 Ostatní ruhovci

V 70. a 80. letech 19. století vedle sebe existovaly dvě literární skupiny, které však nebyly tak vyhraněné jako májovci. První z nich **ruhovci**, tzv. škola národní, začali tvořit v roce 1868 v almanachu Ruch, který byl vydán na počest položení základního kamene Národního divadla. Zdůrazňovali snahu pomáhat a sloužit národní věci. Obnovili historickou tematiku, zájem o problematiku slovanství, o venkov a selství. Důraz kladli na formální stránku projevu. Významnými osobnostmi byli Svatopluk Čech, Eliška Krásnohorská, Josef Václav Sládek.

Lumírovci, tzv. škola kosmopolitní, navazovali na májovce svým úsilím o světovost české literatury. Cíle se snažili dosáhnout hojnou překladatelskou činností i vlastní tvorbou. Požadovali čisté umění a uměleckou svobodu. Generace sdružená kolem časopisu Lumír je reprezentována zejména Jaroslavem Vrchlickým, Josefem Václavem Sládkem a Juliem Zeyerem.

(Didaktis, 2. díl)

Úkol 1 Vyluštěte tajenku.

Příjmení hlavního hrdiny Čechovy tvorby.

Soubor literárních textů.

Tyrolské město, kam byl deportován Borovský.

Autor výzdoby Národního divadla.

Holič, který holil Lávru.

Název nejznámějšího díla B. Němcové.

Druhá dějová linie Babičky pojednává o ...

Příjmení autora Balad a romancí.

Skupina autorů uskupená kolem almanachu vydávaném od 1858

Krátký lit. útvar kritizující společnost, církve, atd.

Fyzik, jemuž na hlavu spadlo jablko.

Literární útvar, jehož zakladatelem je Jakub Arbes.

Příjmení autora Křtu svatého Vladimíra.

Jméno spisovatelky Němcové.

Hlavní hrdina Arbesova romaneta.

Nerudovy povídky.

Časopis, který obnovil Svatopluk Čech.

Název díla B. Němcové.

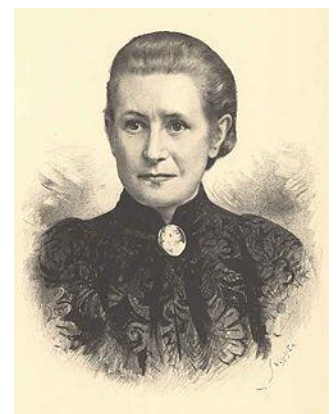
Tajenka: _____

Narozena: 1847 Praha

Zemřela: 1926 Praha

Základní informace: Vlastní jméno této básnířky, prozaičky, libretistky generace ruhovců zní Alžběta Pechová. Pseudonym si zvolila podle obce Krásná Hora nad Vltavou, kam v dětství často jezdila. V šestnácti letech spisovatelka onemocněla kloubní nemocí, která jí znemožňovala pohyb, už tehdy publikovala do časopisů. Byla autorkou kritických statí v časopisech Osvěta, Květy, Ruch. Spolupracovala s Karolinou Světlou v ženském emancipačním hnutí, redigovala Ženské listy a zasloužila se o otevření prvního dívčího gymnázia v Praze (resp. v celé monarchii). Zasloužila se též o zpřístupnění vysokých škol ženám.

Tvorba: Nejznámější jsou autorčina libreta, ve kterých propojila básniřské

Obrázek 43 Eliška Krásnohorská

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

zkušenosti s hudebním talentem. Vytvořila několik libret pro opery Bedřicha Smetany, ale rovněž pro Zdeňka Fibicha.

Hubička – spor o hubičku mezi vdovcem Lukášem a Vendulkou

Tajemství – o sporu dvou konšelů, kteří nepřejí lásce mladých, vše končí šťastným koncem.

Blaník

Josef Václav Sládek

Narozen: 1845 Zbiroh

Zemřel: 1912 Zbiroh

Základní informace: Básník, v jehož tvorbě se odráží zásady jak ruchovců, tak lumírovců studoval jazyky a přírodní vědy. Své zkušenosti, které získal na dvouletém pobytu v Severní Americe, ztvárnil v poezii a fejetonech. Po návratu působil jako redaktor Národních listů, redigoval časopis Lumír, přispíval do Osvěty, byl profesorem na obchodní akademii a lektorem angličtiny. Z angličtiny přeložil 33 Shakespeareových her. Od poloviny 70. let trpěl nervovou chorobou.

Tvorba: Autor čerpá hlavně z vlastních zážitků a zkušeností. Tématem je venkov, domov, dětství.

Selské písně a české znělky

Na prahu ráje

Ze života

Úkol 2 Seřad'te jednotlivé verše básně, jak by měly následovat za sebou. Báseň přepište.

Tam ptáci, laně chodí pít

Když usnou lesy hluboké

a kolem ticho jest,

tam roste tmavé kapradí

a vůkol rudý vřes.

ty laně v noci jen.

pod javorový kmen,

a nebesa i studánka

kde nejhlubší je les,

ti ptáci za dne bílého,

Znám křišťálovou studánku,

jsou plny zlatých hvězd.

Lesní studánka

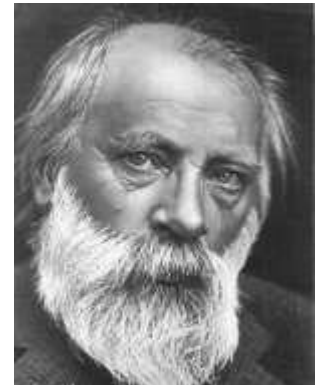
Obrázek 44 J.V.Sládek

4.9 Lumírovci – Jaroslav Vrchlický

Narozen: 1853 Louny

Zemřel: 1912 Domažlice

Základní informace: Vlastním jménem Emil Frída představoval nejvýznamnějšího představitele generace lumírovců. Studoval teologii a filozofii, nakonec však odjel do Itálie, aby zde působil jako vychovatel a studoval románské jazyky. Po svém návratu učil, pracoval jako tajemník České akademie věd a umění. V roce 1893 byl jmenován profesorem Karlovy univerzity, o několik let později se stal členem panské sněmovny. Prodělání mozkové příhody jej vyřadilo z tvůrčí činnosti. Poslední roky života prožil v Domažlicích, kde také zemřel.

Obrázek 45 Jaroslav Vrchlický

Tvorba: Stal se průkopníkem moderních básnických směrů v české poezii, překládal díla z 18 jazyků (W. Shakespeara, Danta, Moliéra, V.Huga). V 90. letech byl mladou generací kritizován za svou nepůvodnost.

Okna v bouři – básnická sbírka vyjadřující bolest a zklamání

Hippodamie – drama o vině a trestu

Zlomky epeje – básnický cyklus vystihující duchovní vývoj lidstva

Noc na Karlštejně

Ukázka 29 Noc na Karlštejně (film)

1) literární druh: _____

2) hlavní postavy: _____

3) děj: _____

Obrázek 46 Noc na Karlštejně

Co víte o Karlu IV.? _____

4.10 Historická beletrie, Alois Jirásek

Narozen: 1851 Hronov

Zemřel: 1930 Praha

Základní informace: Alois Jirásek se narodil do rodiny pekaře, přestože rodiče neměli peněz nazbyt, mohl studovat. Po studiích gymnázia a historie působil jako gymnaziální učitel nejdříve v Litomyšli, poté v Praze. Již během studií v Praze navázal přátelství s Mikolášem Alšem, Josefem Václavem Myslbekem či Josefem Svatoplukem Macharem. Během první světové války jako

Obrázek 47 Alois Jirásek

jeden z prvních podepsal manifest žádající samostatný československý stát.

Tvorba: Inspiroval se díly Waltra Scotta či Lva Tolstého. Pro své románové cykly jsou mu oporou Palackého Dějiny národu českého a další. Do literatury Jirásek vstoupil poezií, záhy však přešel k povídkám s venkovskou tematikou, historickým povídkám a románům.

Filosofská historie – novela z maloměstského života spjatá s rokem 1848

Psohlavci – Chodové pod vedením Jana Koziny usilují o obnovení chodských výsad

Mezi proudy, Proti všem, Bratrstvo – románový cyklus z období husitství

Temno – pobělohorské období (hodnotil ho negativně)

F. L. Věk – pětidílná kronika z období národního obrození

Staré pověsti české

Jan Hus, Jan Žižka, Jan Roháč – historická dramata

Ukázka 30 Staré pověsti české

Za Tatrami, v rovinách při řece Visle rozkládala se od nepaměti charvátská země, část prvotní veliké vlasti slovanské. V té charvátské zemi bytovala četná plemena, příbuzná jazykem, mravy, způsobem života.

I stalo se, že se strhly mezi nimi vády a krvavé boje o meze a dědiny. Vstal rod na rod, příbuzní bojovali proti příbuzným a hubili se navzájem.

Obrázek 48 Mikoláš Aleš - Staré pověsti české

Úkol 1 Seřad'te jednotlivé části příběhu, jak jdou po sobě.

V bájně pravlasti Slovanů na řece Visle žili se svými rodinami bratři Čech a Lech.

Praotec Čech zemřel. V slavnostním rouchu ho posadili na hranici. Vpozdvečer obětovali bohům a za velkého nářku hranici zapálili.

Svolali své rody, shromáždili stáda a vydali se na cestu. Po mnoha útrapách došli až pod horu Říp. Rozložili se na úpatí, aby si odpočinuli.

Rody vzrůstaly, přibývalo vsí a hradů sroubených z klád. Vojvoda Lech se po čase s bratrem rozloučil a táhl se svým lidem zpět k východu.

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Vladykové vyslali posly k Lechovi, aby jim vládl. Lech však poradil, aby si za českého knížete zvolili moudrého Kroka.

Když mezi kmeny zavládly sváry, rozhodli se bratři, že pro své rodiny vyhledají novou vlast.

Za svítání vystoupil Čech na vrchol hory, přehlédl krajinu a řekl: „Zde je ta země zaslíbená, zvěře a ptáků plná, medem oplývající.“ Lidem se země líbila. Rozhodl, aby nesla Čechovo jméno.

Muži káceli pralesy, obdělávali půdu, stavěli vesnice. Ženy opatrovaly děti, chystaly potravu, tkaly látky a z nich šily šaty.

Úkol 2 Zodpovězte otázky.

Odkud k nám Čech, Lech a jejich lidé přišli? Proč? _____

V jakém byli příbuzenském vztahu? _____

Vysvětlete význam slova VÁDY. Je v textu ještě jiné slovo, kterému nerozumíte? _____

Zvýrazněte větu, kterou praotec Čech pronesl, když vystoupil na horu ____ (kterou). Na kterém obrázku je hora zobrazena? _____

Co se stalo s Lechem? _____

Jak byl Čech pohřben? _____

Kdo byl zvolen knížetem po Čechovi? _____

Charakterizujte pověst. _____

Ukázka 31 F. L. Věk (www.rozhlas.cz - 6. díl)

Koho potkal pan V. Thám s doprovodem v divadle? _____

Jaký skladatel měl v divadle operní představení? _____

Kdo je Václav Thám? _____

Obrázek 49 Z filmu F. L. Věk

Obrázek 50 Jiráskův dům v Hronově

Ukázka 32 Filozofská historie

V noci dne 14. června vyšlo vojsko tajně z Prahy a obsadilo Hradčany. Druhého dne kníže Windischgrätz vyřkl nad Prahou obleženost. Lid podnikl nerovný boj. Ze Starého Města stříleli na Malou Stranu, načež vojsko odpovídalo hrubou střelbou granátovou.

V davu bojujících studentů byl Vavřena i Frybort, ale bojovali od sebe vzdáleni; Vavřena stál v houfu studentském a pilně střílel.

„Sem, přátelé, sem!“ ozval se za ním mocný, hřímavý hlas. Když se ohlédl, spatřil dlouhého mnicha, v hrubé, hnědé kutně. Tvář mladého mnicha jinak nehezká byla bleďa, jen oko planulo živou zaníceností. V levici držel kouřící se ještě pušku, pravíci ukazoval na ohrožené, nebezpečné místo.

„Špíno!“ vzkřikl Vavřena a přiskočil k bývalému kolegovi.

„Vojto! Vítám tě! Ale sem, za mnou, sem, sem!“

Hrnuli se tam, kam naznačil bojovný mnich, jenž poznovu nabíjel pušku. Vavřena se postavil vedle něho. Rány zarachotily, granáty svištěly a třaskaly, křik válečný kolkolem, tu tam ozvalo se zasténání i smrtelný chrapot. Na dlouhé řeči a vyptávání nebylo času. Vavřena jen zaslechl Špínův hlas:

„Je tu Frybort taky?“

„Je.“

Vtom praskl nedaleko granát, třísky jeho rozpraskly se, a když zážeh a výbuch minul, leželo několik mladíků na dlažbě ve své krvi.

Vavřena vyváznuv z nebezpečí ohlédl se po Špínovi. Ten ležel vedle. Ihned přikleknuv, nadzdvihl svého přítele. Byl na smrt bleďý, na prsou barvila se kutna teplou krví.

S pomocí nějakého studenta odnesl těžce raněného na místo, jež chráněno bylo před nepřátelskými koulemi.

To bylo 15. června. Den nato uzavřena čestná kapitulace; ale když potom z mlýnů na vojsko vystřeleno, obnovil Windischgrätz bombardování, přičemž staroměstské mlýny i vodárna vyhořely.

Dne 17. června vzdala se Praha. Vojsko vtrhlo do města a nastalo houfné zatýkání.

Úkol 3 Nalezněte v textu a označte:

- metonymii
- elipsu
- přechodník
- přímou řeč

Je Jirásek opravdu tak nudný?

Jiráskovo dílo se často hodnotí nesprávnými měřítky. Jako kdyby se Kafka hodnotil podle toho, nakolik jsou jeho postavy reálné. Jirásek byl mistr českého realistického románu a jeho cílem bylo nejen vyprávět, ale navozovat atmosféru, proto se vedle strhujícího vypravěčství věnuje i drobnokresbě. Chce ve čtenáři dokonale navodit atmosféru doby a příběhu. To samozřejmě může působit na některé čtenáře milující jiný typ literatury nudně (vadí jim, že jim Jirásek nejprve evokuje dobu i výchozí situaci příběhu a pak to teprve „odpálí“), ale cílové čtenáře, tj. milovníky historických pláten, naplno uspokojí, neboť si přijdou na své nejen v dokonalém navození dobové atmosféry, ale i v mimořádně věrohodné akčnosti, kterou díla Aloise Jiráska skrývají. Tato akčnost je ovšem v Jiráskově díle různorodá – od akčnosti dějové k akčnosti textové (tj. poutavě psaný text skoro bez příběhu). Navíc se Jiráskovo dílo vyznačuje skrytým pozadím, které lze odhalit jen přemýšlením o textu.

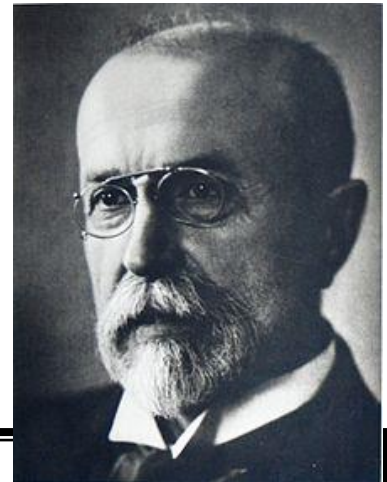
(<http://www.aloisjirasek.cz/myty-a-legendy-o-jiraskovi>)

4.11 Vědecký a kritický realismus

Realistické prvky se v 19. století projevovaly už v dílech Boženy Němcové, Jana Nerudy či Karolíny Světlé. Plně se ale projeví až v poslední čtvrtině 19. století, kdy byl národně emancipační proces ukončen, a spisovatelé se mohli věnovat tematice osobních osudů jedince na pozadí soudobé společenské situace. Vznikají díla hlavně s historickou či vesnickou tematikou. Hlavní funkcí literatury se stalo poznávání umění. Realismus propagovali Jan Herben, Tomáš Garrigue Masaryk v časopisu Čas. Důsledně se realismus projevil ve vědě, a to požadavkem pravdy a svobody vědeckého bádání.

Nejožehavějším sporem, kterému se věnovaly přední vědecké i literární kapacity, byla otázka pravosti rukopisů Královédvorského a Zelenohorského.

(Didaktis, 2.díl)

Obrázek 51 T. G. Masaryk

Velké rukopisné boje 1886

Největší kampaň proti Rukopisům vypukla v roce 1886, kdy se do sporu zapojil Prof. Masaryk a poskytl odpůrcům časopis Athenaeum, jehož byl redaktorem. Sám také vystoupil proti Rukopisům. Dokazování padělanosti Rukopisů spočívalo především na Janu Gebauerovi, jenž vytýkal Rukopisům některá slova a slovní tvary jako nemožné. Hlavně však zdůrazňoval, že některé odchylky se shodují s chybami Hankovy gramatiky a právě tyto shody považoval za důkaz padělanosti Rukopisů.

Chemickým zkoumáním bylo zjištěno velké stáří RK. Ještě před zveřejněním zpráv je zpochybnil Gebauer sdělením, že chemické zkoušky v principu nemohou prokázat pravost a že objevem novodobého barviva v iniciále N prokázaly naopak padělanost RK. Proti pravosti Rukopisů vystoupil též historik Jaroslav Goll spisem *Historický rozbor básní rukopisu Královédvorského: Oldřicha, Beneše Heřmanova a Jaroslava*. Goll se později distancoval od radikalismu tzv. politických realistů v čele s Masarykem a Herbenem a stal se reprezentantem umírněnějšího křídla tzv. vědeckých realistů. Hájil právo vědecké kritiky na obranu Rukopisů. Předpověděl, že vědecký spor dlouho potrvá a nepodepsal tzv. silvestrovský manifest, kterým měl být spor definitivně uzavřen pro jakékoli další přezkoumání.

Obranu v té době představovali zástupci starší generace. Obránci ale trpěli nesvorností. Publikovali především ve Vlčkově Osvětě a v Časopisu Českého Muzea.

Po zahájení Masarykových jednání o vstup do mladočeské strany, utichly náhle spory o Rukopisy. Zúčastnění odborníci žili v přesvědčení, že každý obhájil svou věc. Rozhodující akt v neprospěch Rukopisů byl administrativní povahy. Na podnět A. Krause rozhodlo Gautschovo ministerstvo vyučování o jejich přeřazení z literatury středověké do lit. národního obrození. V témže roce archeolog Píč předložil RK k posouzení předním paleografům v západní Evropě a následně publikoval článek *Rukopis Královédvorský před mezinárodním fórem paleografů skvěle obstál*. Vysloužil si jen přehlížení a úsměšky. Skončil sebevraždou. Následovalo prohlášení 52 realistických učenců (tzv. silvestrovský manifest) o tom, že rukopisný spor je vyřešen a uzavřen.

(<http://www.rukopisy-rkz.cz/rkz/hist-sp.htm>)

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

Určete původ textu. _____

Určete funkční styl. _____

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Vysvětlete použití kurzívy v textu. _____

Nalezněte v textu:

- zkratku
- odborný výraz
- cizí výraz
- vlastní jméno

Nalezněte synonyma k níže uvedeným slovům.

- kampaň _____
- princip _____
- gramatika _____
- manifest _____
- distancovat _____

V jakém roce naplno propukl spor o Rukopisy? _____

Jmenujte dva zástupce odpůrců pravosti RK. _____

Kdy spor poprvé utichá? _____

Co je silvestrovský manifest? _____

Jmenujte dva časopisy publikující teze kritického a vědeckého realismu. _____

Úkol 2 Podle indicií poznejte dílo a uveďte autora.

- matka matky
- obraz, poklad, trpělivost
- lazebník, uši sudokopytníka
- orgán vědce s padajícím jablkem
- prázdninová aktivita hmyzu
- část dne strávená na historické památce 14. století
- literární útvary části Prahy

Úkol 3 Podle indicií poznej autora.

- smrt syna
- dcera Zdeňka
- cesty po Severní Americe
- libretistka
- narozen v Lounech
- učitel historie
- obnovil časopis Květy

Obrázek 52 Karolína Světlá

4.12 Venkovská próza, Karolína Světlá

Narozena: 1830 Praha

Zemřela: 1899 Praha

Základní informace: Johana Rottová byla představitelkou májovců, zároveň je považována za zakladatelku vesnického románu. Dostalo se jí slušného vzdělání, takže kromě češtiny a němčiny ovládala rovněž francouzštinu. Její život velmi ovlivnilo přátelství s Boženou Němcovou a Janem Nerudou, s nímž měla milostný poměr (zachována byla četná korespondence, jež se stala námětem pro film Příběh lásky a cti). Její manžel Petr Mužák ji uvedl do kruhů české společnosti. Světlá byla

členkou několika emancipačních spolků.

Tvorba: Vliv na její tvorbu měli Jan Neruda a Božena Němcová. Tvořit začala v 50. letech pod tíhou krize ze smrti jediné dcery. Manželovo rodiště Světlá pod Ještědem inspirovalo Světlou k pseudonymu. Zpočátku tvořila prózy z měšťanského prostředí, poté se proslavila spíše jako autorka děl s vesnickou tematikou.

Černý Petříček

Kříž u potoka

Vesnický román

Ukázka 33 Kříž u potoka

Bylo mu dlouho vzhůru stoupati po strmé skále, než se dostal na mladou planinu o skálu ještě vyšší se opírající, na jejížto pokraji stála Ambrožova chýše, přístupna všem větrům. Malý, pečlivě upravený sádek, jehožto svěžím trávníkem pospíchal stříbrojasný potůček, za ní se rozkládal a na jejím prahu seděl Ambrož, temným pohledem zíraje do zapadlého slunce krvavé stopy, hasnoucí v mhlách večerních, z údolí k němu v sterých podobách se valících.

Štěpán bratra se zalekl, zestárl o dvacet let, co ho neviděl, jeho vlas a vous protkán byl stříbrem, jeho čelo plno vrásek, oči mrtvé hluboko mu v důlkách ležely.

Také Ambrož se zarazil, spatřiv bratra tak nenadále před sebou se vyskytnuvšího. Štěpán uchopil se vřele jeho rukou, za odpuštění ho žádal, že tolikrát ho zarmoutiv lehkomyšlností svou, z domu otcovského ho vyšťval.

Ambrož mlčky poslouchal jeho slova srdečná bez znaku netrpělivosti, ale také bez znaku nejmenšího účastenství, poslouchal ho, jak asi poslouchá vír kolem něho v skalních rozsedlinách hučící. Když ukončil Štěpán kajicně upřímné svoje vyznání, s ledovým mu pravil přízvukem: „Nepřivedla tě sem touha, abys se mnou se smířil; co mně chceš, mluv rychle.“

Pokračoval zcela klidně, nedada se másti, líče Ambrožovi věrně a pravdivě, co v něm se dělo od té chvíle, co spatřil Evičku u nohou svých v krvi tonoucí, vypisoval mu noc v lese strávenou, svou návštěvu doma, kterak mlynářka ho přijala a jak zas nato k Maříčce se vrátil, pevně si umíniv, že jsa od ženy odstrčen, kdy se k ní pln nejhlubšího vrátil žalu, nikdy již na lepší se nedá cestu.

Zakončil Eviččiným u Holých se objevením, co ji tam vedlo, kterak s Maříčkou rozmlouvala, čeho na ní si žádala, spasivši muže zbloudilého důkazem lásky a oddanosti největší okamžitě a navždy.

I vyskočil Ambrož jako zběsilý a v jeho očích zableskla se taková nevýslovná řevnivost, taková nepřemožitelná zášť, že Štěpán zděšeně před ním ucouvl. Přitom zamáchl nad ním rukou tak hrozebně, jako by, drže v ní dýku, dychtil do srdce mu ji vrazit, ale sklesla mu, aniž by ho byl udeřil, avšak podruhé ji proti němu vztáhl, ukazuje mu na cestu, kudy byl přišel, jako žebrákovi nejtřavějšímu.

V popředí příběhu stojí hrdinka plná mravní síly a odvahy, která se staví proti předsudkům a pověřivosti a kletbě rodu Potockých nevěří. Provdá se za Štěpána s vědomím toho, že se musí kletba prolomit. Přes šťastné počátky se postupně začne manželství kazit, Štěpán žárlí a je Evě nevěrný. Oporou v bolesti je Evě její švagr Ambrož.

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Popište vztah bratrů. _____

Proč Štěpán za Ambrožem přišel? _____

Ublížil někdy Štěpán Evičce? _____

Jak se jmenovala Štěpánova milenka? _____

Nalezněte v textu:

- personifikaci
- nářečí
- hyperbolu
- metaforu
- přirovnání
- přechodník

Ukázka 34 Příběh o lásce a cti

Obrázek 53 Z filmu Příběh o lásce a cti

Příběh lásky a cti se odehrává v období kolem poloviny devatenáctého století v době mnoha revolucí, ekonomické, politické, společenské... Zachycuje pokrytecké ovzduší oněch časů, zvláště takzvanou "lepší společnost", ovšem od společenského akcentu se více přesouvá k soukromým trablům dvou mimořádných, osaměle se však cítících umělců - Jana Nerudy a Karoliny Světlé. Jejich milostné vzplanutí dokládají zachované dopisy, které si vyměňovali. Na jejich základě scenárista Jiří Šotola domyslel plně uvěřitelný příběh, jemuž však režisér Otakar Vávra vtiskl staromilský výraz, marně nadlehčovaný nostalgicky zamženou kamerou Miroslava Ondříčka.

Zajímavý námět, precizní výprava, ale ve výsledku strašně neživé a sterilní. Škoda. Přesto i tak nadprůměr mezi českými dobovými dramaty.

<http://www.csfd.cz/film/9481-pribeh-lasky-a-cti/>

Zakázaná láska v 19. století! Samo téma ve mně probouzí téměř nekritické zaujetí filmem. Zde bylo umocněno ještě volbou představitelky hlavní role. Jako Karolina mi vysloveně sedla. (Úsměv vyvolávající scéna ve filmu byla, když Neruda lákal Světlou na útěk do Vídně a ona na to reagovala: A já bych ti musela vařit? Prát a uklízet?:-) Jediné, co mi kazilo dojem z filmu, byly "výkladové vsuvky". Na začátku je sice řečeno, že tento příběh není z učebnice literatury, ale právě díky (podle mě) zbytečným vstupům vědoucího vypravěče z 20. století, získává film takový nepříjemný, dodatečně vzdělávací ráz.

<http://www.csfd.cz/film/9481-pribeh-lasky-a-cti/>

Určete původ textu. _____

Určete funkční styl. _____

Určete slohový útvar. _____

Určete primárního čtenáře. _____

Zhodnoťte výše uvedené názory na film Příběh lásky a cti.

-
-
-

4.13 Realistické drama, bratři Mrštíkové

Alois Mrštík

Narozen: 1861 Jimramov

Zemřel: 1925 Brno

Základní informace: Nejstarší z bratrské čtveřice vystudoval reálku a učitelský ústav. Učitelskou praxi zahájil na Slovensku, brzy se však vrátil na Moravu, od roku 1889 byl správcem jednotřídky v Divákách. V roce 1901 se zde oženil s Marií Bezděkovou z Kobylí a bratr Vilém zde koupil domek. Alois zemřel ve věku 64 let na následky tyfóvé epidemie, která v Divákách vypukla v důsledku používání kontaminované vody z obecní studny.

Vilém Mrštík

Narozen: 1863 Jimramov

Zemřel: 1912 Diváky

Základní informace: Vilém Mrštík vystudoval gymnázium v Brně a v Praze na Malé Straně. Po maturitě se pokusil o studia práv, ale kvůli uměleckým zájmům je nedokončil. Po několika letech života v Praze se odstěhoval zpět na Moravu, do Divák u Hustopečí, které se díky jejich aktivitě staly jedním z center moravské kultury. Od roku 1895 patřil k signatářům Manifestu České moderny. Zařadil se k překladatelům a propagátorům ruského realismu, podobnou pozornost věnoval i francouzským realistům. Poslední léta svého života prožil v psychickém napětí, neboť trpěl stíhomanem. Tato chorobná nedůvěřivost jej přivedla k smrti, skalpelem si prořízl hrdlo.

Tvorba:

Pohádka máje

Rok na vsi

Maryša

Obrázek 54 Vilém Mrštík

Ukázka 35 Maryša

Díla autorů českého kritického realismu se těšila u filmařů vždy velké oblibě. V průběhu třicátých a čtyřicátých let byly postupně zfilmovány romány Raisovy, Klostermannovy, Jiráskovy, Winterovy, Baarovy, Svobodovy i díla Čapka - Choda a Ladislava Stroupežnického. V roce 1935 přikročil režisér Josef Rovenský k adaptaci stále populární hry bratří Mrštíků Maryša. Dramatický příběh nešťastné lásky a upřímné nenávisti neztratil ani dnes nic ze své monumentální tragické atmosféry. I dnes ohromuje urputnost a zaslepenost Maryščiných rodičů, kteří svou jedinou dceru vehnali do sňatku se zlým a násilnickým mužem. I dnes dojíká čestná a věrná láska Francka a i dnes mrazí ve scéně Vávrovy smrti. Rovenskému se obdivuhodně podařilo všechny tyto důležité rysy vystihnout s neobyčejnou dávkou syrovosti v intencích moderního filmového jazyka a řemesla. Pro hlavní roli byla vybrána mladá členka činohry vinohradského divadla Jiřina Štěpničková, která se ne vlastní vinou stala na další léta prototypem tragické venkovské dívky. Citlivě tlumené moderní herectví se ozývá i ve výkonech Jaroslava Vojty, Františka Kovářika, Marie Glázrové a Hermíny Vojtové, jejichž umělecká vyzrálость napomohla vytvořit skutečně živé postavy. Upravený, smířlivý konec měl apelovat na ryzost charakteru i nezdolnost a víru pravé lásky, které však tvůrci kritického realismu potlačili. Že je filmová MARYŠA dílem skutečně výjimečným potvrzuje i fakt, že se snímek dočkal řady tuzemských i mezinárodních poct.

<http://www.csfd.cz/film/7901-marysa/>

Určete:

- funkční styl _____
- slohový útvar _____

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

- původ textu _____
- primárního čtenáře _____

Jmenujte hlavní postavy:

-
-
-

Stručně vystihněte děj. _____

Ukázka 36 Maryša II

LÍZAL (*pustí jí ruku*). Jakpak, Maryško, což – (*měkce*) na vdavky nemáš ešče chut’?
MARYŠA (*utrhne se*). Co by! (*Rozhodně.*) Já se ešče nechcu vdávat.
LÍZAL. No mlč, máš už čas. Na svatýho Barnabáška už ti bude dvacet let.
MARYŠA (*hodí sebou a ustoupí ke dveřím*). Eh, nechte marných řečí. (*Má se k odchodu, najednou se obrátí ve dveřích.*) A co za ženicha? Keho?
LÍZAL (*krotí se*). No, ani bys neřekla. Hádej!
MARYŠA (*svěsí hlavu a přemýšlí*).
LÍZAL. Néni daleko odtáď’ - - -
MARYŠA (*vytáhne se v těle a zasvítlí očima. – Zděšeně.*) Snáď’ ne- - -
LÍZAL (*kývne hlavou radostně*). Vávra je to - - -
MARYŠA (*vyjeveně a polozmateně*). Vdovca? (Dá se do trpkého, ne bujného, ale dosud ještě bezstarostného, jasného smíchu.) Vdovca? Se třema dětima? (*Zase se divoce směje.*) No to ja! –
LÍZAL (*rozzlobeně sebou trhne*). No co – vdovec nevdovec, ale je dobré, statečné muž –
MARYŠA (*zaraženě, zvažní uprostřed nejhlubšího smíchu, pustí kliku u dveří a temně*). Snáď’ to nemyslíte doopravdy?
LÍZAL (*stále více pod sebe a k sobě víc než k Maryši*). Co bych nemyslel?! Mně se líbí. Nepije, nekarbaní – chlapík jako dub – každá žena může se s ním dobře mět.
MARYŠA (*kysele*). Enem že já žádná nechce. Nebožku bil a děvečky si o něm povídajó všelijaký věci. Že se nestydí. – Děti má tři a ještě poměšlí na svobodno děvčicu- - -
LÍZAL (*vpadne*). Co děti, děti! Šak só to hodný děti!
MARYŠA. Kemu se líbí. Do hrobu se připravit nedám. Šla bych tam, myslím, jak nebožka. Šak ju na svědomí má enem on.
LÍZAL (*mlaská jazykem*). Co – co – (*Klepe holí do země.*) Co ty víš! To só samý ženský plky. To se jen tak mluví.
MARYŠA. Ať mluví, (*vzdorně*), ale Vávru já si nevezmu!
LÍZAL (*podrážděně*). A Francka – teho žebráka bys chcela?

Shrňte obsah ukázky. _____

Určete literární druh. _____

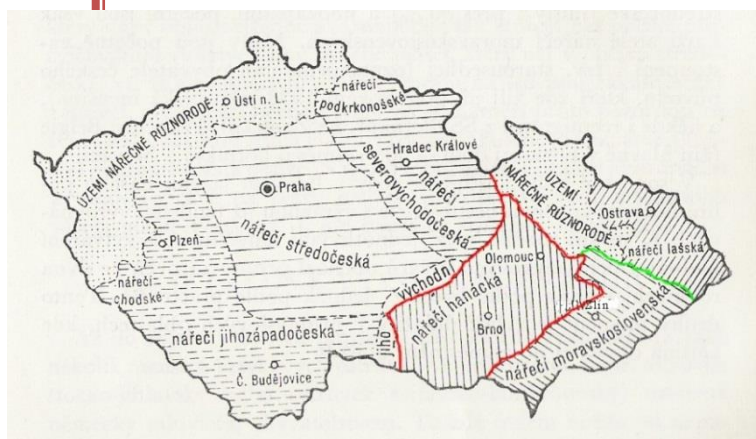
Charakterizujte jazykovou stránku ukázky. _____

Uveďte význam kurzívy v textu. _____

Obecná čeština je nespisovná forma českého jazyka používaná v běžné ústní komunikaci. Tradičně se definuje jako interdialekt používaný zejména v Čechách a na západní Moravě. Je poměrně nejzkonsolidovanější z českých interdialektů, vznikla na středočeském základě nivelizací čes. nářečí v užším smyslu. Liší se od ostatních interdialektů tím, že je odolnější a v oblasti českých nářečí v užším smyslu se jí často užívá též ve funkci hovorové spisovné češtiny, tj. objevuje se i v méně oficiálních promluvách, ve kterých se v jiných oblastech dává přednost užití spisovného jazyka. Není kodifikována, a vyvíjí se proto rychleji a plynuleji než spisovný jazyk. Některé prvky obecné češtiny pronikají do hovorové podoby spisovného jazyka.

V tvarosloví a hláskosloví vykazuje obecná čeština oproti spisovné poměrně pravidelné odchylky, zejména:

1. změna e > y/i: malý město, plaminek, litat, mlíko ad.
2. změna y/i > ej: malej dům, mlejn, plejtvat, bejt, cizej ad.
3. unifikace koncovek pl. adjektiv: maly lidi, maly ženy, maly města ad.
4. unifikace koncovky -ma v inst. pl.: těma dobrejma lidma, cizejma ženama, městama ad.
5. protetické v- u slov začínajících na o-: vovětřit vokno ad.
6. zánik slabičného -l v zakončení příč. min. mask.: řek, moh (místo řekl, mohl ad.)

Obrázek 55 Nářečí

Určete funkční styl ukázky. _____

Určete slohový postup. _____

Najděte v textu odborné termíny. Vyznačte je.

Vyznačte na mapce středočeské nářečí.

Jaké nářečí je používáno v našem kraji? _____

K interferenci různých nářečních systémů dochází hojněji ve městech. V oblasti nářečí českého jazyka je dnes základní vrstvou běžné mluvy ve městech v podstatě regionálně česká obecná čeština, v městech moravských a slezských pak příslušné oblastní interdialekty. K obecně nejznámějším patří bezesporu mluva užívaná v Brně – hantec. Vznikl během několika staletí smíšením češtiny s jazyky dalších obyvatel Brna – především Němců, Italů a Židů. V 19. století a na začátku 20. století byl hantec běžně používán nižšími třídami. Dnes není původní forma hantecu běžná, ale množství jednotlivých výrazů je v lokální řeči obecně používáno. Mezi nejznámější slova patří šalina (tramvaj), čurina (legrace), hokna (práce), zoncna (slunce), love (peníze) ad.

http://kcjl.upol.cz/zshml/dialektologie_prednaska.pdf

Odpovězte na otázky.

Obecná čeština vznikla na základě středočeského nářečí.

ANO – NE

Obecná čeština se používá jen výjimečně.

ANO – NE

Vyvíjí se rychle, protože je kodifikována.

ANO – NE

Charakteristickým rysem obecné češtiny je změna y/i na ej.

ANO – NE

Obecná čeština spadá do spisovné vrstvy jazyka.

ANO – NE

Hantec je mluva Ostraváků.

ANO – NE

Hantec vznikl mísením češtiny s jazyky Němců, Italů, Židů.

ANO – NE

Love je v hantecu označení pro lásku.

ANO – NE

4.14 Práce s textem – bří Mrštíkové

Ukázka 37 Maryša III

FRANCEK (*vejde do světlá*). Dobré večír.
VÁVROVÁ (*uhne zpět a vejde do světnice*).
FRANCEK (*za ní*).
ROZÁRA (*staví lampu no stůl*).
Celkem nemá scéna.
VÁVROVÁ (*s nesmělou výčitkou*). Kudy's to přišel?
FRANCEK (*odkládá čepici*). Kudy se chodí. Od silnice bylo zavřino. Rozára mně otevřela od síně.
VÁVROVÁ (*s výčitkou ohlédne se po Rozáře*).
ROZÁRA (*klopíc provinile hlavu, chce odejít*).
VÁVROVÁ. Rozáro, zůstaň!
FRANCEK (*přistoupí k Rozáře*). Rozáro, jdi. Já musím s pajmámó promluvit.
ROZÁRA (*odejde*).
VÁVROVÁ (*vášnivě*). Pro Boha, chlapče, co myslíš – Co tady chceš? Co si lidi o mně pomyslí, jakých mně to naděláš řeči! Dyt' přece víš, že su vdaná – Máš jaké rozum? Vystojím aji tak dost vod muža, ešče ty začneš? (*Přejde světnici. Zle.*) Kdekdo vůlu má, každé na mě jako vosá - - (*Uraženě otočí se po Franckovi. Hrdě.*) A jaký to roznášíš o mně řeči? – Rozáry se's ptal – su-li sama doma a v hospodě měl's pré se vyjádřit, jako by se's se mnó scházel. Jak tak můžeš mluvit?
FRANCEK. To sem já neřekl.
VÁVROVÁ. Něco musels říct –
FRANCEK. To sem enem povídal, (*vzdorně*) že za tebé budu chodit a že se s tebé budu scházet..
VÁVROVÁ. A to's řekl tak veřejno? Přede všema?
FRANCEK. Přede všema.
VÁVROVÁ (*chvíli si ho prohlíží, pak se od něho odvrátí a dá se do divokého smíchu*). To už opravdu nevím, kdo je z nás větší blázen – esli vy všichni jak tu ste nebo já. (*Vážně.*) A na mě 68 se's neohlížel, mě se's neptal, na to se's nedíval, že su tu já? Ze špiniš mě? Kdo ti dal k tomu záminku, abys tak mluvil – já snad? (*Odmlčí se.*) Já ti mám ráda a nezakrévala sem a nezakrévám teho ani Vávru a nikomu – a povídám to aji tobě, ale abys tak o mně směšlel a mluvil – (*lítostivě, skoro se slzami*) to – tos mně, chlapče, ublížil!
FRANCEK. Nu, tak to zůstat nemůže. Jemu ti přece nenechám - -
VÁVROVÁ (*stále přísnějším tónem*). A co chceš teda po mně?
FRANCEK. Do Brna chcu jít. Mám tam práců pro tebe i pro sebe. Seber se a pod' se mnó!
ROZÁRA (*přijde do světnice s náručím dříví, složí je u kamen a síní zas odejde, ohlížejíc se při tom po obou. Zřejmě dává najevo, že poslouchá*).
VÁVROVÁ (*hledí vyjeveně na něho, když Rozára odejde*). Františku! –
FRANCEK. Nu, co se díváš? – –
VÁVROVÁ (*s rostoucím podivením a hrůzou*). Do Brna - - s tebé? - - já - - cizí žena?
FRANCEK (*tvrdě*). Jaká – cizí žena?
VÁVROVÁ (*chytá se za hlavu*). Pro Boha milosrdného – chlapče!
FRANCEK. Čeho se bojíš?
VÁVROVÁ (*přiskočí k němu a hledí mu do očí*). Co to obmělíš?! (*Mírnějším tónem.*) Dyt' si to jenom rozvaž, co to po mně chceš?! (*Bere jej za ramena.*)
FRANCEK (*kroutí hlavou*).
VÁVROVÁ. Když tě sepjatéma rukama prosím. (*Sedá s ním na lavici u kamen. Pokud možno do středu jeviště.*) Rozmysli si to. Dyt' se netrápíš jenom ty, trápím se já taky a víc než ty! — Dyt' já na tě myslím, kady chodím, a nikdo neví, co nocí pro tebe sem nespala, proslzela dní. Co vytrpím od Vávry – o tom nemluví, co vystojím pro tebe, ví jedině Bůh a já. Vdaná su, ale srdcem sem ti zůstala věrna, Františku. — Dušu bych za tebe dala, tak ti mám ráda, ale to, co ty po mně žádáš – to ti, chlapče, udělat nemožu a nemožu.

Jaký vztah mají Francek a Maryša? _____

Jak jej chtějí řešit? _____

Které negativní rysy autoři kritizují? _____

Charakterizujte postavu Vávry? _____

Vávrová nakonec Vávru otráví kávou a jedem na krysy. Pokuste se vymyslet jejich dialog.

Ukázka 38 Maryša IV

VÁVROVÁ. Jdi, ďáble ošklivé! Budeš mět nachystáno, cos ešče jakživ nejedl. *(Jde chvatným krokem do vedlejší světnice, kde je za scénou slyšet totéž bouchnutí víka jako ve IV. jednání. Vráti se.)* Jako potkana ti zadávím a potom řvi a vyhrožuj, jak se ti zlíbí. - - *(Dotluče. S ještě větším chvatem slévá kávu a vysype jed z hmoždíře do hrnka s kávou.)*

VÁVRA *(vejde a věší pilku na hřebík).*

VÁVROVÁ *(se hřmotem se probírá ve lžičníku a pak nese Vávrovi hrnek se lžičkou).* Chceš bílý nebo černý? Nesu ti černý. -

VÁVRA. Černý mně dej.

VÁVROVÁ *(staví na stůl před něho hrnek).*

VÁVRA *(mlčky sedne a položí čepici na stůl; ochotně).* Sladila's to?

VÁVROVÁ *(sejme cukr s police, přinese na stůl a mlčky přisune k němu).* Zapomněla sem. *(Pak jde zase ke sporáku a sleduje stranou každý jeho pohyb).*

VÁVRA *(míchá lžičkou a srkne kávy).* Od koho je káva?

VÁVROVÁ. Od žida.

VÁVRA. A proč ne ze spolku?

VÁVROVÁ. Měli zavříno.

VÁVRA. Tahle je ztuchlá, nebo co. *(Rychle pije.)*

VÁVROVÁ *(jeví nepokoj a neví, jak a kde má stát. Ohlíží se stále po Vávrovi. S nápadným účastenstvím).* Pojedeš na panský?

VÁVRA. Na panský. - Proč se ptáš?

VÁVROVÁ. Tak; aby dříví bylo suchý. Včera sme nemohly ani zatopit.

VÁVRA *(vstane a nerozhodně přistoupí k ženě, podívá se na ni, ale vida ji nevlídnou, vrátí se a pije. Přistoupí poznovu k ní. Vlídně).* Maryško!

VÁVROVÁ. Co chceš?

VÁVRA. Proč seš na mě taková zlá? Co nemůže bét u nás jinač? Ubyde ti, dyž se na mě vlídně podíváš? Poslechni! Maryšo! - Já na všecko zapomenu, nic ti nebudu vyčítat, nikomu nebudu hrozit, jen dyž trochu lepší vůlu budu vidět u tebe. - Nevíš, jako to člověka bolí - -

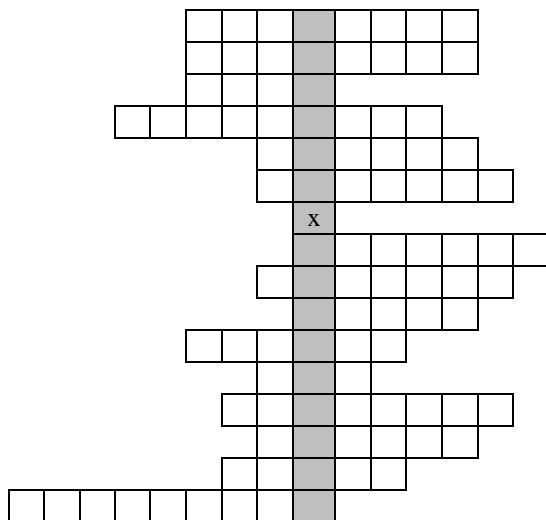
VÁVROVÁ *(zakryje si rukama i zástěrou oči a tvář).*

4.15 Národní divadlo

Obrázek 56 Národní divadlo

Úkol 1 Vyluštěte křížovku.

Text k opeře se nazývá?
Světlá udržovala milostný vztah s Janem ...
Jak se jmenovala hrdinka románu Kříž u potoka?
Kde se odehrává nejznámější Vrchlického veselohra?
O vztahu Nerudy a Světlé by natočen film ... o lásce a cti
Jiné označení pro nářečí.

Odpůrce pravosti rukopisů se jmenoval?
Jak se jmenoval Maryščin milý?
Jméno jednoho ze studentů Filozofské historie.
Autorka Vesnického románu.
Kam vystoupil praotec Čech?
Vědecký realismus byl vyhrocen sporem o ...
Kde se narodil Jaroslav Vrchlický?
Název známého Jiráskova díla.
Jaké nářečí se objevuje v severních Čechách?

Úkol 2 Na základě úryvku zodpovězte otázky.

Uvádí se, že dnes obecnstvo nemá smysl pro „vážné umění“, že válka vynesla na povrch novou třídu zbohatlíků, kteří nemají ještě potřeb uměleckých a žijí víceméně jako zvířata, že intelektuálové, z nichž se divadelní publikum kdysi rekrutovalo, jako státní zaměstnanci jsou ožebračováni republikou a nemohou chodit do divadla, že s dramatem soupeří víc a víc biograf, film, který nad ním vítězí alespoň u obecnstva nižšího a méně vzdělaného, a podobně. K čertu: jaké umění, když nedovede soutěžit s bijáky a jinými zábavními místnostmi? Což náleží podstatně k pojmu umění nuda a rozdělování obecnstva na vyšší a nižší, na vzdělané a nevzdělané? Chodili v době Aristofanově a Shakespearově do divadla snad jen diváci vzdělaní?

<http://host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=16746>

Určete funkční styl. _____

Určete primárního čtenáře. _____

Odhadněte význam uvozovek v textu. _____

K jakým historickým osobnostem autor článku odkazuje? _____

Úkol 3 Doplňte text na základě poslechu Dějin udatného národa českého 87.

- úvahy o národním divadle již od roku _____
- žádost předal František Palacký ještě týž rok, ale sbírka byla zahájena až po sedmi letech (stavba byla financována kromě sbírek také státem, _____ rodinou, šlechtou)
- 1853 zakoupen pozemek, bylo zde vystavěno Prozatímní divadlo
- 18__ požádán architekt _____ o vytvoření návrhu
- 18__ slavnostně položen základní kámen
- slavnostní premiéra byla 11. června 1881, otevření divadla bylo uvedeno _____
- _____ divadlo vyhořelo
- vzápětí proběhla druhá sbírka, během 47 dní byl vybrán 1 milion zlatých
- návrhem byl požádán Zítkův žák _____
- obnovené divadlo bylo otevřeno 18. listopadu 1883
- o výzdobu se zasloužili malíři _____ a _____, sochaři _____

Základní kámen měl být původně dovezen jen z hory Říp, sešly se však kameny z nejrůznějších míst, např. z Blaníku, Radhoště, Hostýna, Žižkova, Svatobor, Boubína, Trocnova, Práchně, Buchlova, Lipníku, atd. Příležitosti položení základního kamene se odhaduje účast přibližně 100 až 150 osob.

Dne 12. srpna 1881 vznikl v odpoledních hodinách na střeše Národního divadla požár, který se nepodařilo uhasit. Zcela vyhořely dřevěné části střeš, železná konstrukce střešy byla zničena a propadla se dovnitř budovy a z větší části bylo zničeno i vnitřní vybavení divadla. Šetření tehdejších orgánů vedlo nakonec k obžalobě dvou zámečnicků, Jenische a Ziniburga, kteří osudný den odpoledne na střeše pracovali na připojení měděného drátu k hromosvodu letováním. K letování se používala plechová letovací kamínka, ve kterých bylo rozžhavené uhlí, do kterého se letovaný spoj vložil. Zámečníci po ukončení práce žhnoucí uhlí v kamínkách zalili vodou a poté je umístili do měděného okapového žlabu v místě, kde zůstal zbytek dešťové vody. Oba zámečníci byli soudem uznáni vinnými a byl jim uložen trest týdenního vězení zostřený dvěma půsty (evidentně velmi nízký trest).

Dodnes se mnozí domnívají, že požár Národního divadla způsobili uvedení dva zámečníci. Mnohé další okolnosti kolem vzniku požáru zaujali Dr. Miroslava Ivanova natolik, že inicioval provedení odborné zkoušky, zda tomu tak mohlo být. Modelová zkouška byla provedena 23. 2. 1982 ve Výzkumném a zkušebním leteckém ústavu v Letňanech. Provedená expertiza prokázala, že ke vznícení dřeva nedošlo ani za záměrně zvolených příznivějších podmínek pro vznik hoření při modelové a laboratorní zkoušce oproti podmínkám z 12. 8. 1881.

Provedená expertiza zvýšila pravděpodobnost verze úmyslného založení. Tuto verzi však nelze prokázat, i když údajně existovala osoba, které se jeden německý student z pražské Univerzity po požáru svěřil, že požár založil. Podařilo se však vyvrátit obvinění vznesené tehdejší soudem proti dvěma zámečnickům a opravit tak jednu chybu v historii požární ochrany.

<http://bozppo.vfn.cz/pozar.htm>

Určete funkční styl. _____

Určete původ textu. _____

Určete primárního čtenáře. _____

Nalezněte v textu: zkratku, cizí výraz, odborný výraz, vlastní jméno, zdvojnásobení.

Nalezněte synonymum ke slovu *expertiza*.

4.16 Četba a interpretace textu – Jan Neruda – Malostranské povídky

Úkol 1 Podle textu zodpovězte otázky

Deziluzivnost je klíčovým tématem celého cyklu povídek. Ač se v titulu povídky často objevuje jméno či přezdívka malostranské figurky (*Pan Ryšánek a pan Schlegl, O měkkém srdci paní Rusky, Doktor Kazisvět, Hastrman*), není jejím prozaickým portrétem, ale v často paradoxních situacích vypravěč odhaluje nelichotivý obraz mikrosvěta, jehož je součástí. Příčiny konfliktu jsou převážně komunikační – zlom přináší nedorozumění, pomluvy a fámy.

V povídce *Jak si nakouřil pan Vorel pěnovku* vůně dýmky zapříčiní přezdívku „uzený krupař“ – novému krámku se všichni vyhýbají a obchodník končí svůj život sebevraždou. V kuriózně nazvané povídce *Přivedla žebráka na mizinu* se příčinou sociálního vyloučení žebráka Vojtíška stala fáma o jeho bohatství – prověřit si její pravdivost nikoho nenapadne a Vojtíšek umírá hlady a vyčerpáním.

Kontrast mezi zdáním a krutou realitou umocňuje stylizace vypravěče jako důvěrného znalce prostředí a svědka událostí, jež klidně a nevzrušivě vypráví.

V povídce *U tří lilií* se vypravěč ve snové atmosféře bouřlivé noci setkává s dívkou, jejíž oslňující krása pohasne pod zprávou, že ani zpráva o smrti vlastní matky jí nezkaží taneční zábavu. Autobiografické rysy nese postava Jana Hovory ve *Večerních šplechtech*, nicméně i tato iluze je rozbita milostným příběhem s tragickým vyústěním.

Neruda výrazovou úsporností, obměnami vypravěčských poloh a soustředěním na detail s existenciální hloubkou nabízí deziluzivní pohled na lidský charakter v mikrosvětě jedné čtvrti rozvíjejícího se velkoměsta. Povídky malostranské se zařadily k nejlepším dílům evropského realismu.

http://www.rozhlas.cz/ctenarskydenik/dila/_zprava/malostranske-povidky--485979

Malostranské povídky – soubor 13ti povídek, např.

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Hlavním tématem celého cyklu je _____. Situace jsou založeny na konfliktech převážně _____ charakteru. Povídky popisují _____.

Povídky malostranské se stávají zakrátko hitem – přitom v sobě nesou poselství o proradnosti židovského národa. Třeba v povídce *Jak si nakouřil pan Vorel pěnovku*, posílá Neruda na pana Vorla hrozivé temné postavy – židovské lichváře. V povídce *Týden v tichém domě* zase rozpracuje motiv počestných malostranských občanů, kterým odmítne finančně pomoci prozluklý Žid Menke.

(History revue, 10/2011)

Ukázka 39 Povídky malostranské

On ale nebyl pan Vojtíšek arci také obyčejným žebrákem. On si ani vlastního žebráckého zevnějšku nehleděl tak přísně, vypadal dosti čistě, alespoň na počátku téhodne; šátek na krku byl vždy pořádně uvázan, na kabátě byla sice někde záplatka, ale ne jako kus přibitého plechu a také ne z příliš různobarevné látky. Za týden prožebrał se vždy celou Malou Stranou. Měl všude přístup, a jakmile zaslechla hospodyně venku jeho měkký hlas, nesla mu hned ochotně svůj trojník. Trojník, půl dobráku, to bylo tentokráte dosti mnoho. Od rána žebral až k polednímu, pak si zašel k Sv. Mikuláši na půldvanáctou. Zde u kostela nežebral nikdy, ba on dřepících zde žebraček ani si nevšimnul. A pak si zašel někam se najíst, věděl, kde po řadě mu nechají plný hrnek od oběda. (...)

Byl překrásný den červnový. Pan Vojtíšek vyšel z kostela Sv. Mikuláše, posadil si čepici na hlavu, co ochranu proti sálajícímu slunci, a šel pomalu přes nynější Štěpánské náměstí. U sochy svaté Trojice se zastavil a usedl na schod. (...)

Sotva si byl usedl, zvedla se jedna ze žebraček od dveří mikulášského kostela a šla tímtež směrem. Té říkali „baba miliónová“. Jiné žebračky slibovaly, že pánbůh darovanou jim almužnu zaplatí stotisíckrát, ona šla hned do „miliónů a miliónů“;

proto také paní oficiálka Hermannová, která chodila ke všem licitacím po Praze, dávala almužnu jí jediné. (...)

Něco jako úsměv, jako radost přelítlo obličejem žebraččiným, ale bylo to ošklivé. Zešpičatila ústa, celý obličej jaksi se jí stáhnul do rtů jako do šfopky.

„Pane Vojtíšku!“

„Pane Vojtíšku, my dva bychom mohli být ještě šťastni. – Tadyhle se mně pořád o vás zdálo, já myslím, že pánbůh tomu tak chce. – Vy jste tak samoteni, pane Vojtíšku, nikdo vám neposlouží. – Vy máte všude přízeň, máte tuze moc dobrých lidí. – Vidíte, já bych se k vám přistěhovala. Kus peřin mám –“

Pan Vojtíšek mezitím pomalu vstával. Už tu stál rovně a pravicí si narovnával kožené stínidlo své čepice. „Radš utrejš!“ vyhrknul konečně a obrátil se bez pozdravu.

Divné zvěsti začaly se najednou šourat Malou Stranou. A koho se dotkly, škrabal se za uchem. „Pan Vojtíšek,“ znělo často v rozpacích a za chvíli zas jsi slyšel: „Pan Vojtíšek!“

Brzy jsem zvěděl všeho. Pan Vojtíšek prý nebyl ani chud. Pan Vojtíšek prý měl tam za vodou, na Františku, dva domy. To prý ani není pravda, že bydlí pod Hradem někde v Brusce.

Víc pan Vojtíšek na Malé Straně nežebral. Za řekou ovšem také nemohl chodit od domu k domu, neznali ho tam lidé a neznali policajti. Usadil se na Křížovnickém plácku u podloubíčka klementinského, zrovna naproti vojenské strážnici, která stávala u mostu. Vídal jsem ho tam pokaždé, když jsme v prázdné čtvrtceň odpůldne zašli si na Staré Město podívat se na výlohy ryneckých kněhkupců. Čepice ležela před ním dnem na zemi, hlava byla vždy svěšena k prsoum, v rukou držel růženec, nevšimal si nikoho. Pleš, tváře, ruce neleskly a nečervenaly se více jako před nedávnem, zežloutlá kůže se byla scvrkla do šupinatých vrásek. Mám, nemám to říci? – ale proč bych to neřekl, že jsem se netroufal přímo k němu, že jsem se plížil vždy kolem pilíře, abych mu mohl čtvrtceň své jmění, šajnový groš, odzadu hodit do čepice a pak rychle utéci.

Pak jsem ho potkal jednou na mostě; vedl ho policajt na Malou Stranu. A pak jsem ho nespatrił už nikdy.

Shrňte obsah ukázky. _____

Charakterizujte postavy:

Vojtíšek: _____

Žebračka: _____

Jak může pomluva poškodit člověka? _____

Jak se změnil Vojtíškův život po setkání se žebračkou? _____

Jak se člověk může stát žebrákem? _____

4.17 Kontrolní otázky

- Rozhodněte, ke které z uvedených událostí došlo v roce 1862.**
 - položení základního kamene Národního divadla
 - vznik Umělecké besedy
 - založení pěveckého spolku Hlahol
 - otevření Prozatímního divadla
- Rozhodněte, ke které z uvedených událostí došlo v roce 1868.**
 - položení základního kamene Národního divadla
 - vznik Umělecké besedy
 - založení pěveckého spolku Hlahol
 - otevření Prozatímního divadla
- V jakém architektonickém stylu je postaveno Národní divadlo či Národní muzeum?**
 - v novogotickém
 - v novorenesančním
 - v novobarokním
 - v secesním
- V jakém architektonickém stylu je postaven zámek Hluboká?**
 - v novogotickém
 - v novorenesančním
 - v novobarokním
 - v secesním
- Rozhodněte, jak se jmenuje autor opony Národního divadla.**
 - Josef Zítek
 - Mikoláš Aleš
 - Vojtěch Hynais
 - Josef Václav Myslbek
- Určete autora symfonie *Z nového světa*.**
 - Bedřich Smetana
 - Antonín Dvořák
 - Zdeněk Fibich
 - Leoš Janáček
- Určete autora opery *Její pastorkyňa*.**
 - Bedřich Smetana
 - Antonín Dvořák
 - Zdeněk Fibich
 - Leoš Janáček
- Uveďte synonymum pro slovo almanach.**
 - sborník
 - cyklus
 - výběr
 - vydání
- Které tvrzení o májovcích neplatí?**
 - Mladá literární generace seskupená kolem Vítězslava Háška a Jana Nerudy vystoupila na veřejnost v roce 1858 vydáním almanach *Máj*.
 - Přijímali Máchovu revoluční romantiku i jeho světobol, znásobený pocitů trpkosti moderního člověka.
 - Chtěli ukázat konflikt ideálů lidské a národní svobody se společenskými předsudky a ideály.
 - Určovali charakter české literatury roku 1874, kdy náhle zemřel J. V. Sládek, jeden z hlavních mluvčích této básnické generace.
- Jan Neruda působil do své smrti v redakci novin. Jaké je jejich jméno?**
 - Česká včela
 - Pražské noviny
 - Národní listy
 - Čas
- Rozhodněte, v názvu které z Povídek malostranských je chyba.**
 - U dvou lilí
 - Přivedla žebráka na mizinu
 - Jak si pan Vorel nakouřil pěnovku
 - Týden v tichém domě

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

12. **Rozhodněte, které z romanet Jakuba Arbese je považováno za základ české sci-fi literatury.**
a) Newtonův mozek
b) Svatý Xaverius
c) Kandidáti existence
d) Zázračná madona
13. **Určete, která z následujících charakteristik ruchovců není pravdivá.**
a) Zatímco ruchovci se snažili řešit aktuální problémy sociální a národní, lumírovci se chtěli svou tvorbou přiblížit světu.
b) Pojmenování ruchovců je odvozeno od almanachu Ruch.
c) Na rozdíl od májovců ruchovci podřídili cíle literatury národnímu zápasu, a navázali na národní obrození, obracejí se k realitě, obnovují v literatuře historickou tematiku, zájem o venkov a vlastenectví.
d) Jejich mottem bylo „umění pro umění“.
14. **Svatopluk Čech je autorem tzv. broučkáád, dvou románů o výletech pana Broučka. Do kolikátého století se vydává pan Brouček v mladším z románů?**
a) do 5. století
b) do 10. století
c) do 15. století
d) do 20. století
15. **Určete autora libret k operám Bedřicha Smetany (např. Hubička, Tajemství).**
a) Eliška Krásnohorská
b) Josef Václav Sládek
c) Julius Zeyer
d) Alois Jirásek
16. **Určete autora dětské poezie (např. Zlatý máj, Zvony a zvonky).**
a) Eliška Krásnohorská
b) Josef Václav Sládek
c) Julius Zeyer
d) Alois Jirásek
17. **Určete, ve kterém díle se objevují postavy Elšky a správce.**
a) Král Lávra
b) Babička
c) F. L. Věk
d) Divá Bára
18. **Určete, ve kterém díle se objevuje postava Kukulína.**
a) Král Lávra
b) Babička
c) F. L. Věk
d) Divá Bára
19. **Rozhodněte, které tvrzení o generaci Národního divadla není pravdivé.**
a) Jedná se o uskupení umělců, kteří se podíleli na vzniku Národního divadla.
b) Mikoláš Aleš vytvořil k této příležitosti cyklus Má vlast.
c) Oponu k Národnímu divadlu vytvořil Josef Zítek.
d) Na výtvarné výzdobě se podíleli Mikoláš Aleš, František Ženíšek a další.
20. **Havlíček Borovský svůj nedobrovolný odchod do Brixenu popisuje v jednom svém díle, kterém?**
a) Král Lávra
b) Tyrolské elegie
c) Křest svatého Vladimíra
d) Obrazy z Rus
21. **Jan Neruda napsal více než 2000 fejetonů, které podepisuje určitou značkou. Jakou?**
a) čtverec
b) kruh
c) trojúhelník
d) křížek
22. **Nerudova básnická sbírka, ve které se zrcadlí jeho citová zpověď, se nazývá.**
a) Písně kosmické
b) Hřbitovní kvítí
c) Prosté motivy
d) Knihy veršů
23. **Maryšu napsal/ napsali.**
a) Alois Mrštík
c) Alois a Vilém Mrštíkovi

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

b) Vilém Mrštík

d) Jan Neruda

24. **Spojte postavu a dílo, ve kterém se vyskytuje.**

Viktorka

Staré pověsti české

Vladimír

Malostranské povídky

Xaverius

Maryša

pan Schlegl

Epochální výlet pana Broučka tentokráte do 15. st.

Janek od Zvonu

Kříž u potoka

Karel IV.

Babička

Lízal

Noc na Karlštejně

Krok

Křest svatého Vladimíra

Ambrož

Svatý Xaverius

25. **Přiřaďte osobnostem profesi (skladatel, malíř, vynálezce, architekt, sochař).**

Leoš Janáček

Josef Václav Myslbek

Josef Zítka

František Křížík

Antonín Dvořák

Mikoláš Aleš

Vojtěch Hynais

26. **Podle indicie poznejte dílo.**

holič, uši

myslivec, buličí oči

pěnovka

sud, středověk

laně, studánka

obraz, poklad

27. **Podle ukázky poznejte dílo.**

On ale nebyl pan Vojtíšek arci také obyčejným žebrákem.

28. **Podle ukázky poznejte dílo.**

FRANCEK: Do Brna chcu jít. Mám tam práci pro tebe i pro sebe. Seber se a pod' se mnó!

29. **Podle ukázky poznejte dílo.**

Štěpán bratra se zalekl, zestárl o dvacet let, co ho neviděl, jeho vlas a vous protkán byl stříbrem, jeho čelo plno vrásek, oči mrtvé hluboko mu v důlkách ležely.

30. **Podle ukázky poznejte dílo.**

Když mezi kmeny zavládly sváry, rozhodli se bratři, že pro své rodiny vyhledají novou vlast.

31. **Podle ukázky poznejte dílo.**

Haha, Žižka prý žije! To je dobré. Žižka leží již hezkých pár set let v zemi a snad ani z té jeho kůže, kterou si prý táborité po jeho smrti potáhli buben, nezbyvá už ani cípek.

5 Přelom 19. a 20. století

5.1 Společensko – historické pozadí doby

Nový druh „vyladěného okruhu“, který zavedl Marconi roku 1900 v Anglii, upřesnil rádiové signály a prodloužil vysílací vzdálenost. Vysílač i přijímač se úpravami elektrických vlastností antén a obvodů „naladily“ na jednu danou vlnovou délku. 12. prosince 1901 zaslechl Marconi první sérii tří teček (S) z vysílače v Poldhu vzdáleném 5000 km.

Na epsomském závodisti se 4. června 1913 konalo každoroční derby. Když se koně přibližovali na dohled k Tattenhamské zatáčce, proklouzla mladá žena pod ohradou, vběhla doprostřed dráhy, a vrhla se před králova koně Anmera a chytila ho za uzdu. Kůň se vzepjal, do dívky narazil, ve vzduchu opsal salto a jezdce shodil. Mladá žena na následky úrazu hlavy po čtyřech dnech v nemocnici zemřela.

Britové mají pozice na jihu Afriky už od dob francouzské revoluce. Hlavní základna vznikla v Kapsku a původní holandské kolonisté ustoupili, aby si založili Oranžský stát a JAR. Angličané ale nechtěli ztratit ložiska diamantů a zlata, navíc přisun Britů předčil počet Búrů. Jediným řešením byla válka. Po této válce (1899-1902) se Kapsko sloučilo s porobenými búrskými republikami.

Krátce před 10:30 jednoho studeného, větrného prosincového rána roku 1903 byl průkopník amerického letectví Orville Wright připraven usednout k řízení křehkého dvojplošniku Flyer. Měl se pokusit o něco, co se dosud nikomu nepodařilo – o úspěšný řízený let ve stroji těžším než vzduch, který poháněl motor.

20. ledna 1905 se ruské hlavní město Sankt Peterburg probudilo do chladného, jasného rána. Na různých místech se začali scházet účastníci protestního průvodu. Dopoledne již pochodovali do středu města, plánovali dojít až k carovu Zimnímu paláci. Na 200 000 mužů, žen a dětí přišlo požádat cara Mikuláše II., aby ulehčil jejich utrpení. Celý průvod vedl pop Gapon. Když dorazili k Narevské bráně, cestu jim zatarasilo pěchotní vojsko. Lidový pochod skončil neúspěšně, o život přišlo více než 500 osob.

Dlouhý den plný projevů a ceremonií, naplánovaný pro arcivévodu Františka Ferdinanda a jeho ženu, se krutým způsobem zkrátil na pětadesátiminutovou jízdu smrti. Manželé dorazili vlakem do Sarajeva v 9:45. O 15 minut později byl mladý tiskař Nedeljko Čabrinovič zatčen, když na jejich vůz hodil bombu. V 10:45 odjížděl arcivévoda z radnice do města. Po pěti minutách na něj u Latinského mostu zaútočil atentátník Gavrilo Princip.

Úkol 1 Přiřad'te událostem správný titulek.

V Sarajevu zasahuje „Černá ruka“
Aktivistky mají svou mučednici
Masakr o „krvavé neděli“
Bezdrátové signály nad Atlantikem
Bratři Wrightové vzlétají
Závažné lokální konflikty

Úkol 2 Vymyslete titulek pro následující článek

Dějiny filmu se začaly psát na jiném místě, než bychom čekali. 28. prosince roku 1895, po mnoha letech experimentování bratři Auguste a Louis Lumiérové poprvé úspěšně promítali film platicím divákům, kteří přišli do pařížské kavárny Grand. Ale filmový průmysl se rozvinul teprve v Americe. Hollywood, až do té doby jen pouhý kousek pouště na kraji Los Angeles, se změnil v rušné „město ve městě“.

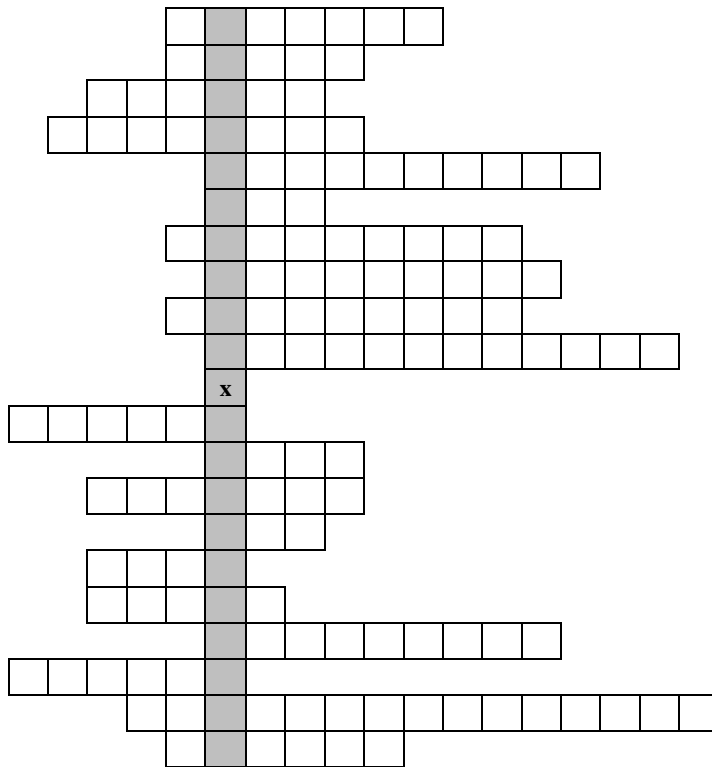
Obrázek 57 Rozvoj filmu

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Úkol 3 Shrňte, co nového se stalo ve světě.

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Úkol 4 Vyluštěte křížovku.

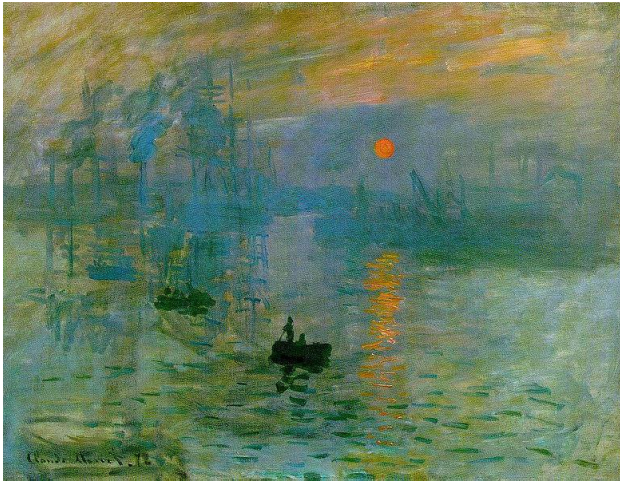
- Snaha někoho zabít
- Psycholog za vším vidící sex.
- Původní obyvatelé jihu Afriky
- Město, kde byl spáchán útok na následníka trůnu.
- Ženy snažící se získat volební právo.
- Hlava ruské církve.
- Abeceda používaná k bezdrátovému přenosu.
- Zakladatelé filmu
- Jméno následníka trůnu.
- Název promítače filmů.

- Letec
- Jak se říkalo Gavrilu Principovi?
- Území nesoucí užitek mateřské zemi.
- Zkratka Jihoafrické republiky.
- Značka prvního automobilu.
- Jméno popa vedoucího povstání v Rusku.
- Město filmu.
- Město, ve kterém se nachází Sarajevo.
- Zprůmyslnění.
- Jméno „černé ruky“.

Obrázek 58 Evropa za 1. světové války

5.2 Znaky impresionismu a symbolismu v umění

Obrázek 59 Impressionismus

*Smrt je velká,
však my jsme nad ní
ve smíchu i pláči.*

*Až jednou se zamyslíme nad životem
a tu jak velký bílý pták
prvně naším středem kráčí...*

E.M.Rilke

Úkol 1 Pokuste se vystihnout impresionismus podle obrázku a básně.

Úkol 2 Nalezňte v obraze symboly.

*Příroda je chrám, v němž živé pilíře
občas zahovoří nejasnou řečí: člověk tu
prochází lesy symbolů...*

Charles Baudelaire

Obrázek 60 Ukázka symbolismu

Impresionismus je umělecký směr, jenž vznikl ve Francii přibližně v polovině šedesátých let 19. století a trval do počátku 20. století. Typický impresionistický obraz poznáme většinou už na dálku – charakteristickým znakem tohoto směru je především důraz na okamžikovost, zobrazení bezprostředního dojmu a zachycení prchavých světelných jevů a barev v přírodě.

Tento přístup k malbě tedy znamenal opuštění tradic akademické ateliérové tvorby a přechod k rychlému způsobu malby v plenéru, což bylo pro soudobou generaci pobořující. Impresionistické obrazy postrádají pečlivou vypracovanost a náročné kompozice starých mistrů, ale zobrazují okolní svět v momentální náladě a dávají důraz na vzácnost a jedinečnost rychle mizejícího dojmu. Základním znakem je čistá barevná skvrna, důležitá pro zachycení prchavosti světla a barevnosti krajiny. Téměř žádný impresionistický malíř nepožívají černou barvu ani kontury, ale hlavně zářivé barvy. Velkou roli hrají optické zákony, kdy se výsledný obraz barevných skvrn spojuje až v divákově oku. Mezi impresionistické malíře řadíme Eugéna Delacroix, Camilla Corota či Edouarda Maneta.

Literární impresionismus se projevil především posílením lyričnosti a hudebností verše. Tematicky se orientoval na intimní a přírodní poezii. Dále došlo k vyjadřování v náznacích, popisování emocí a nálad.

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Úkol 3 Zodpovězte otázky.

Impresionismus vznikl ve Francii.	ANO – NE
Impresionismus klade důraz na dojem.	ANO – NE
Zachycuje prchavé dojmy přírody.	ANO – NE
Plenér znamená prostor.	ANO – NE
Impresionisté kladou důraz na propracovanost kompozice obrazu.	ANO – NE
Nejčastěji používanou barvou je černá.	ANO – NE
Impresionismus se opírá o optické zákony.	ANO – NE
V literatuře se impresionismus neprojevil.	ANO – NE

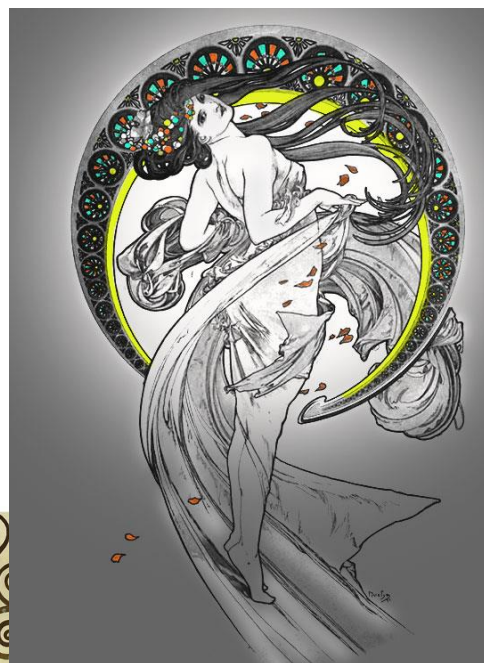
Symbolistické hnutí se začalo formovat koncem 19. století ve _____ a vyjadřovalo názor celé _____ umělců, kteří se uchylovali k výrazům a obrazům uplatňovaným prostřednictvím typických rozlišovacích rysů jakožto znaků nebo _____ určitých věcí nebo osob. Byl jakýmsi _____ proti obyčejnosti či strojenosti realismu a naturalismu. _____ symbolistické literatury Le Symbolisme byl zveřejněn 18. září 1886 ve _____. Jeho autorem byl básník Jean Moréas, který _____ akademické a tradiční instruování, deklamování a falešnou citovost tehdejších literárních nauk. Typickými představiteli symbolistické poezie byli Charles Baudelaire se svými Květy ____, dále pak Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud a Paul Verlaine, poètes maudits – _____, kteří zobrazovali ducha dekadence a temného romantismu přelomu století. Symbolismus byl ovlivněn filosofií Arthura Schopenhauera, který zastával myšlenku, že by umění mělo poskytovat jakýsi _____ ze zaslepeného světa snažení a Vůle. Symbolisté nacházeli inspiraci ve _____ člověka a přírody, ale také ve zničující síle _____. Pod vlivem literárního symbolismu se začal vyvíjet i symbolismus v umění. Symbolismus v umění měl shrnovat určité principy – umělecké dílo by mělo být zároveň ideové, symbolické, syntetické. Mělo by být ještě _____, dekorativní, emotivní a mělo by rozechvívát duši. Svými tématy vycházeli symbolisté z romantismu, inspirovali se mytickou literaturou a bájemi, objevovali snové krajiny v zahradách symbolů a _____. Jejich obrazy byly plny tajemství a hlubších duchovních významů a působily magickým kouzlem neznámých světů podobenství, pověstí a balad.

Úkol 4 Doplňte vynechaná slova.

únik, symbolů, Figaru, Francii, sexuality, subjektivní, protestem, metafor, smrtelnosti, Manifest, zla, generace, odmítal, prokletí básníci

Úkol 5 Zamyslete se a napište, jaké znáte symboly.

5.3 Znaky dekadence a secese v umění

Obrázek 61 Ukázky secese v malířství

Úkol 1 Na základě obrázků charakterizujte secesi. Použité motivy, linie, barvy.

Úkol 2 Doplňte do textu slova z nabídky.

Secese je posledním z _____ výtvarných slohů, tzn., že se promítá do všech druhů umění. Těžištěm je _____ umění – malba, sochařství, ale také _____ a užité umění. Objevuje se již po polovině 19. století, ale plně se rozvíjí až kolem roku _____. Založena byla v Berlíně, Mnichově, ale zejména ve _____. Vznikala v době, kdy průmyslový _____ začal pronikat do všech oblastí života a jako reakce proti _____ civilizaci, reakce, která se dovolávala návratu k řemeslné výrobě. Hlavním znakem je _____, _____, záliba v neobyčejných _____, neotřelých kombinacích _____, použití _____ motivů (listy, květy, lidské a zvířecí tělo). Secesní linie je plynulá vlnící se _____. Secese se projevila i v literatuře – nositeli tohoto stylu jsou proudy označované jako symbolismus a _____. Charakteristickým rysem je _____ věty a veršem opakování _____ a hlásek. Představiteli secese jsou Otokar Březina a Jiří Karásek ze Lvovic v literatuře a Alfons _____ v malířství.

barvách, dekorace, slova, přírodních, ornamentálnost, průmyslové, dekadence, vysoké, Vídň, brak, materiálů, univerzálních, Mucha, 1900, plošnost, křivka, rytmizace

Úkol 3 Logicky seřad'te jednotlivé části textu.

Ten se stylizoval do pózy aristokrata, rytíře, proroka, dandyho (tj. světáka) a opovrhoval společností.

V obecné rovině je pojmu dekadence (úpadek) užíváno pro obecné ovzduší „únavy konce století“ (fin de siècle), tj. nejistoty a rozčarování jedinců na přelomové době.

Dekadence se vyznačuje důrazem na přehnaný subjektivismus, reálný svět byl považován za druhořadý.

Zaměřovala se na rozbor osobních prožitků (např. halucinace, neurotické fantazie, sny prostupující do reality, morbidní vize) zprostředkovaných extrémně vybičovanými smysly „výjimečného jedince“.

Úkol 4 Zodpovězte ukázky.

Dekadence znamená úpadek společnosti.	ANO – NE
dekadence je styl objektivní, zaobírá se rozvojem společnosti.	ANO – NE
Dekadentní autoři odmítají společnost.	ANO – NE
Secese nepoužívá přírodní motivy.	ANO – NE
Představitelem dekadence v malířství je Alfons Mucha.	ANO – NE
Secese se poprvé objevila až roku 1900.	ANO – NE
Secese patří mezi univerzální styly, tzn., že se promítá pouze v malířství, sochařství a literatuře.	ANO – NE

V zahraničí se prvky dekadence objevují již u amerického básníka E. A. Poa, který je považován za jednoho z předchůdců tohoto směru. K opravdovému rozvinutí dochází v polovině 19. století. Jména jako Baudelaire, Mallarmé, Maeterlinck či Wilde jsou ve většině případů známá a názvy jejich děl povědomé.

K nejzásadnějším dílům se řadí sbírka Květy zla francouzského básníka Charlese Baudelaira. Patří k vrcholům poezie 19. století, i přesto, že její uvedení provázela skandální proces s autorem. Ve sbírce nalezneme protiklady, morbiditu, lásku i pomíjivost. Ženy mu jsou inspirací i zdrojem rozkoše, chce takové, které nemůže mít a nechce ty, které se za peníze nabízejí.

Za největšího dekadentního buřiče a provokatéra působícího v Anglii nebyl považován nikdo jiný než dramatik, prozaik a básník Oscar Wilde. Snaží se šokovat, opovrhuje konvencemi, morálkou, kritizuje převrácený žebříček hodnot a své pocity shrnuje ve svém nejslavnějším díle Obraz Doriana Graye. Snaha zachytit své stárnutí do obrazu, oklamat přírodu i podvést smrt rozhodně není spásná, znamená pro dotyčného pouze smrt, ke které ho dožene vlastní svědomí. Osud románu se podobá osudu Květů zla – taktéž vzbudil pohoršení anglické kritiky, a to pro svou morbiditu, sexuální náznaky a provokativní názory.

Dekadence pod sebe sdružuje i jiné tendence. Můžeme se setkat s pojmem „l'art pour l'artismus“ (l'art pour l'artismus = umění pro umění, z fr.). Projevuje se především v estetice 19. století. Snaží se klást důraz hlavně na formální stránku umění a kromě ideálu krásy mu nepřiznává žádnou jinou funkci.

Další typickou tendencí pro dekadenci je dandysmus. Teorie říká, že „dandyem může být jen ten, kdo není ničím jiným a je pouze a jenom dandy. Dandy má být chladný k okolí, znuděný a zaměstnaný pouze tvorbou vlastního já“. Nejslavnější dandy byl asi Oscar Wilde či spíše „jeho“ Dorian Gray.

<http://litenky.ff.cuni.cz/clanek.php/id-2832>

5.4 Prokletí básníci, Charles Baudelaire

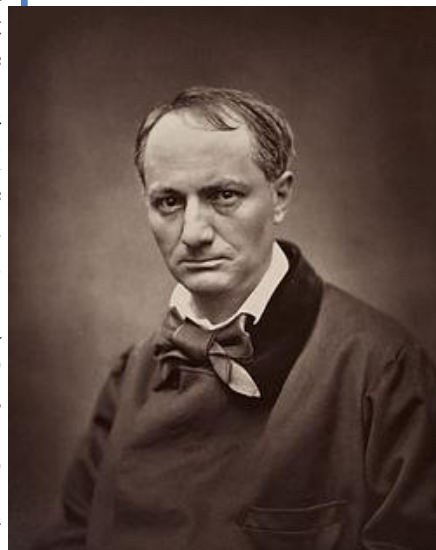
Roku 1884 vydal Paul Verlaine brožurku *Les poètes maudits*, spíš kratičké studie o několika básnících upadlých v zapomenutí nebo v opovržení, zemřelých i živých. Byl tam symbolista Mallarmé, intelektualista Tristan Corbiér, Arthur Rimbaud a sám Paul Verlaine, aj. Tato řada by mohla být rozšířena i o další členy, např. samotného mistra moderní poezie Charlese Baudelaira.

Baudelairovo dílo, jeho sbírka „Květy zla“, stojí na rozmezí dob: jednu tvář obrácenou do minulosti, druhou do budoucnosti. Podává nejdokonalejší umění v starém slova smyslu jako výraz mohutného a vyzrálého intelektu, ale rozkládá je již také, označuje novým smyslem staré věci, a přináší tím novou interpretaci života. Označuje všednost, nudu, rozvrat a neřest magií poezie, jejíž aureolu věšeli dosud básníci jen na věci monumentální a historické.

Zásluha Baudelaira spočívá v tom, že rozšířil zorné pole poetičnosti. Neřest a zločin jako ctnost a svatost, ošklivost modernosti a syrové mechaničnosti jako samozřejmost snu a vzlet ideje. Svět pocitů není Baudelairovi uzavřen, naopak, každý pocit nese v sobě schopnost nekonečné rezonance.

Jeho poezie nevykládá, neopisuje, nýbrž sugeruje. Není mu věcí citu nebo vášně, ale intelektu.

F.X.Šalda: Několik „Prokletých básníků“

Obrázek 62 Charles Baudelaire

Úkol 1 Na základě výše uvedeného článku doplňte text.

Prokletí básníci (francouzsky _____) je označení pro francouzské/ anglické básníky ____ . století. Označení poprvé užil roku ____ spisovatel _____ ve stejnojmenné eseji. Za prvotního prokletého básníka je označován _____ autor sbírky _____. Hlavním znakem tohoto stylu poezie bylo hledat krásu v ošklivosti, psát i o dosud tabuizovaných tématech (drogách, alkoholu, zločinnosti, násilí). Mezi další prokleté básníky patří: _____, _____, _____, a _____.

Charles Baudelaire

Narozen: 1821 Paříž

Zemřel: 1867 Paříž

Základní informace: Tento předchůdce symbolismu a dekadence se narodil v Paříži. Otec zanedlouho zemřel a matka se znovu provdala za důstojníka a budoucího velvyslance. Charles svého otčima hluboce nenáviděl, žárlil na něj a považoval ho za největší křivku, která se stala jeho rodině. Nenávist přerostla postupem času do protispolečenské revolty. Po studiích lycea, započal studia práv, díky svému bohémskému způsobu života studia nedokončil a rozhodl se věnovat pouze literatuře. Rodina s tímto postojem nesouhlasila a poslala ho lodí do Indie v domnění, že si vše rozmyslí. Po návratu nabyt otcovu dědictví, které z velké části prohýřil, společnost provokoval svým vztahem s mulatkou a místo spisovatelské dráhy zapadl mezi bohémskou společnost, která hledala inspiraci především v opiových a hašišových dýcháncích. Rodině se jej nakonec podařilo dostat pod právní dohled a byl mu omezen tok financí. Přestože Baudelaire psal básně a živil se uměleckou kritikou, žil na pokraji bídy. Časté užívání drog navíc způsobilo, že se u Baudelaira projevil psychické obtíže. Začal trpět stihomamem, upadal do depresí, míval přeludy. Neléčená syfilida k tomu přidala další zdravotní problémy. Básník se „léčil“ nezřízeným požíváním alkoholu, pokusil se o sebevraždu, a později byl stížen několika záchvaty a mozkovou mrtvicí. Roku 1866 ochrnul a rok poté umírá.

*„Zde spí, jenž miloval kdejakou sprostou plínu,
on proto sestoupil, mlád ještě, v říši stínů“*

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Tvorba: Jeho básně se vyznačují použitím nevšedních symbolů a metafor. Inspiraci hledal ve zvucích, vůních, tedy vjemech, které dráždí smysly. V básních relativizoval pojem krásy a ošklivosti, dobra a zla, lásky i nenávisti.

Květy zla – věnována francouzskému spisovateli Gautierovi, skládají se ze šesti oddílů

- Splín a ideál – snaha povznést všední život k ideálu
- Pařížské obrazy, Víno – snaha nalézt východisko z nudy a konvenčnosti
- Květy zla, Revolta, Smrt – útek autora k milostným požitekům, rouhání se, tvorba obrazů zmaru a smrti

Autor ji psal 15 let, ale cenzura ji označila za morálně pokleslou, a Baudelaire kvůli veřejnému pohoršení stanul před soudem.

Ukázka 40 Zdechlina

Vzpomeňte, duše má, nač za letního rána,
jak stvořeného pro lásku,
jsme přišli: u cesty zdechlina rozežraná
na horkém loži z oblázků,

s nohama nahoru jak žena všeho znalá
a potíc jedy zpod žáru,
nedbale nestoudně dokořán otvírala
své břicho plné výparů.

Na tuto hnilobu zářilo slunce zlobně,
jak dopěci by chtělo tu
a velké Přírodě zas vrátit stonásobně,
co spojilo kdys v jednotu;

a nebe patřilo, jak zdechlina v své slávě
jako květ rozvíjí se dál.
Takový silný puch, že vy jste z toho v trávě
div neomdlela, na vás vál.

A mouchy bzučely nad břichem, z jehož hnilob
dralo se černo páchnoucích
pluků larv, valících se jako černý sirob
podél těch cárů živoucích.

To všecko klesalo a stoupalo jak vlna
či perlilo se praskajíc;
to tělo, řekl bys, nafouklé mlhou zplna,
množí se, žije ještě víc.

Ten svět tak prazvláštní zněl hudbou, jako v dálce
peřeje nebo vítr zní,
či zrní, které se obrací na opálce
za rytmického třesení.

Tvary se stíraly a jenom snem už byly,
na dávném plátně lehýnce
hozeným náčrtem, jež mistr v pravou chvíli
dokončí dík jen vzpomínce.

Tam za skalisky nás pozorovala vztekle
neklidná psice, číhajíc
na chvílku, kdy se zas zakousne do rozteklé
mršiny, z níž teď nemá nic.

- A přece jedenkrát budete, není zbytí,
jak tohle svinstvo plné much,
vy, hvězda očí mých, vy, slunce mého žití,
vy, vašeň má i strážný duch!

Ano! jak tohleto, královno spanilosti,
svátostmi zaopatřenou
vás dají do země práchnivět mezi kosti,
pod tučnou trávu zelenou.

Pak rcete, krásu má, těm červům, kteří v šeru
polibky žrát vás budou dál,
že božskou podstatu i tvar svých lásek věru,
ač dávno tlím jsem uchoval!

Jak na vás báseň působí?

Určete druh rýmu? _____

Nalezněte:

- přirovnání
- metaforu
- oslovení

Měli bychom říkat Absolutní básníci, abychom měli klid, ale kromě toho, že klid není v těchto časech nijak na místě, mluví pro náš titul i to, že přesně vyjadřuje naši nenávist, a jsme si jisti, že i nenávist oněch dožívajících Všemocných (...) Absolutní v obraznosti, absolutní ve výrazu.

Leč prokletí!
Posuďte sami!

Paul Verlaine

5.5 Oscar Wilde

Narozen: 1854 Dublin (Irsko)

Zemřel: 1900 Paříž (Francie)

Základní informace: Oscar se narodil do rodiny předního očního a ušního chirurga, jeho matka Jane byla úspěšnou spisovatelkou. Oscar Wilde studoval filologii v Dublinu a na Oxfordu, kde začal psát verše a seznámil se s dekadentními názory.

Roku 1884 se oženil s Constance Lloydovou, jejíž finanční zázemí mu umožnilo žít v relativním luxusu. Postupně se manželům narodili dva synové – Cyril a Vyvyan. Od roku 1891 se datovalo Wildovo intimní přátelství s lordem Alfredem Douglasem. Čtyři roky poté byl obžalován z homosexuality, která byla v Anglii od r. 1895 ilegální, a byl odsouzen na 2 roky těžkých nucených prací. Jeho žena Constance se od něj odvrátila a změnila sobě a synům příjmení na Hollandovi. Oscar Wilde, který se nechal přejmenovat na Sebastiana Melmotha, po návratu z vězení potuloval po Evropě, převážně pobýval ve Francii. Zemřel v bídě s podlomeným zdravím na meningitidu.

Obrázek 63 O. Wilde

Tvorba: Propagoval dekadenci a přikláněl se k fantazii před realitou. Jeho styl je charakteristický lehkostí a smyslem pro komiku. V salónech byl velmi oblíbený díky své pohotové schopnosti vytvářet vtipné bonmoty a anekdoty.

Divadelní hry:

- Salome - _____

- Ideální manžel
- *Jak je důležité mít Filipa* _____

Próza:

- Strašidlo cantervillské
- Šťastný princ a jiné pohádky
- *Obraz Doriana Graye* _____

Obrázek 64 Salome

Úkol 1 Víte, kdo je autorem plakátu Salome? _____

„Který mladý bicyklista, křesťan, do 24 let, z velmi dobrého domu, připojil by se k takovému cizozemci, aby podnikli v srpnu pěknou cestu na kole Tyrolskem. Žádoucí velmi sličný zevnějšek, distinguované chování, silný charakter. Poste restante. Bayereuth.“

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Ukázka 41 Salome (Mp3)

Ukázka 42 Obraz Doriana Graye

Je to vskutku pravda, že se člověk nikdy nemůže změnit? Cítil nezkrotnou touhu po neposkvrněné čistotě svého jinošství – po tom jinošství bílém jako růže, jak kdysi řekl lord Henry. Věděl, že se pošpinil, že si mysl přesytil zkažeností a obraznost naplnil hrůzou; že měl na jiné špatný vliv a že mu to působilo strašné potěšení; že z životů, jež se setkaly s jeho životem, uvrhl do hanby právě ty nejbezúhonnější a nejslibnější. Ale což je to všechno neodčinitelné? Což mu nezbývá žádná naděje?

Bože, jak nestvůrný byl ten okamžik pýchy a žádostivosti, kdy se modlil, aby tíhu jeho dní nesl portrét a on aby si uchoval nezkalený lesk věčného mládí! To zavinilo celý jeho pád. Lépe by pro něho bylo, kdyby mu byl každý jeho hřích vynesl jistou a okamžitou odplatu. V trestu je očista. Nikoli “odpusť nám naše viny”, ale “stíhej nás za všechno zlé”, tak má znít modlitba člověka k nejvyššímu spravedlivému Bohu.

Shrňte obsah ukázky: _____

Charakterizujte hlavního hrdinu _____

Čeho se hlavní hrdina nejvíce obává? _____

Pokuste se charakterizovat vztah autora k náboženství _____

Ukázka 43 Obraz Doriana Graye II

Když bral za kliku, padl jeho pohled na portrét, který mu namaloval Basil Hallward. Prudce ucouvl, jako by ho něco překvapilo. Pak s trochu zmateným výrazem vstoupil do ložnice. Když vyňal květinu z klopky, zaváhal. Posléze se vrátil do knihovny, zamířil k obrazu a prohlížel si jej. V matném světle, jež se prodíralo skrze smetanově hedvábné závěsy, se mu zdálo, že obličej portrétu je trochu změněn. Má jiný výraz. Dalo by se říct, že v těch ústech je najednou cosi krutého. Rozhodné je to podivné. Otočil se, šel k oknu a vytáhl záclonu. Místnost zaplavil jasný úsvit a zahnal fantastické stíny do šerých koutů, kde se zděšené schoulily. Ale ten podivný výraz, kterého si Dorian všiml na obličejí portrétu, ten nezmizel, dokonce byl ještě výraznější. Chvějivé, oslňující světlo sluneční mu ukazovalo kruté rýhy kolem úst tak zřetelně, jako kdyby se po nějakém hrůzném činu díval do zrcadla.

Shrňte obsah ukázky: _____

Proč myslíte, že se obraz změnil? _____

Podle ukázek má hlavní hrdina strach ze stáří. Jak lze charakterizovat současný postoj společnosti ke stáří? _____

V Obrazu Doriana Graye pracoval Wilde s motivem rozdvojené osobnosti. Který další příběh s podobným motivem se vám vybaví? _____

5.6 Další významní autoři přelomu století

Jean – Arthur Rimbaud

Narozen: 1854 Charleville (Francie)

Zemřel: 1892 Marseille (Francie)

Základní informace: Rimbaudův otec byl kapitán pěchoty, dobrodruh, který rodinu opustil. Rimbaud byl nepřizpůsobivý a na výchovu své matky reagoval výbuchy hněvu a úteků z domova. Když přišel do Paříže, seznámil se zde s Verlainem, který kvůli němu rozbil manželství. Začali spolu žít a to nejen jako přátelé, ale i jako milenci. Jejich život byl velmi bohémský (žili nejprve v Paříži, později v Anglii a Belgii). Po rozchodu s Verlainem v roce 1873 při kterém Verlaine Arthura postřelil, protože se pokusil zničit své dílo, které měl Verlaine našťástí u sebe, Arthu své dílo odsoudil, přestal psát a vstoupil do vojska. Na Jávě dezertoval, s cirkusem prošel Švédsko a Norsko. Roku 1880 byl v Egyptě, potom na Kypru, odkud se vydal jako obchodní zástupce do Adenu. Přešel celou somálskou poušť. Naučil se mnoho jazyků a zemřel na rakovinu (měl zhoubný nádor v noze).

Tvorba: Jeho poezie je založena na subjektivních prožitcích, především pocitu rozporu mezi umělcem a společností. Pro jeho básně je typická bohatá fantazie, odpor k měšťákům a náboženství a obdiv k revoluci. Útoky proti povrchnosti, zbabělosti a všednosti společnosti postupně přerostly v nenávistnou a totální revoltu proti všem hodnotám a tabu společnosti. Rimbaudovo dílo ovlivnilo moderní francouzskou poezii, zejména symbolisty a surrealisty. Všechna jeho díla publikoval Paul Verlaine.

Opilý koráb – koráb symbolizuje vypravěče básně, který se nechává unášet fantazií a obrazotvorností do vnitřního světa představ a snů.

Illuminace

Paul Verlaine

Narozen: 1844 Metz (Francie)

Zemřel: 1896 Paříž (Francie)

Základní informace: Působil jako úředník v Paříži, po seznámení s Rimbaudem opustil rodinu a začal s ním žít; byl na něm velmi závislý a velmi ho obdivoval. Postupně propadl tuláctví a alkoholu. V Bruselu (1873) na Rimbauda vystřelil (rozešli se), za to byl odsouzen na 2 roky, ve vězení prodělal léčbu, uchýlil se k víře, ale po čase se vrátil ke svému způsobu života.

Tvorba: Zachycuje citové a náladové odstíny okamžiku, který je spojen s obrazy a představami. V jeho poezii se pocity vyvozují z dojmů a doteků (lidí, předmětů, přírody). V jeho verších je zajímavým způsobem zdůrazněn rytmus a melodie.

Saturnské básně

Romance beze slov

Ukázka 44 Podzimní píseň (Saturnské básně)

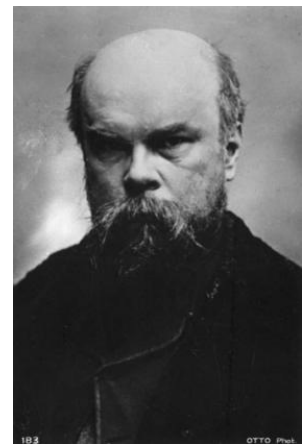
Sám sklon a ston,
svých viol tón
podzim roní,
a duši mou
rve touhou mdlou,
monotónní.

Skláním se níž
a blednu, když
chvilé zazní.
Vzpomenuv dnů,
propadlých snu,
pláču v básni.

A odcházím
ve vichru zim,
který svistem
žene mne z chvil,
jako bych byl
suchým listem.

Obrázek 65 Arthur Rimbaud

Obrázek 66 Paul Verlaine

Ukázka 45 _____ (úryvek)

Mne, zabloudilou loď, vrženou za vichřice
do vzduchu bez ptactva za gigantický plot,
mne nezachrání už záchranná plachetnice,
můj trup je opilý přívaly slaných vod,

já, koráb z mlhovin, já, fantastické zvíře,
já, jenž jsem prorážel kouř nebes jako zed',
kde roste převzácná pochoutka pro malíře -
sluneční lišejník, zašlý jak stará měď,

já, prkno, poseté žhavými pŕlměsíci,
rejnoky, kostrami mořských koniků,
já plul jsem za nocí v červenci při měsíci
pod ultramarínem šílených lodníků,

já, prkno, poseté žhavými pŕlměsíci,
jež rozléhaly se na sto mil do dálky,
já náhle zatoužil jsem podívat se domů
na starou Evropu a lesní rusalky.

Viděl jsem opilá a hvězdná souostroví
s nebem, jež třpytí se jak velký paví chvost,
zdalipak v noci spí pod jejich mdlými krovky
ohniví letouni, jimž patří budoucnost?

Co jsem se naplakal za srdcervoucích jiter,
nic neobešlo se teď pro mne bez hoře.
Jsem láskou rozladěn jak struny starých citer.
Oh, kéž mi praskne kýl! Kéž sletím do moře!

A toužím po stružce, kde za nizoučkým houštím
se šťastně prohání pár dětských košilek,
jsem v duchu hošíkem a dřepě s nimi pouštím
lodičku z papíru, křehkou jak motýlek.

A zalit tříští vln a jejich pyšných krajek
už nechci závodit s kupčičky z Bostonu,
už nechci projíždět flotilou pestrých vlajek
a plavat před strašným pohledem pontonů!

Úkol 1 Pokuste se odhadnout, o jakou báseň se jedná.

Úkol 2 Nalezněte v básni:

- anaforu
- metaforu
- přirovnání
- odkaz na dětství
- vlastní jméno

Ukázka 46 Úplné zatmění (film)

Shrňte obsah ukázky? _____

Proč došlo k hádce?

Kdo koho postřelil? _____

Obrázek 67 Z filmu Úplné zatmění

5.7 Atmosféra konce století v naší společnosti

V roce 1999 uplyne 105 let od velkého politického procesu s pokrokovou českou mládeží, tzv. omladináři. V důsledku obžalování 76 mužů z velezrady, z nich nejmladšímu bylo 16 a nejstaršímu 31 let, se jednalo o soudní proces, který do dnešních dnů u nás nemá obdoby.

Šlo o politický proces, směřující k potlačení vzrůstajícího se českého národního citění a hnutí v mnohonárodnostní monarchii.

Z čeho vlastně byli omladináři obviněni? Podle soudního rozsudku z 21. února 1894 byli uznáni vinnými z trojího přestoupení zákonů rakousko-uherské monarchie: 1) z účasti na demonstracích v letech 1892 a 1893, 2) z rozšiřování pobuřujících tisků, 3) z nepovoleného spolčování. Od původního zpěvu národních písní, což již samo bylo považováno za pobuřování, začalo od poloviny roku 1893 docházet ke srážkám s policií.

Mimo tyto demonstrace se množilo poškozování státních znaků a objevily se nálezy hektografovaných letáků s protivládními texty.

Zatčení tolika příslušníků české mládeže i konstrukce obvinění se neujaly před veřejností tím spíše, že mezi zatčenými bylo několik novinářů a příslušníků mladé české inteligence, u kterých bylo možno jen těžko předpokládat nějakou dobrodružnou ilegální činnost. Konečné rozsudky padly 21. února 1894. Ze 76 obviněných bylo osvobozeno jen 8 mužů. Zbytek byl odsouzen dohromady k 96 letům vězení.

Neklid ve společnosti však narůstal, proto se vláda a císař uchýlili k amnestii a do listopadu 1895 byli všichni omladináři propuštěni.

ŠPIRITOVÁ, Alexandra. *Omladináři* [online]. Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 1999, [cit. 2013-04-18] upraveno

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

1. Kdo byli omladináři:

- a) mladí čeští vědci
- b) mladá pokroková mládež
- c) mladí čeští spisovatelé

2. Z čeho byli obviněni?

- a) z vraždy
- b) z vydávání letáků
- c) z účasti na demonstracích, vydávání letáků a spolčování se

3) Co znamená hektograf?

- a) přístroj na rozmnožování rukopisů
- b) druh šifry
- c) označení pro neviditelný inkoust

4) Co znamená ilegální?

- a) zločinný
- b) špatný
- c) protizákonný

Úkol 2 Zodpovězte otázky.

Kdo byl František Josef? _____

O čem informuje prohlášení? _____

Jak charakterizuje Srbsko? _____

Bylo Srbsko součástí Rakouska – Uherska v roce 1905? Pokud ne, kdo zde vládl? _____

Jaká významná událost započala roku 1914? Co bylo její příčinou? Jaký měla průběh? Kdy skončila? _____

Účastnili se jí Češi? _____

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Pamatujete si, co bylo jejím bezprostředním důsledkem? _____

Víte, co se skrývá pod pojmem Černá ruka, ultimatum, trojspolek a trojdohoda?

V Lázních Išlu, dne 28. července 1914

Mým národům!

Bylo mým neuvěřitelnějším přáním, abych léta, která z Boží milosti jsou Mi ještě dopřána, mohl zasvětit dílům míru a uchránit Svoje národy před těžkými obětmi a břemeny války.

V radě Prozířetelnosti bylo jinak rozhodnuto.

Pletichy protivníka plného nenávisti nutí Mne, abych na obranu cti Svého mocnářství, na ochranu jeho vážnosti a moci k zabezpečení jeho državy po dlouhých letech míru chopil se meče.

S nevděkem rychle zapomínajícím nastoupilo království srbské, které od prvního začátku své státní samostatnosti až do nejnovější doby od Mých předků a ode Mne bylo chráněno a podporováno, jež před lety nastoupilo cestu otevřeného nepřátelství proti Rakousko-Uhersku.

Když Jsem po třech desetiletích požehnané práce míru v Bosně a Hercegovině rozšířil Svoje vladařská práva na tyto země, vyvolalo toto Moje opatření v království Srbském, jehož práva nijakým způsobem nebyla porušena, a výbuchy nevázané náruživosti a nejrozhořčenější nenávisti. Moje vláda užila tenkrát krásného práva strany silnější a žádala v nejkrajnější shovívavosti a dobrotivosti na Srbsku toliko, aby snížilo počet svého vojska na stav míru a slíbilo, že budoucně setrvá na dráze míru a přátelství.

Týmž duchem umírněnosti vedena, obmezila se Moje vláda, když Srbsko před dvěma lety nacházelo se v boji s tureckou říší, na hájení nejdůležitějších životních podmínek mocnářství. Tomuto jednání děkovalo Srbsko v první řadě, že dosáhlo účelu války.

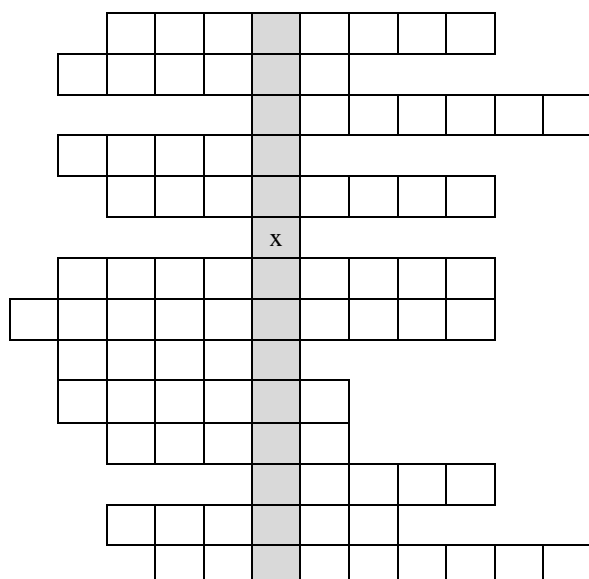
Naděje, že Srbské království ocení shovívavost a mírumilovnost Mé vlády a že dostojí svému slovu, se nesplnila.

Stále výše šlehá plamen nenávisti proti Mně a Mému domu, stále otevřeněji vystupuje snaha nerozlučná území Rakousko - Uherska násilně odtrhnouti.

Zločinné řádění sahá přes hranice, aby na jihovýchodu mocnářství podkopalo základy státního pořádku, aby lid, jemuž Já v otcovské lásce věnuji Svoji plnou péči, zviklalo v jeho věrnosti k panovnickému domu a vlasti, aby svedlo dospívající mládež a podněcovalo ji ke zločinným skutkům nerozumu a velezrady. Řada vražedných útoků, s rozmyslem připravované a provedené spiknutí, jehož hrozný zdar Mne a Moje věrné národy v srdce zasáhl, jest daleko viditelnou krvavou stopou oněch tajných pletich, které ze Srbska byly zahájeny a řízeny.

Tomuto nesnesitelnému řádění musí se učiniti přítrž...

František Josef v. r.

Označení skupiny básníků prosazující dekadenci

Jméno hlavního hrdiny Wildova románu

Autor Iluminací, milenec mu prostřelil ruku

Autor Salome

Básník, který napsal Saturnské básně

x

Dekadentní báseň o mrtvole u cesty

Autor Květů zla

Secesní malíř žijící v Paříži

Vlastní jméno Otokara Březiny

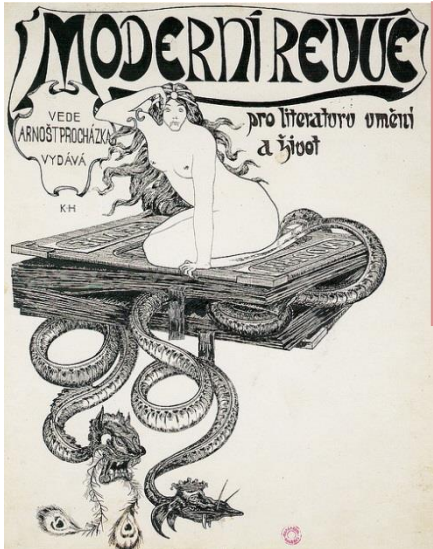
Rimbaud napsal báseň Opilý ...

Impresionističtí autoři nepoužívali jednu barvu, kterou?

Poslední univerzální styl v umění

Směr konce století, reagující na úpadek společnosti

5.8 Moderní revue, dekadence – Karel Hlaváček

Obrázek 69 Moderní revue

Karel Hlaváček

Narozen: 1874 Praha

Zemřel: 1898 Praha

Základní informace: Celý život bojoval s finančními problémy. Narodil se do dělnické rodiny, celý svůj nedlouhý život prožil v chudobě a nemoci. Zemřel na tuberkulózu. Studoval moderní jazyky a sám se po večerech učil kreslit. S Hlaváčkovým životem je úzce spjat Sokol, tělovýchovná organizace, jejímž nadšeným členem zpočátku byl a jejíž organizaci opěvoval ve své první sbírce.

Tvorba:

Sokolské sonety

Ukázka 47 Pozdě k ránu

Jsou jisté motivy, které se dílem Hlaváčkovým, jakožto dílem typicky českého básníka a typického českého dekadenta prolínají skoro celým dílem. V první řadě se jedná o melancholii, tragiku obecně či třeba motiv chudoby. Dalšími silnými motivy jsou slabost (zejména vůle), pocit marnosti a zbytečnosti, smutku apod.

Sbírka Pozdě k ránu je již čistě dekadentní. Hned první slova básně v próze nám podkrývají ladění sbírky. Je-li posláním poezie říci nevyslovitelné, tedy vlastně zprostředkovat popis mystického, pak Hlaváček dobře pochopil, že to slovy nejde, co však jde, je užívat slova a obraty, jež nejsou tím mystickým, ale jsou mu nejbližší, jak to jen je možné, chodí se okolo a zbývá doufat, že citlivý čtenář díky tomuto chození okolo náhle spadne a dostane se dál, až do mystického samotného.

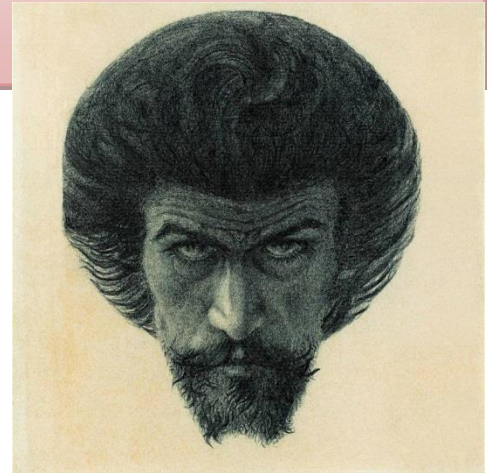
Zde jde o to, že se snaží odvrátit od povrchnosti a všednosti a směřovat k tomu, co je co nejvíc nejtranscendentálnější. Prostředkem k uchopení těch nejjemnějších a obtížně uchopitelných pocitů je symbolika barev.

J.Raida – Karel Hlaváček

Úkol 1 Odpovězte na otázky:

Co je motivem Hlaváčkových básní?

Jaké popisuje nálady?

Obrázek 68 Karel Hlaváček

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Určete původ textu.
Určete funkční styl.

Úkol 2 Seřad'te dvojverší podle nápovědy.

Mé melodie chtějí míti smutek všeho toho,
co rostlo, vykvetlo a zrálo marně, pro nikoho.

Svou violu jsem naladil co možno nejhlouběji
a tichý doprovod k ní pozdě za večera pěji.

A míti toho naději a neurčitou něhu,
co vzkličiti chce v těžké půdě dalekého břehu,

Hráč náruživý zádumčivých, sešeřelých nálad,
chci míti divné kouzlo starých, ironických ballad.

Na violu svou zděděnou jen tehdy, tehdy hraji,
když měsíc teprv vyjít má a tma je ještě v kraji,

A na zděděnou violu svou těm jen, těm jen hraji,
již k ránu v nocích nejistých do dalek naslouchají...

Mé tenké prsty po strunách vždy nervósně se chvějí,
když tichý doprovod svůj pozdě za večera pěji...

a chtějí důvěrnost mít v tichu prodloužených staccat,
když na nejnižších polohách tmou chystají se plakat...

a vigilie přísná padá za lesy a vodu,
a krajem velké tajemství jde slavných *Božích Hodů*.

a míti zvuk, jenž nesmělý, přec jemný, smysly mámi
jak chvění silných drátů, utlumených sordinami,

Svou violu jsem naladil co možno nejhlouběji.

- a) první a poslední verš je totožný
- b) druhé dvojverší odkazuje k lyricko-epickému žánru
- c) třetí a osmé dvojverší odkazuje ke strunnému hudebnímu nástroji
- d) v desátém dvojverší se lyrický subjekt stává hudebníkem
- e) v šestém dvojverší se objevuje odkaz na kovový předmět
- f) v sedmém dvojverší je neukončená výpověď
- g) ve čtvrtém verši je odkazováno k ději typickému pro rostliny

Úkol 3 Doplňte slova.

Bylo to pozdě k _____... Šel jsem příliš _____ polibky, jež snesly se na mne po prvé
v _____ jako prudká silice jarního _____. _____ ohlašoval
bledou září zašlého zlata za řekou svůj brzký východ a celá _____, neurčitá, bez kontur,
plující v sinavém a bázlivém světle, zdála se po celou noc již od časného večera očekávat první
_____ jeho. Bylo takové zvláštní napnuté _____, rušené jenom táhlými a
hlubokými zvuky _____ daleké vesnické nedělní hudby, která již asi dohrávala...

5.9 Česká moderna – Josef Svatopluk Machar

Narozen: 1864 Kolín

Zemřel: 1932 Praha

Základní informace: Spoluautor Manifestu České moderny vystudoval gymnázium v Praze. Poté absolvoval roční vojenskou službu. Následně odešel jako bankovní úředník do Vídně. Toto místo chtěl považovat jen za dočasné, nakonec tam však zůstal přes 30 let až do první světové války. V této době také vznikla nejpodstatnější část Macharova básnického i publicistického díla, sblížil se s T. G. Masarykem a stal významným členem Realistické strany. Již před 1. světovou válkou vystupoval jako nepřítel prázdného vlastenectví. Po roce 1918 se na přání Masaryka vrátil do Československa a přijal úřad generálního inspektora československé armády. Funkce se však roku 1924 vzdal, protože již v této době se projevovaly jeho názorové rozpory s Masarykem. Patřil mezi svobodné zednáře. Byl též navržen na Nobelovu cenu za literaturu.

Tvorba: Machar podává otevřenou kritiku měšťácké společnosti. Kritizuje zejména lhostejnost, pokrytectví a prázdné vlastenectví. Nevyhýbal se ani kritice církve a stavěl se proti mladočeské straně. Příznačný je jeho realistický, strohý, analytický a provokující pohled na skutečnost. Pro jeho tvorbu je charakteristická tendence k prozaizaci poezie.

J. S. Machar.

Obrázek 70 Josef Svatopluk Machar

Zde by měly kvést růže

Confiteor I-III

Tristium Vindobona

Ukázka 48 Manifest české moderny

Chceme v kritice to, zač jsme bojovali a co jsme si vybojovali: míti své přesvědčení, volnost slova, bezohlednost. Kritická činnost jest prací tvůrčí, uměleckou, vědeckou, samostatným literárním žánrem, rovnocenným všem ostatním. Chceme individualitu, chceme ji v kritice, v umění. Umělce chceme, ne echa cizích tónů, ne eklektiky, ne diletanty. Nevážíme si pestrobarevného látání přejatých myšlenek a forem, zrýmovaných politických programů, imitací národních písní, veršovaných folkloristických terek, šedivého fangličkářství, realistické ploché objektivnosti. (...) Chceme umění, jež není předmětem luxusu a nepodléhá měnivým vrtochům liberální módy. Naše moderní není to, co je právě v módě: předevcírem realismus, včera naturalismus, dnes symbolismus, dekadence, zítra satanismus, okultismus.

Chceme být v politice především lidmi v plném slova smyslu. Z toho plyne, že na otázku národnosti nazíráme zcela jinak, kladně. Nemáme strach o svůj jazyk. Jsme národnostně tak daleko, že nám ho žádná moc na světě nevyrvé.

Chceme v otázce sociální byti především lidmi. Počítáme dělnictvo k národu? I tenkrát, když prohlásí, že je internacionální? Ano. Národnost není patentem ani mladočechů ani staročechů.

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

Co je manifest? _____

Kdo či co je Česká moderna? _____

Co má ve svém programu? _____

Jak se představitelé staví k národnostní otázce? _____

Ukázka 49 Zde by měly kvést růže

List

Víš všecko. Dobře. Nečekej však tady, na poslední té známce, že my dva si kdys čímsi byli, nečekej v tom listu mé omluvy a lítost kajícnice.

Je monolog to služky na odchodu (a – ruku k srdci – víc já nebyla ti než služkou, jíž jsi ráčil dávat najíst a jíž jsi časem nějaký šat hodil a jíž jsi blahosklonně vedl někdy na ples a koncert nebo do divadla), ta služka jde a chce ti jenom říci, že není žádnou bezeduchou loutkou, ba, že ten celý čas se odvážila mít ve své duši svoje hospodářství, mít ve své hlavě rozum – třeba malý – mít v srdci hlas – a teď ho poslechnouti.

Hle, čeho já se dneska odvažuji!

Tak psátí tobě! Tak si dovolovat o sobě mluvit jako člověk jakýs, jenž tobě roven! A já tak tě vidím, jak ošíváš se při každíčkém slově jakoby byl to škorpionek malý!

Jen považ všecko: (a pak ošívej se!)

Sloky polemické

Mé koleno se zbožně chvěje, jak měl bych kleknout v úžasu, když sněním duše obraz spěje mých šťastných druhů z Parnasu.

Hle, „věštec“ tu, tam „kníže“ trůní, zde „králi“ tři, tam „slavík“ zas, a kol hlav nádhernou jim vůni kadidla sije modrojas.

Já bídný červ! Jsa mučen záští a závistí, již v srdci mám, se tajím ve svém chudém plášti a skoupou sudbu proklínám.

Já nesmím nazvat „sladkým pěním“ svých nevázaných veršů dav, jen s trudem mnohým, lopocením dám myšlenice své prostý háv.

Nad bláto „nepovzlétám“ země, do „hvězdných“ nejdu „do končin“, nic víc, než jedno jisto je mně, že nicotný jsem prachu syn.

Shrňte obsah básně List. _____

Popište styl a výraz Macharových veršů. _____

Interpretujte zvýrazněné dvojverší. _____

Určete rým básně Sloky polemické. _____

Svobodní zednáři jsou lidé dobré vůle a dobrých morálních kvalit, kteří se shromažďují ke společné práci na duchovní stavbě pomyslného chrámu lidstva. Vzájemně se považují za bratry a ve svých vztazích se takto titulují. V nouzi jsou povinni si navzájem přispět radou i pomocí v rámci svých osobních schopností a možností. Jejich úkolem je pracovat na svém osobním zdokonalení a praktikovat ve svém profánním životě to, co se teoreticky naučili v lóžích.

To, co nazýváme zednářským tajemstvím, je dvojího druhu: předně jde o různá poznávací znamení, jimiž bratři prokazují svoji příslušnost k řádu. Svobodní zednáři mají zakázáno tato tajemství sdělovat nezasvěceným osobám. Druhým typem tajemství je samotný emocionální prožitek zednářského rituálu a osobní zkušenost ze zasvěcení a z běžných lóžových prací. Toto tajemství je tudíž svou povahou nesdělitelné, neboť každý je vnímá zcela odlišně v závislosti na svém vlastním vědomém i podvědomém duševním světě.

(<http://www.svobodnizednari.cz/svobodne-zednarstvi.htm>)

Úkol 2 Vyberte správnou odpověď.

Svobodným zednářem mohou být pouze muži.

ANO – NE

Základním cílem je zlepšit svět sebezdokonalováním.

ANO – NE

Svobodní zednáři mají normální zaměstnání a své zájmy.

ANO – NE

Svobodní zednáři se při každém setkání prokazují poznávacím znamením.

ANO – NE

5.10 Impresionismus, symbolismus – Antonín Sova

Narozen: 1864 Pacov

Zemřel: 1928 Pacov

Základní informace: Jeho otec byl venkovským učitelem a regenschorim. Velký význam pro Sovovo básnické zrání mělo lukavecké přátelství se sestrami básníka Jaroslava Vrchlického, které mu přiblížily poezii lumírovců. Po maturitě odešel do Prahy studovat práva, ale zanedlouho musel pro nedostatek finančních prostředků studií zanechat a vrátit se domů. Pracoval v Ottově slovníku naučném. Roku 1892 navštívil Itálii. Roku 1895 podepsal kolektivní vystoupení spisovatelů a publicistů manifest České moderny. V letech 1898–1920 byl ředitelem pražské městské knihovny. Těžká, bolestná choroba (s největší pravděpodobností syfilis), která se u Sovy projevila již před světovou válkou, mu nakonec znemožnila volný pohyb.

Tvorba: Jeho dílo bylo ovlivněno realismem, symbolismem a impresionismem. V pozdější době se soustředil na přírodní a subjektivní lyriku. Jeho přírodní lyrika je spojena s jihočeským krajem, jeho milostná

poezie je psána písňovou formou. Sova svými díly útočil proti společnosti a dával najevo protispoločenské postoje celé mladé generace. V jeho dílech se zároveň objevuje vlastenectví a hledání morálních a společenských hodnot.

Obrázek 71 Antonín Sova

Květy intimních nálad Z mého kraje

Úkol 1 Pokuste se podle názvu určit témata výše uvedených sbírek.

Úkol 2 Pokuste se seřadit dvojverší básně, vytvořte název.

Mně zdá se, jak by v jeho sních
byl vtělen úběl skrání tvých

Oh nocí, nocí, když ty sníš,
mně z vázy narcis voní blíž.

Oh nocí, nocí když ty sníš,
mně z vázy narcis voní blíž.

a s jeho vůní jak tvůj dech
by vál sem hebkých na křídlech.

Nad všecky květy mám jej rád,
kdvž vonět počne ze zahrad.

Úkol 3 Nalezněte v textu:

- impresionistický obraz
- smyslové působení
- personifikace
- metafora
- tradiční obraz večera

U řek

U řek mám večer vlašný rád,
u řek, kde plno mušlí leží,
kde zvolna z řeky vstává chlad,
a bílá pěna z dálky sněží.

U řek mám břízy nejraděj
a olše, do nichž stín se děre,
a cvrčků šum a vázek rej
a v dálce města rysy šeré.

Rád u řek rybáře já zřím
za clonou par s lodičkou línou
se ploužit šerem večerním,
kdy červánky v mze modré hynou.

A večer když se nachýlí
a měsíc v řece kdy se houπά,
ten noční chodec, napilý
modravou parou, z vod jež stoupá:

rád spřádám rytmus hudby pln
při vzpomínkách a sladké tuše,
při šplouchání ztišených vln
a při vzrušení celé duše.

Úkol 4 Vytvořte křížovku, aby jejím řešením byl spisovatel.

Ukázka 50 *Květy intimních nálad*

5.11 Český naturalismus

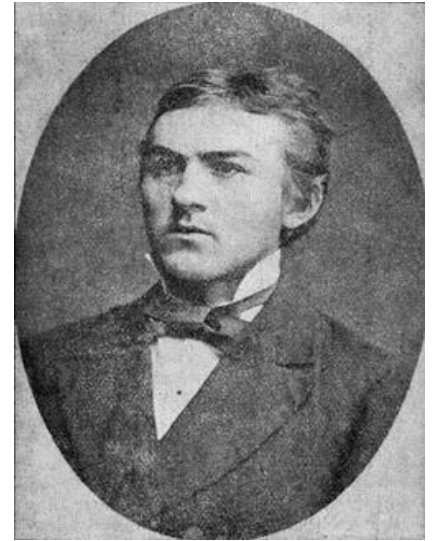
Josef Karel Šlejhar

Narozen: 1864 Nová Paka

Zemřel: 1914 Praha

Základní informace: Narodil se ve Staré Pace v Podkrkonoší. Vystudoval reálku v Pardubicích, kde roku 1881 maturoval. Pak studoval chemii na pražské technice v Praze, studia pro nemoc zanechal. Poté pracoval jako technický úředník v cukrovaru, byl sedlákem na zděděném statku v Dolní Kalné a od roku 1901 byl až do své smrti učitelem na obchodních školách v Hradci Králové, Kolíně a od roku 1907 v Praze, kde nakonec zemřel. Měl celý život existenční i rodinné problémy.

Tvorba: Jeho dílo je charakteristické hlubokým pesimismem, čtenáře se snaží šokovat děsivými detaily. Postavy v jeho dílech jsou lidskou zlobou nebo vnějšími okolnostmi tlačeny do tragických konfliktů, kde je smrt často jediným východiskem. Nejčastěji píše o životě na vesnici, který je v jeho díle líčen v těch nejhorších barvách.

Nádherná baladická adaptace stejnojmenné knihy J. K. Šlejhara. Literární naturalismus předlohy z ní sice vyprchal, pryč je determinace a sociálně kritický tón, ale zůstává posmutnělá až tragická tónina stylizace a **civilizační strach**, dá se říci i odpor k tomu, co nám civilizační tlaky přinášejí. Rozvrat tradičního manželského svazku (zde způsobený zásahem vyšší moci - maminku zabil blesk) vyústí v citovou frustraci způsobenou příchodem toho, co symbolizuje chlapcova nová macecha. Nově přichozí osoba přináší do narušeného, přesto ale funkčního a harmonického světa zapomenutého statku uprostřed přírody (ukotveného do koloběhu ročních cyklů) všechny propriety dravě se rozpínající **civilizace** - mamon, citovou vyprahlost, materialismus, hedonismus, požitkářství, fyzično, cynismus a lakotu... Bezbrannému chlapeci tak zůstává útěchou už jen útěk k přírodě (propojení s mrtvou maminkou - rys podobný baladám Erbenovým), po jeho odtržení od přírody pak už jen do sebe a k věcem, které mu spojení s přírodou symbolizují ... hlavně tvor přesahující rozměr mazlíčka či hračky, malé bezbranné kuře, stejně osamělé a zranitelné jako on sám...

(www.csfd.cz)

Kuře melancholik se to jmenuje jen náhodou, že jo? Nesnažil se tu snad někdo o adaptaci? Šlejharova próza je totiž překrásná. Je kraťoučká a jednoduchá, ale přesto silná a opravdu krutě *melancholická*. Ale co bylo tohle? Téměř chyběla lyričnost, kterou by si námět zasloužil. Namísto toho někdo sesmolil rádoby atraktivní příběh s několika zoufalými pokusy o zobrazení krutosti a zhýralosti a ještě zoufalejšími o tzv. pohled dětskýma očima. Ten chlapec nehraje úplně špatně a typově sedí, ale když promluví, je to na pěst. Karel Roden není k zahození, ale že by na jeho výkonu bylo něco výjimečného, to bych neřekla. Totéž platí o ostatních hercích, až na Vlastu Chramostovou. Ta má totiž opravdu výjimečně debilní roli. Na stará kolena cpát malému klukovi ňadra do ksichtu - bravo! Když už zfilmovat Šlejhara, zasloužilo by si to citlivějšího tvůrce. Napadl mě György Pálfi, beze srandy. Sice nemůžu vědět, jak by to dopadlo, ale toto Brabcovo a Körnerovo zpracování je podle mě katastrofální. Za některé povedenější momenty bych, pravda, mohla hodnotit výš, ale že by formální prostředky světily účel?

(www.csfd.cz)

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

Určete funkční styl. _____

Určete slohový útvar. _____

Porovnejte vyznění obou ukázek.

1. _____

2. _____

V čem se podobá dílo Erbenově baladám. _____

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Jaké postavy v díle vystupují, pokuste se je na základě ukázek charakterizovat.

Ukázka 51 Kuře melancholik II

Zeptalo se děcko jednou Katly, proč se to má tak s tím kuřátkem. I odvětila Katla s úsměvem. "Víš je to nějaký 'melancholik', a proto je nemohou ti druzí vystáti."

Obě ty bytosti povržené jako by pudem se našly. Pocítily, že mají něco společného, shledaly, že dostačují svým zájmům. A přivykly na sebe jako druh na druhu stejného povolání a osudu. Každý měl ze svého přátelství nějaký prospěch; kuře nalézalo u něj ochrany a péče a hošík, jakkoliv před jeho nepřáteli kuře ho ochránit nemohlo, našel aspoň někoho, v němž našel *přítulnosti a v opuštěnosti náhrady*.

Pokuste se interpretovat název knihy „Kuře melancholik“. _____

Kuře melancholik _____

Literární druh: _____

Literární žánr: _____

Charakteristika díla: _____

Ukázka 52 Kuře melancholik

Úkol 2 Rozhodněte o pravdivosti tvrzení.

K.J. Šlejhar se narodil v první polovině 19. století.	ANO - NE
K.J. Šlejhar je představitelem realismu.	ANO - NE
Nejčastěji píše o životě v maloměstě.	ANO - NE
Jeho příběhy jsou pesimistické, strohé, detailní.	ANO - NE
Kuře melancholik vypráví o kuřeti, ze kterého vyrostla krásná labuť.	ANO - NE

Ukázka 53 Kuře melancholik

Nastal v domě pravý shon. Všechno také mělo již sváteční vzezření. Přibylo mnoho přátel, z nichž děcko mnoho neznalo. Mezi nimi nějaká hezká mladá ženština. Ta, jakmile se děcko probudilo, hned se ho zmocnila, přenesla je v jakémisi nadšení několikrát po pokoji a jala se je mnohonásobně líbati, hlasitě a okázale, vyrážejíc přitom hlasitě vzlyky. Děcku bylo u ní nevolno a bálo se jí nevědouc proč.

(...)

Hošík pak se bál nové matky a zřejmě se jí stranil. Jedině při jídle musel být v její společnosti.

Úkol 3 Zodpovězte otázky.

Charakterizujte vztah mezi chlapcem a ženou. _____

Charakterizujte postavu vypravěče. _____

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Počet případů týrání, zanedbávání a sexuálního zneužívání dětí (6642 obětí) loni oproti roku 2010 opět stoupl, a to o 855 činů. Stejně číslo označuje i počet dětí pohřešovaných, zde se však daří policii situaci řešit, uvedla Zuzana Baudyšová, ředitelka Nadace Naše dítě.

"To číslo považujeme pouze za vrcholek ledovce, protože velké množství takových případů zůstává nerozluštěno," řekla Baudyšová. Dlouhodobě přitom ve více než 40 procentech případů dochází k násilí na dětech v úplných rodinách, tedy v rodinách na první pohled spořádaných, s matkou i otcem. Proto Baudyšová apeluje, aby sousedé, přátelé a lidé z okolí nebyli k této otázce lhostejní.

Ze statistik dále rovněž vyplývá, že nejčastěji jsou týráni, zanedbáváni a sexuálně zneužíváni vystavené děti ve věku od šesti do 15 let (3483 dětí). Dalších 2325 dětí bylo mladších šesti let.

Do otázky týrání dětí patří nejen fyzické násilí, ale i psychické týrání, jakým jsou například urážky, podceňování, ale i trend dnešních dnů – rozpad rodin a následné tahanice o dítě a vyřizování si účtů mezi partnery. "V těchto případech je k dispozici mediátor či terapeut, který by měl partnerství a dobrému komunikativnímu rodičovství pomoci," dodala Baudyšová. Lidem je k dispozici také poradenská telefonní linka (777 800 002), na které každou středu odpovídají na dotazy právníci.

Podle odborníků, kteří se problematikou týrání a zneužívání dětí dlouhodobě zabývají, jsou týrány jedno až dvě procenta všech dětí. Nezáleží na kontinentu, zemi, životních podmínkách. "V Česku to pak odpovídá 20 až 40 tisícům dětí," uvedla Baudyšová. Bohužel případů, které jsou rozkryty a začnou se jimi zabývat úřady, je výrazně méně.

"Většina případů se odehrává za zavřenými dveřmi, proto je hrozně těžké týrání odhalit. Navíc se do statistiky nedostanou děti, které jsou svědky domácího násilí na jednom z rodičů. Přestože ony samy nejsou cílem útoků, i tady se dá hovořit o psychickém týrání," popsala Baudyšová. Nejčastěji je tyranem někdo z rodiny, ať už vlastní rodiče, nebo nevlastní otec či matka.

(<http://doma.nova.cz/clanek/zdravi/v-cesku-je-az-40-tisic-tyranych-deti-pribehy.html>)

Úkol 4 Napište alespoň 4 závěry, které vyplývají z uvedeného úryvku.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Určete funkční styl. _____

Určete slohový útvar. _____

Určete původ textu. _____

Charakterizujte jazykové prostředky. _____

Zamyslete se nad tím, proč je tolik týraných dětí. Co dělat, když zjistíte, že někdo z vašeho okolí je týrán?

Úkol 5 Seřad'te následující text podle logické návaznosti.

Věřte mi, že to ani není možné popsat! Otčím mi sprostě nadával a ponižoval mě, bil mě vším, co bylo po ruce.

Nepiši snad proto, abych se chlubila, ale proto, že jsem i já vyrůstala jako týrané dítě. Dnes je mi 26let, jsem vdaná a mám dvě krásné a zdravé děti. Bylo nás sedm dětí. Vlastní rodiče se k nám chovali strašně, dodneška si pamatuji, jak jsme stále plakali hlady věčně sami doma, zavření v pokoji, kde byly stažené rolety a nevěděli jsme, jestli je den nebo noc.

„Po obdržení Vašeho dopisu a přiložené složenky jsem se rozhodla určitou částku na FOD poslat.

Máma se mne ani jednou nezastala. Radši se zavřela v pokoji a dělala, že nic neslyší.

Dodnes mám někdy pocit, že jsem tu zbytečná. Mám ale moc hodného manžela, který mi pomáhá zapomenout, co jsem prožila. Nezlobte se, že jsem popsala svůj život, ale moc mne mrzí, že matka i oba otcové se chovají před okolím jako ti nejlepší rodiče a zůstali nepotrestáni. Když si vzpomenu, jak mne nevlastní otec pohlavně zneužíval (ne přímo znásilnil), tak mi jde mráz po zádech. Věděl, že nikoho nezajímám a nikdo mi nebude věřit..."

K tomu tvrdý a plesnivý chléb. Vždy jsme plakali "maminko, nechod' nikam", ale týden jsme tam byli sami. Naše maminka měla raději hodně mužů než vlastní děti. Ani druhý otec nás neušetril fyzického a psychického týraní. Měli jsme hrozný strach, srdce nám tlouklo, co jsme museli vytrpět.

Úkol 6 Zodpovězte otázky.

Co znamenají (...)? _____

Určete funkční styl. _____

Určete primárního čtenáře. _____

Určete původ textu. _____

Charakterizujte kompozici textu. _____

Nalezněte v textu:

- symbol
- odborný výraz

Trestní zákon rozlišuje následující dvě skutkové podstaty týkající se týraní:

§ 215

Týraní svěřené osoby

(1) Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo
- b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.

§ 215a

Týraní osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě:

(1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

(...)

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo
- b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.

5.12 Generace buřičů

5.12.1 Fráňa Šrámek

Narozen: 1877 Sobotka

Zemřel: 1952 Praha

Základní informace: Roku 1885 se s rodiči přestěhoval do Písku, toto město si velmi oblíbil, odehrává se v něm velká část jeho divadelních her a románů. V roce 1903 nastoupil na jednoroční vojenskou službu, která mu byla za trest o rok prodloužena. Zde se již projevil jeho antimilitaristické postoje. V září 1914 vážně onemocněl. Po skončení vojenské služby začal studovat práva. Studia ukončil v roce 1905 a začal se věnovat literatuře.

Obrázek 72 Fráňa Šrámek

Dostal se do Prahy, kde se připojil k časopisu *Nový kult*, jejíž vůdčí osobností byl S. K. Neumann. Redigoval časopis *Práce*. V roce 1905 byl dvakrát vězněn, za účast na demonstracích a pro antimilitaristickou báseň *Píšou mi psaní*. Během první světové války narukoval na ruskou frontu. V září 1914 byl kvůli revmatismu v brněnské nemocnici, v červnu 1915 narukoval na frontu do Itálie a Rumunska. Za druhé světové války na protest proti fašismu nevycházel z domu, o jeho protestu však vědělo málo lidí.

Tvorba: Všechna jeho díla jsou silně levicová, ovlivněná anarchismem. Jeho díla měla značný vliv na mladou generaci mezi světovými válkami. Některé jeho básně se staly revolučními písněmi proletářů.

Jeho dílo lze rozdělit do těchto základních témat:

1. příroda
2. odpor k válce – svůj vztah k válce žene až k odmítání válek obranných
3. milostný vztah mladých lidí, neschopných se podřídit konvencím

Úkol 1 Pokuste se spojit charakteristiku díla s jeho názvem.

Léto

Splav

Stříbrný vítr

Modrý a rudý

protiválečná básnická sbírka

sbírka milostné poezie

román o dospívání

divadelní hra o dospívání

Úkol 2 Zodpovězte otázky.

Trápím se, trápím, myslím si,
kde bych tě nejraděj potkal.

Ulice střídám, parky a nábřeží,
bojím se krásných lží.
Bojím se lesa. V poledním lese
kdo miluje, srdce své neunese.
Na můj práh kdyby jsi vstoupila,
snad bys mne tím zabila.
Chtěl bych tě potkati v lukách.

V lukách je vlání
na všechny strany, pokorné odevzdávání.
V lukách je nejprostší života stůl,
rozlomíš chleba, podáš ženě půl,
chléb voní zemí, bezpečný úsměv svítí,
až k pláči je prostý věneček z lučního kvítí,
a oblaka jdou, přeběhlo světlo, přeběhl stín,
muž má touhu rozsévače,
žena má úrodný klín...

Chtěl bych tě potkati v lukách. šel bych ti vstříc.
A až bys mi odešla, ach, zvečera již,
bys na mne nemyslíla víc,
jen na prosebný a děkovný můj hlas,
jako bych jen splavem byl,
který v lukách krásně zpívat slyšel...

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Podtrhněte verše, ve kterých lyrický subjekt vyjadřuje svou touhu.

Jakou funkci má v básni příroda? _____

Jak si básník představuje milostné setkání? _____

Úkol 3 Přiřaďte popisu barvu.

	Je symbolem čistoty a nejvyšší dokonalosti. Tuto barvu mají rádi lidé otevření, upřímní a nekompromisní. Opticky zvětšuje prostor a působí rozjasňujícím dojmem, je chladivá, dává čas a prostor k přemýšlení.
	Základní mystická barva. Vyznavači této barvy se vyznačují citlivostí a tajnůstkářením. Pomáhá nám neztratit sebe sama v neklidu světa, učí nás analyzovat vlastní nitro, ale neuzavírat se a zůstat přístupný všem možnostem.
	Je barvou krve. Pokud dáváte přednost této barvě, býváte často impulzivní, dokonce až agresivní. Znamená pohyb, energii a životní sílu. Červená barva je extrovertní a stimulační barva.
	Stejně jako modrá patří k chladným barvám. Působí na centrální nervový systém uklidňujícím dojmem a vyvolává spánek. Vaše osobnost je originální, jste samostatný člověk s nezávislými názory a máte zřejmě umělecké sklony. Fialová je to mystická barva, která je symbolem duchovna, ale i srdečnosti.
	Je nenápadná a nudná barva. Prozrazuje, že jde o člověka důvěřivého, milého a klidné povahy. Ve snech je symbolem konvencí a všednosti. (Barva kmene stromů.)
	Vyjadřuje pocit svobody, daruje nám inspiraci, pocházející z našeho nitra. Představuje opatrnost, rozvážnost, nečinnost a lhovážnost. Vyjasňuje a rozšiřuje ducha i duši.
	Odstraňuje těsné emocionální struktury, udržuje v pohybu životní energii. Zajímá vás svět i lidé okolo. Vyjadřuje kreativitu a pocity štěstí. Má blahodárný vliv na trávení.
	Je barvou mírnosti, něhy a vyšších citů v lásce. Prozrazuje sentimentalitu a jemnost. Uvolňuje napětí ve svalech a v myslí.
	Podobně jako zelená, je směsí světla i temnoty. Barva dokonalé neutrality, opatrnosti a ochoty ke kompromisům. Šedá je často vnímána jako nudná barva, typická barva stínů, je symbolem nevědomí či podvědomého konání. Je to barva potlačování, omezování, nejistoty a strachu ze života.
	Jasná, zelenkavá modř symbolizuje v mnoha kulturách svobodnou duši. Barva podporující sebevědomí a podněcující fantazii a spontánnost. V negativním chápání je tyrkysová symbolem sobectví a nezdravé touhy po uznání.
	Je barvou přírody, náklonnosti a soucítu. Představuje kreativitu, citlivost a ochotu pomáhat jiným lidem prostřednictvím pochopení. Léčí nás a dává nám pocit vyrovnanosti a míru. Podporuje empatii a náklonnost k druhým lidem.
	Mění porozumění v moudrost, podněcuje řešení psychických problémů, dává pocit bohatství, lesku a tepla. Je to barva správného, pravého středu, barva univerzální lásky a nejvyšších hodnot, které zastupují idealismus, velkorysost a šlechtnost. Zlatá dělá cokoli hodnotné, drahocenné a žádané. Vyjadřuje klid a vyrovnanost duše a těla.
	Je nejsvětější z pestrých barev, působí jasně, povzbudivě, zahřívá a rozveseluje. Oživuje myšlení a povzbuzuje přenos impulsů. Svým pozitivním, magnetickým chvěním působí žlutá povzbudivě na nervy a ztělesňuje pocit svobodného, nezatíženého vývoje. Podporuje metabolismus, pomáhá paměti a komunikaci.

zlatá, bílá, černá, modrá, šedá, zelená, žlutá, červená, tyrkysová, růžová, oranžová, fialová, hnědá

Kde se používá symbolika barev?

5.12.2 Viktor Dyk

Narozen: 1877 (u Mělníka)

Zemřel: 1931 (Lopud)

Základní informace: Narodil se v rodině správce _____
_____. Viktor Dyk studoval na _____ v Žitné
ulici, kde ho učil dějepisu _____. Po maturitní zkoušce začal
studovat _____. Bouřlivé _____ konce
90. let ovlivnili jeho názor i dílo. _____ právníckou kariéru
a naplno se věnoval literatuře. Od roku 1907 redigoval _____,
byl redaktorem listu _____, spolupracoval
s Vinohradským divadlem. Patřil k _____
prosazujícím samostatnost _____. Kvůli svým
postojům byl za války _____, poté založil _____ a po
skončení války se stal jejím _____. Zemřel na selhání _____ při koupání.

Obrázek 73 Viktor Dyk

Nápověda: vězňen, radikálům, mělnického panství, poslancem a senátorem, českých zemí, Samostatnost, gymnáziu, politickou stranu, Alois Jirásek, práva, srdce, politické události, opustil, Lumír

Tvorba: První díla jsou spojena se skepsí. Dyk využíval aforistickou úsečnost, satiru a pravidelný rým.

Milá sedmi loupežníků

Krysař

Lehké a těžké kroky

Ukázka 54 Země mluví!

Tvrdá matka byla jsem tobě.
Těžce chléb jísti dala.
Nehýčkala jsem robě,
muže jsem zraňovala.
Když prohlédly poprvé tvé oči vyjevené,
smutný se obzor před tebou šířil.
Mluvila jsem o ráně zasazené,
které čas neusmířil.

(...)

Těžké břímě nosím.
Přichází radost, nebo děs?
Slyšíš mne dnes?
Matka, syna prosím.
Haj si mne. Braň si mne. Neoslyš matky.
Haj si mne. Braň si mne. Ať shoří statky,
pole ať udupou, zničí.
Zítřka zas símě vzklíčí.
Chystala jsem ti úděl, děcko.
Úděl jsem tobě chystala.
Chraň si mne. Haj si mne. V moci tvé všeko:
aby ztroskotala loď, anebo přistala.

Neoslyš slova varující:
Neprodej úděl za čočovici.
Třeba mne opustíš,
nezahynu.
Ale víš,
kolik sem přijde stínů?
Kolikrát pěst bude potomek zatínat
a syn tvůj kolikrát bude tě proklínat?

Nezahynu, věčna jsem,
ale žít budu s trapným úžasem:
kterak jsi zapomněl dědičný na díl?
Kterak jsi váhal a kterak jsi zradil?
Jak možno kletý čin provéstí vědomky?
Sebe jsi zradit moh. Ale své potomky?
Dokavád dýchal jsi, proč ses vzdal?
Čeho ses bál?
Co je to smrt?
Smrt znamená jít ke mně.
Tvá matka země
otvírá náruč: možno bys jí zhrd?
Pojď, poznáš, jak je náruč země měkká
pro toho, který splnil, co čeká.
Prosím tě, matka tvá: Braň si mne, synu!
Jdi, třeba k smrti těžko jdeš.
Opustíš-li mne, nezahynu.
Opustíš-li mne, zahyneš!

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Úkol 1 Zodpovězte otázky.

Shrňte obsah básně. _____

Vysvětlete pojmy: _____

- tvrdá matka _____
- robě _____

Vysvětlete zvýrazněný verš. _____

Před čím varuje země svého „syna“? _____

Jaký názor máte vlastenectví v dnešní době světové integrace. _____

Ukázka 55 Krysař

„A vaše jméno?“

„Nejmenuji se; jsem nikdo. Jsem hůř než nikdo, jsem krysař.“

Muž, který takto mluvil, stál se vzpřímenou hlavou před vraty domu, v nichž se do soumraku běhala ženská postava. Hleděl na ni svýma temnými, pátravými očima. Byl vysoký a štíhlý, štíhlejší ještě ve svém přiléhavém sametovém kabátci a v úzkých nohavicích. Jeho ruce byly drobné a jemné jako ruce paní. Neměl při sobě ani zbraně, ani hole, ač se zdálo, že přichází z daleka, po cestách, jež vždy jisty nebyly. Svíral zato něco dlouhého a ozdobného, co budilo zvědavost ženy, s kterou hovořil. Byla to pišťala cizokrajné práce, jaké dosud neviděla.

„Krysař,“ zasmála se žena ve dveřích. „Přicházíte včas do Hameln. Není tu krysaře; zato krysy je tu mnoho. Vysvětlete mi, krysaři, odkud se berou krysy? Nebývalo jich dříve, jak nám říkají. Je pravda,“ končila s úsměvem, „staří lidé míní, že svět je stále horší.“

Krysař pokrčil rameny.

Obrázek 74 Krysař

Určete literární druh. _____

Charakterizujte literární žánr novely, doložte některé typické znaky na úryvku. _____

Charakterizujte jazykové prostředky Dykovy novely. Jak autor dosahuje atmosféry napětí? _____

Ze které části je úryvek? _____

Charakterizujte typ vypravěče, doložte z úryvku. _____

Vyjmenujte důležité postavy. Charakterizujte, jejich vlastnosti doložte na úryvku. _____

Stalo se dílo inspirací pro další tvorbu? _____

Děj: _____

Inspirováno: _____

MP3 – Krysař

Proč lidé odcházeli za krysařem? _____

Krysařova pišťala má symbolickou platnost. Jakou? _____

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Deratizace je činnost, kterou provádíme hubení nebo omezování výskytu **škodlivých hlodavců**, včetně zamezení jejich pronikání do objektu.

Nejčastější příklady deratizačního zásahu

- deratizace sklepních prostor panelových a „činžovních“ domů, rodinných domků aj.
- deratizace technických prostor, podzemních garáží, areálů ap.
- deratizace ve volném prostoru
- deratizace v potravinářských provozech – výrobnách a prodejnách

Deratizaci provádíme pokládkou nástrah. Tyto nástrahy se pokládají samotné nebo se míchají s kousky potravin, aby se tím zvýšila atraktivnost požerových nástrah pro hlodavce. Nástrahy se pokládají výjimečně na klasické papírové tácky (dnes se již nedoporučuje) nebo do speciálních nástrahových staniček. Tím se částečně znepřístupní nástraha pro domácí zvířata, příp. děti. Také se požerová nástraha jen tak nevysype na podlahu. Tyto staničky používáme buď papírové pro použití do suchých prostor nebo plastové pro vlhké prostory. Staničky se používají různé dle předpokládaného druhu hlodavce: např. pro potkana větší s většími vstupními otvory, pro rejska menší.

Před čím nás chrání deratizace:

- **Potkani a krysy** jsou přenašeči **Veilovy žloutenky**, kterou způsobuje leptospiróza. Je u nich prokázán např. původce **moru, tularemie, listeriózy, sodoku, pneumocistózy** či **salmonely**.
- **Myš domácí** může být rezervoárem **salmonelózy, lymfocytární chriomeningitidy, tularemie** nebo **pneumocystózy**...
- **Další druhy hlodavců** mohou šířit **virus klíšťového zánětu mozku**.

Hlodavci jsou také hostiteli **blech, klíšťat** a **roztočů**, kteří rovněž mohou napadnout člověka.

(<http://www.deratizace.com/deratizace/>)

Úkol 2 Rozhodněte o pravdivosti tvrzení.

Deratizace je činnost, kterou se hubí hlodavci, kteří se usídlí v objektech.	ANO – NE
V případě výskytu hlodavců v potravinářských objektech, platí majitel pokuty.	ANO – NE
Nástraha se pokládá tak, aby k ní neměly přístup děti.	ANO – NE
Potkani a krysy přenášejí mor a žloutenku.	ANO – NE
Hlodavci jsou přenašeči blech a klíšťat, která však člověka nenapadají.	ANO – NE

Fakta, která vás budou zajímat:

- Každý **hlodavec** ročně zkonzumuje okolo **10 kg potravy**.
- Jeden pár potkanů vyprodukuje ročně **3 kg trusu** a **12 kg moči**.
- Odhadovaná částka škod způsobená hlodavci v ČR je ročně cca **300 milionů Kč**.
- Hlodavci **uplavou 800 m** do dálky a pod vodou vydrží 30 sekund.
- Obratně šplhají po hladkém zdivu nebo jiném rovném povrchu.
- Doskočí až **120 cm do dálky**.
- Odrazem z místa **doskočí 77 cm do výšky**.

Prolezou každým **otvorem, který je větší než 1,25 cm²**

(<http://www.gastroprofesor.cz/clanek/deratizace-desifekce-skudce-po>)

Ukázka 56 Milá sedmi loupežníků

(...)

Má zvláštní přízvuk slovo msta.
Kde jeden mrtvý tiše tlí,
až zvolna cesta zarostá.
Ty máš, milá, všecky ráda.
Proč jednoho jsi měla víc?
Já zabil svého kamaráda.
Teď poslouchám. Kdo co mi poví?
Tajený jak bych slyšel smích.
Ve větru šelestí to křoví?
A nesměj se, má milá, už.
jen pro tebe se všechno stalo
a proto, že je ostrý nůž -
Tys měla, milá, všecky ráda,
jak padla kostka, jak byl čas.
Jednoho víc. To byla zrada.
Hrob přítelův až zarůstá.
A nesměj se. Mám nůž ten v ruce.
Má zvláštní přízvuk slovo msta.

(...)

to houkání ne zbůhdarma.
to není sova, kamarádi.
Stín mezi stromy mih se kradí.
Ne, já jsem poznal žandarma.
Leč kdo as byl ten bidný zradce,
jenž na čakan nás posílá?
Milá sedmi loupežníků zpívá:
to, milí, mohu říci krátce:
já jsem vás všecky zradila!

Úkol 3 Odpovězte na otázky.

Pokuste se interpretovat název skladby. _____

Určete literární druh. _____

Určete literární žánr. _____

Shrňte obsah ukázky. _____

Pokuste se odhadnout, co předcházelo situaci uvedené v ukázce. _____

Pokuste se odhadnout, co následovalo. _____

Porovnejte s následujícími verši. _____

Vždy časně ráno smutná vstanu
a jdu se modlit k Slitovníku.
- Spí v lese, visí na čakanu
mých sedm smutných loupežníků.
Bůh nechce zřít však, co mne bolí,
vždy chlad a přísnost v jeho líci.
A chmurně hledí do údolí
mí nejsmutnější loupežníci.
Ty žárné oči dávno zchladly,
tak zchladly, jako všechno zchladá.
- Vy loupili jste, vy jste kradli,
a já vás za to měla ráda.

Oblíbeným tématem v souvislosti s muslimskou ženou jsou články o polygamii. Polygamie je vždy prezentována jako akt zhýralosti existující díky islámu. Žádná zmínka o tom, že polygamie byla běžná a oblíbená na středním východě dávno před islámem. Je logické, že při vysoké úmrtnosti mužů v těžkých životních podmínkách zůstala řada žen bez jakékoli opory. Polygamie jim dala šanci tuto oporu získat. Ve skutečnosti islám redukoval polygamii, podle něj muž může mít maximálně čtyři manželky.

Západní člověk chápe polygamii jako něco strašného. Ale podle muslimského práva nikdo nemůže být nucen k polygamii, manželka může souhlasit s tím, že si její muž vezme druhou ženu, nebo se může rozvést. Co je nejdůležitější, některé ženy preferují život v polygamii. Jejich domácí povinnosti jsou rozděleny mezi ně a cítí se silnější, když požadují něco od svého muže. Muslimky v této situaci, chráněny právem, jsou na tom mnohem lépe než „skrytá polygamie“ v níž mnozí lidé na západě, kdy muž, žena, nebo oba mají milenku/milence, žijí.

Mnohdy novináři píší, že muslimka žije v permanentním strachu, že bude opuštěna, protože její manžel se s ní může rozvést tím, že třikrát řekne, že ji opouští. Pravdou samozřejmě je, že to není tak snadné jak se zdá, rozvod v muslimské společnosti má velký vliv na řadu rodinných vztahů. Svatba i rozvod jsou vždy záležitostí všech členů rodiny nebo klanu. Proto není rozhodnutí rozvést se tak jednoduché a rozvádějící se pár je zodpovědný za změnu velmi důležitých aspektů jejich rodinného života. Vzhledem k rozpadu hodnot tradiční rodiny v západním světě a velkému počtu rozvodů navzdory všem nutným rozvodovým procedurám bychom měli být opatrní, když soudíme tento aspekt muslimského práva.

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Úkol 3 Zodpovězte otázky.

Na základě výchozího textu vysvětlíte pojem polygamie. _____

Pojmenujte opak polygamie. _____

Jaký je rozdíl mezi pojetím polygamie v islámu a západním světě.

Pokuste se zhodnotit výhody a nevýhody polygamie.

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Obě situace můžeme uplatnit i na člověka. Monogamie zvítězí, když se vyplatí otcovská péče i nízko společensky postaveného tatínka. Zisky z takové péče musí převážit nad výhodami, které by žena získala poměrem s jeho bohatým šéfem.

Polygamie se obvykle uplatňuje tam, kde je bohatství samců distribuováno příliš nerovnoměrně. V primitivních společnostech mají bohatí samozřejmě více dobytka i žen. Pokud potenciální nevěsty zvažují ekonomickou stránku věci, bývá jejich závěr jednoduchý: je lepší být druhou ženou boháče než první ženou chudáka.

Na tomto místě si proto musíme položit otázku: kdo má vůbec zájem na tom, aby mnohoženství stálo mimo zákon? Na první pohled by se zdálo, že to jsou ženy, které odmítají žít v harému. Jenže některým z nich to může docela vyhovovat.

<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/112584-proc-je-polygamie-trestna.html>

Napište alespoň 6 států, kde se vyskytuje polygamie. _____

Pokuste se obecně lokalizovat zvýšený výskyt polygamie. _____

Proč se vyskytuje právě zde? _____

Obrázek 75 Mapa muslimského náboženství

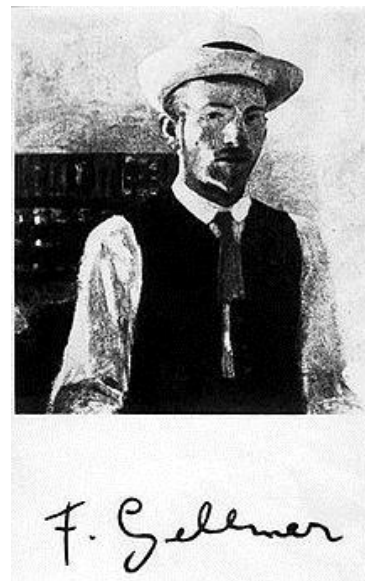

5.12.3 František Gellner

Narozen: 1881 Mladá Boleslav

Zemřel: 1914 neuvedeno

Základní informace: Gellnerův otec, nezámožný židovský obchodník, byl přesvědčením socialista se zájmem o soudobou literaturu, matka měla spisovatelské sklony. Po gymnáziu odešel na techniku do Vídně, tam však během dvou let složil zkoušku pouze z kreslení. Žil bohémským životem, navštěvoval anarchistické schůze a začal psát do Nového kultu. V roce 1901 odešel na báňskou akademii do Příbrami, pokračoval v dřívějším způsobu života a začal jezdit do Prahy mezi anarchistickou společností v olšanské vile (Karel Toman, Fráňa Šrámek, Marie Majerová aj.). Na podzim 1904 nastoupil v Litoměřicích dvouletou vojenskou službu, ale po roce byl propuštěn. Roku 1905 odjel na malířská studia do Mnichova a ještě téhož roku do Paříže, kde se živil karikaturami pro satirický časopis Rire, Cri de Paris a Le temps nouveau. V roce 1908 se kvůli otcově nemoci vrátil do Čech. V srpnu 1914, přestože nebyl zdravý, narukoval do Mladé Boleslavi a odtud zakrátko odjel na haličskou frontu. Od 13. září 1914 byl u svého pluku veden jako nezvěstný.

Obrázek 76 František Gellner

Tvorba: Gellnerova poezie je dodnes hojně čtena a hudebně

zpracovávána, za všechny jmenujme skupinu Katapult nebo písničkáře Pepu Nose. Básník ve své poezii zobrazuje oblast milostných vztahů, odhaluje jejich sexuální základ. Základním pocitem autorovy tvorby je skepse a smutek. Motivy bývají banální, ukotvené zpravidla v prostředí kaváren, barů, hospod či nočních ulic.

Po nás at' přijde potopa! (1901)

Radosti života (1903)

Nové verše (1919)

Úkol 1 Rozhodněte o pravdivosti tvrzení.

a) Ve svých básních upozorňuje na omezenost lidských vztahů, jejichž základ je tvořen pouze sexem.	ANO - NE
b) František Gellner během války dezertoval.	ANO - NE
c) Tvorba Františka Gellnera je oblíbená i současnosti, důkazem může být zhudebnění některých jeho básní.	ANO - NE
d) Kromě literárního nadání se u Gellnera projevilo i výtvarné nadání.	ANO - NE
e) Gellner se přátelil s mnoha ostatními českými spisovateli.	ANO - NE
f) František Gellner je typickým představitelem anarchismu.	ANO - NE
g) Gellner ve své tvorbě zobrazuje prostředí hospod a kabaretů, protože sám tato místa hojně navštěvoval.	ANO - NE

Úkol 2 Co mají podle vás společného texty v rámečku?

Děkuju bohu a děkuju čertu
za plaché chvíle prchavý dar.
Života číši jsem naklonil ke rtu,
piju z ní smutek a bolest a zmar.

Já držím pohár ve své dlani.

Je zpěněný a přetéká.

Já držím pohár ve své dlani,
jenž čeká na rty člověka.

Jenž čeká, zdali víno jeho
se do brázd vyschlých rozlije,
na snivých květech v jiných světech
zda zavěsí své krůpěje.

Jenž čeká, zda se sehnou květy
pod onou tíží ku zemi.
Jenž čeká, zdali jiné světy
rozzáří svými vůněmi.

Já držím pohár ve své dlani,
jenž čeká na rty člověka.
Já držím pohár ve své dlani:
své srdce, které přetéká.

Ukázka 57 Radosti života/ Po nás at' přijde potopa

Úkol 3 Vysvětlete spojení „po nás at' přijde potopa“.

Po nás at' přijde potopa

(...)

Mám za přátele marnotratné muže.
Z nás každý rád svou hřivnu zakopá.
My do svých vlasů vplétáme si růže,
a po nás – což – at' přijde potopa!

Úkol 4 Doplňte do básně Perspektiva slova, která v ní chybí (podle svého citu a uvážení – nemusí být správně).

Perspektiva (PAPP)

Má milá rozmilá, _____!
Život už není jinakěj.

Dnes buďme ještě veselí
na naší bílé _____!

Zejtra, co zejtra? Kdožpak ví.
Zejtra si lehнем do _____.

Úkol 5 Co jsou pro autora „radosti života“? (Opět vycházej z textu.) Jsou to opravdu radosti?

Radosti života

Drobky pod stůl hází nám osud,
ostatní vše je nicota.
Alkohol ještě je! Holky jsou posud!
Jsou ještě radosti života!

Žena jak žena. V života vraku
konečně jedno vše bude ti.
Jedna ubíjí něhou svých zraků,
druhá jedem svých objetí.

Šetřiti léty, jež nemají ceny,
v tom velká moudrost nevězí.
Dobré je opium, alkohol, ženy,
schází-li schopnost k askezi.

Askety vycházeti vidím
z téhož jak já na svět názoru,
stejně jak oni nenávidím
rozumy dobráckých pastorů.

Jsem smutný mládenec, rouhavý cynik,
v rozpuku mládí zhořkl mi svět,
v ovzduší krčem a v zápachu klinik
vypučel písně mé jedový květ.

Děkuju bohu a děkuju čertu
za plaché chvíle prchavý dar.
Života číši jsem naklonil ke rtu,
píju z ní smutek a bolest a zmar.

Úkol 6 Vymyslete názvy básní.

(...)

Mé srdce divě životu se rouhá,
mé srdce divě život miluje.
Přes mrtvolu snů bolestná má touha
za novou fikcí v běh mne bičuje.

Už se mi k smrti protiví
ve svých citech se nimrat.
Už se mi k smrti protiví
bolestí svou se šimrat.

Nejlépe bylo by přetřhnout
všechna pouta a svazky,
minulost svoji zavrhnout,
zřící se poslední lásky,

cynickým smíchem zabušit
v marnou ješitnost svoji,
stesk svého srdce přehlušit
bouřemi, bídou a boji.

Nejlépe bylo by vzdálit se
a nikdy se nenavrátil,
svým bližním a nejbližším ztratit se
a sám sobě se ztratit.

5.13 Petr Bezruč

Úkol 1 Na základě prezentace doplňte informace o autorovi.

Narozen: ()

Zemřel: ()

Základní informace:

Obrázek 77 Petr Bezruč

Tvorba:

Úkol 2 Do básně Kantor Halfar doplňte vhodná slova.

Byl to synek jako _____,
byla na něj pyšná máti,
ale škaredou měl _____:
tu, že nechtěl _____ těch,

kdož vládli pod Lipinou.
A když tak se kantor spustí...
víš, jsou hříchy v katechismu,
co se nikdy _____.

Léta táhnou, _____ řidnou
jako listí před jesení.
Halfar pořád za mládence!
Pro Halfara místa není.

V krčmě zazní skočná _____.
Právě v kapli dalo slovo:
či by mělo deset roků
čekat děvče Halfarovo?

Přijdou páni: Škola polská!
Burmistr v klín _____ složí.
Ale zpurný Halfar učí,
jak mu káže _____ Boží.

Tich po mezích chodí kantor,
bez úsměvu, bez myšlenky,
v krčmě v noci sám za _____
hledí k zemi, hledí sklenky.

V horký večer, na klekání
když se jednou ve vsi _____,
vrazí děvče v černou izbu:
Kantor visí na jabloni!

Bez modlitby, bez slzy ho,
jak při hříšné duši jisto,
v roh _____ zakopali,
a tak dostal Halfar místo.

Úkol 3 Přečtěte si báseň a zodpovězte otázky.

Ukázka 58 Maryčka Magdonova

Šel starý Magdon z Ostravy domů,
v bartovské harendě večer se stavil,
s rozbitou lebkou do příkopy pad.
Plakala Maryčka Magdonova.

Vůz plný uhlí se v koleji zvrátil.
Pod vozem zhasla Magdonova vdova.
Na Starých Hamrech pět vzlykalo sirot,
nejstarší Maryčka Magdonova.

Kdo se jich ujme a kdo jim dá chleba?
Budeš jim otcem a budeš jim matkou?
Myslíš, kdo doly má, má srdce taky
tak jak ty, Maryčko Magdonova?

Bez konce jsou lesy markýze Gera.
Otcové když v jeho robili dolech,
smí si vzít sirotek do klínu drva
co pravíš, Maryčko Magdonova?

Maryčko, mrzne a není co jísti...
Na horách, na horách plno je dřeva...
Burmistr Hochfelder viděl tě sbírat,
má mlčet, Maryčko Magdonova?

Cos to za ženicha vybrala sobě?
Bodák má k rameni, na čapce peří,
Tam leží bez víry samovrazi.
půjdeš s ním, Maryčko Magdonova?

Cos to za nevěstu? Schýlená hlava,
fěrtoch máš na očích, do něho tekou
hořké a ohnivé krůpěje s lící,
co je ti, Maryčko Magdonova?

Frydečtí grosbyrgři, dámy ze Frydku
jízlivou budou se smáti ti řeči,
se synky uzří tě Hochfelder žid.
Jak je ti, Maryčko Magdonova?

V mrazivé chýši, tam ptáčata zbyla,
kdo se jich ujme a kdo jim dá chleba?
Nedbá pán bídných. Co znělo ti v srdci
po cestě, Maryčko Magdonova?

Maryčko, po straně ostré jsou skály,
podle nich kypí a utíká k Frydku
šumivá, divoká Ostravice.
Slyšíš ji, rozumíš, děvuchu z hor?

Jeden skok nalevo, po všem je, po všem.
Černé tvé vlasy se na skále chytly,
Bílé tvé ruce se zbarvily krví,
sbohem buď, Maryčko Magdonová!

Na Starých Hamrech na hřbitově při zdi
bez křížů, bez kvítí krčí se hroby.
drsné má čelo, ty jdeš s ním do Frydku,
Tam leží Maryčka Magdonová.

Určete literární druh. _____

Charakterizujte literární žánr balady? _____

Doložte některé typické znaky na úryvku. _____

Do jaké role se autor ve svých básních stylizuje? _____

Do jakého prostředí je báseň situována? _____

Charakterizujte jazykové prostředky Bezručových básní. _____

Co znamenají slova: harena
 drva
 fěrtoch
 grosbyrgři

Jaká osoba se skrývá ve verši „bodák má k rameni, na čapce peří“? _____

Stručně přibližte děj básně. Je zde popsán do detailů, nebo je použit pouze náznak? _____

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

Vyjmenujte důležité postavy. Charakterizujte, jejich vlastnosti doložte na úryvku.

Stalo se dílo inspirací pro další tvorbu? _____

5.14 Kontrolní otázky

- Rozhodněte, jak se jmenoval umělecký směr, který vznikl kolem roku 1900 a je pro něj typická ornamentálnost. Těžiště měl v užitém umění.**
 - novorenesance
 - symbolismus
 - secese
 - ornamentalismus
- Jak se jmenuje měsíčník, který byl tribunou dekadentních umělců a vydávali ho Arnošt Procházka a Jiří Karásek ze Lvovic.**
 - Česká moderna
 - Moderní revue
 - Nový život
 - Niva
- Kdo je autorem lyrizované, psychologicky prokreslené prózy Gotická duše?**
 - Miloš Marten
 - Jiří Karásek ze Lvovic
 - Karel Hlaváček
 - Antonín Procházka
- Určete, ze které sbírky Karla Hlaváčka jsou básně Hrál kdosi na hoboj a Svou violu jsem naladil co možno nejhlouběji.**
 - Pozdě k ránu
 - Mstivá kantiléna
 - Z pozůstalosti
 - Sokolské sonety
- Rozhodněte, kdo byl iniciátorem a tvůrcem programového vystoupení spisovatelů sdružených v Manifestu České moderny.**
 - František Xaver Šalda
 - Josef Svatopluk Machar
 - Otokar Březina
 - Antonín Sova
- Která z níže uvedených charakteristik neodpovídá znakům České moderny.**
 - Umělec jako silná osobnost spoléhá na sebe, svou vnitřní pravdu a intuici a za kvalitu díla se cítí zodpovědný.
 - Kult objektivitvity a epiky, prozaizace verše.
 - Básník se zviditelňuje stylizací do role mága a spoléhá na magickou moc slova.
 - I adresát básníkovy sdělení je nonkonformní, proto častá orientace na čtenáře zahraniční.
- U kterého z níže uvedených děl Josefa Svatopluka Machara se jedná o veršovaný román.**
 - Zde by měly kvést růže
 - Svědómím věků
 - Magdaléna
 - Tristium Vindobona
- Určete, které z následujících děl Antonína Sovy je souborem sedmi monologů mladého intelektuála.**
 - Soucít a vzdor
 - Z mého kraje
 - Květy intimních nálad
 - Zlomená duše
- Kdo byl vůdčí osobností tzv. buřičů, tj. generace spojené s anarchistickou orientací?**
 - Stanislav Kostka Neumann
 - Fráňa Šrámek
 - Karel Toman
 - Viktor Dyk
- Určete autora románu Stříbrný vítr.**
 - Stanislav Kostka Neumann
 - Fráňa Šrámek
 - Karel Toman
 - Viktor Dyk
- Ze které sbírky Viktora Dyka je báseň Země mluví?**
 - Lehké a těžké kroky
 - Anebo
 - Okno
 - Poslední rok

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

12. **Na níže uvedených řádcích je pouze jedno dílo Františka Gellnera. Které to je?**
a) Radosti života
b) Stoletý kalendář
c) Svítání na západě
d) Sonáta horizontálního života
13. **Ze které Šrámkovy knihy je báseň Raport?**
a) Života bído, přec tě mám rád
b) Modrý a rudý
c) Ještě zní
d) Rány, růže
14. **Rozhodněte, v jakém časopise byly poprvé otištěny básně ze Slezských písní.**
a) Hlas
b) Čas
c) Moderní revue
d) Almanach na rok 1914
15. **O jaký literární útvar se jedná v případě Bezručovi Maryčky Magdónovy?**
a) píseň
b) elegie
c) romaneto
d) balada
16. **Kdo je autorem básně: Má milá rozmilá, neplakej! Život už není jinakej.**
a) Viktor Dyk
b) Karel Hlaváček
c) Karel Toman
d) František Gellner
17. **Pro konec 19. století je příznačný prudký rozmach vědy a techniky. Víte, kdo vynalezl dynamit?**
a) A. G. Bell
b) A. Einstein
c) A. Nobel
d) W. C. Röntgen
18. **Kdo vynalezl telefon?**
a) A. G. Bell
b) A. Einstein
c) A. Nobel
d) W. C. Röntgen
19. **Určete, který ze znaků nepatří dekadenci.**
a) Znechucení nad všeobecným úpadkem hodnot, opovrhování společností; zaměření na vlastní nitro, únik do nereálných světů.
b) Hledání krásy v ošklivosti, pocit přesycenosti a únavy, vyhledávání tabuizovaných témat.
c) Vypjatý individualismus, aristokratismus, pasivita, melancholie, neochota i neschopnost jednat.
d) Snaha zachytit prchavý a neopakovatelný okamžik, intimní dojem chvíle.
20. **Určete, který ze znaků nepatří symbolismu.**
a) nepřímý náznak srozumitelný na základě podobnosti – tajemnost života, nejniternější prožitek či stav duše lze vyvolat pomocí symbolů
b) skutečnost má být sugerována, ne racionálně pojmenována – předpokládá se čtenářova aktivní spolupráce
c) důraz na smyslové vjemy, individuální nálady, nikoliv na rozumové poznání skutečnosti
d) vnější svět je pouze látkou uměleckého podobenství
21. **Kdo je autorem sbírky Květy zla?**
a) Charles Baudelaire
b) Jean Arthur Rimbaud
c) Paul Verlaine
d) Stéphane Mallarmé
22. **Určete autora Saturnských básní.**
a) Charles Baudelaire
b) Jean Arthur Rimbaud
c) Paul Verlaine
d) Stéphane Mallarmé

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

23. **Určete autora básně Opilý koráb.**
a) Charles Baudelaire	c) Paul Verlaine
b) Jean Arthur Rimbaud	d) Stéphane Mallarmé
24. **Kdo je autorem následující ukázky? *Přešel lhostejně k obrazu a otočil se k němu tváří.***
a) Charles Baudelaire	c) Paul Verlaine
b) Jean Arthur Rimbaud	d) Oscar Wilde

6 Použitá literatura

- ANDERSEN, Hans Christian. *Pohádky*. Praha: Albatros, 1985.
- BAUDELAIRE, Charles. *Květy zla*. Praha: Mladá fronta, 1997.
- BEZRUČ, Petr. *Slezské písně*. Praha: Československý spisovatel, 1989.
- CINGER, František. *3 x 18, portréty a postřehy*. Praha: Mladá fronta, 2002.
- ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1999.
- ČECH, Svatopluk. *Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- ČECH, Svatopluk. *Pravý výlet pana Broučka do Měsíce*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- DAVISON, Michael Worth. *Kdy, kde, proč & jak se to stalo*, Praha: Reader's Digest Výběr, 1997.
- de BALZAC, Honore. *Otec Goriot*. Praha: Odeon, 1986.
- DOSTOJEVSKIJ, Flodor Michailovič. *Zločin a trest*. Praha: Lidové nakladatelství, 1988.
- DYK, Viktor. *Krysař*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- DYK, Viktor. *Milá sedmi loupežníků*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- DYK, Viktor. *Lehké a těžké krok*. Praha: Československý spisovatel, 1955.
- ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století 1*. Praha: Academia, 1981.
- FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století 2*. Praha: Academia, 1983.
- FLAUBERT, Gustav. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1973.
- FRIČ, Josef Václav. *Písně z bašty a jiné básně*. Praha: Orbis, 1952.
- GELLNER, František. *Po nás ať přijde potopa!; Radosti života; Nové verše; Don Juan*. Praha: Levné knihy KMa, 2003.
- GOGOL, Nikolaj Vasiljevič. *Revizor*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.
- HAVLÍČEK, Karel Borovský. *Král Lávra*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- HAVLÍČEK, Karel Borovský. *Křest svatého Vladimíra*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- HAVLÍČEK, Karel Borovský. *Tyrolské elegie*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- HLAVÁČEK, Karel. *Pozdě k ránu*. Praha: Kentaur/Polygrafia, 1993.
- HORA HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí*, 2. díl. Praha: Baronet, 1995.
- CHARVÁT, Jaroslav. *Světové dějiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.
- JIRÁSEK, Alois. *Filozofská historie*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- JIRÁSEK, Alois. *Staré pověsti české*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- LEHÁR, František. *Literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Manifest české moderny, dostupné online na <http://www.ceskaliteratura.cz/dok/mmoderny.htm>.
- MACHAR, Josef Svatopluk. *Zde by měly kvést růže*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957.
- MRŠTÍK, Alois; MRŠTÍK, Vilém. *Maryša*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- NERUDA, Jan. *Balady a romance*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- NERUDA, Jan. *Povídky malostranské*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

- NEŠPOR, Karel. *Alkohol a jiné návykové látky u žen*, dostupné na www.alkoholik.cz.
- NĚMCOVÁ, Božena. *Babička*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- NĚMCOVÁ, Božena. *Národní báchorky a pověsti*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- POLÁŠKOVÁ, T. a kolektiv. *Literatura pro 2. ročník středních škol*. Praha: Didaktis, 2012.
- RIMBAUD, Arthur. *Opilý koráb*. Praha: Mladá fronta, 1964.
- SIENKIEWICZ, Henryk. *Quo vadis*. Praha: Vyšehrad, 1986.
- SLÁDEK, Josef Václav. *Selské písně a české znělky*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- SLAVÍK, Ivan. *Čeští prokletí básníci*. Brno: Host, 1998.
- SOVA, Antonín. *Květy intimních nálad*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.
- STEVENSON, Robert Louis. *Podivuhodný případ doktora Jekylla a pana Hyda*. Praha: Mladá fronta, 1964.
- SVĚTLÁ, Karolína. *Kříž u potoka*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Elektronické vydání textu (e-kniha). Dostupné online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/e-knihovna/e-knihy/>.
- ŠLEJHAR, Karel Jaroslav. *Kuře melancholik*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964.
- ŠPIRITOVÁ, Alexandra. *Omladináři*. Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 1999.
- ŠRÁMEK, Fráňa. *Splav*. Praha: Odeon, 1977.
- VERLAINE, Paul. *Básnické dílo*. Praha: Vyšehrad, 2007.
- WILDE, Oscar. *Obraz Doriana Graye*. Frýdek-Místek : Alpress, 2005.

Časopisy

- Akta History, 3/2012
Živá historie, 6/2012
History revue, 10/2011

Internetové zdroje

- www.rozhlas.cz
www.wikipedia.cz
www.csfd.cz
www.feminismus.cz
www.alkoholik.cz
Korespondence B. Němcové – dostupná online na <http://www.mlp.cz/cz/projekty/on-line-projekty/bozena-nemcova/>
<http://www.sklisen.cz/sahaweb/index.php?Page=5&Detail=081.txt>
<http://www.alojsjirasek.cz/myty-a-legendy-o-jiraskovi>
<http://www.rukopisy-rkz.cz/rkz/hist-sp.htm>
http://kcjl.upol.cz/zshml/dialektologie_prednaska.pdf
<http://host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=16746>
<http://bozppo.vfn.cz/pozar.htm>
<http://www.rozhlas.cz/ctenarskydenik/dila/zprava/malostranske-povidky--485979>
<http://www.impresionismus.cz/tag/francie/>
http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=106
<http://litenky.ff.cuni.cz/clanek.php/id-2832>

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

<http://www.dejepis.com/index.php?page=200&pod=8>

<http://www.svobodnizednari.cz/svobodne-zednarstvi.htm>

<http://doma.nova.cz/clanek/zdravi/v-cesku-je-az-40-tisic-tyranych-deti-pribehy.html>

<http://www.fod.cz/stranky/tyrani/dopisy.htm>

<http://www.fod.cz/tyrani.htm>

http://www.e-horoskopy.cz/vyznam_barev.asp

<http://www.deratizace.com/deratizace/>

<http://www.gastroprofesor.cz/clanek/deratizace-desifekce-skudce-po>

<http://www.muslimka.estranky.cz/clanky/prava-zen.2/>

<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/112584-proc-je-polygamie-trestna.html>

7 Seznam obrázků

- Obrázek 1 J.-F. Millet - Sběračky klasů
- Obrázek 2 G. Courbet - Spánek
- Obrázek 3 Aimé – Jules Dalou
- Obrázek 4 August Rodin
- Obrázek 5 Jean – Baptiste Carpeaux
- Obrázek 6 H. de Balzac
- Obrázek 7 G. Flaubert
- Obrázek 8 Malba na přebalu vydání knihy Paní Bovaryová
- Obrázek 9 Lev Nikolajevič Tolstoj
- Obrázek 10 Dům, kde převážnou většinu života žil
- Obrázek 11 Tolstého deníky
- Obrázek 12 Podpis Tolstého
- Obrázek 13 F. M. Dostojevskij
- Obrázek 14 E. Filla - Čtenář Dostojevského
- Obrázek 15 N. V. Gogol
- Obrázek 16 H. Sienkiewicz
- Obrázek 17 Ch. Dickens
- Obrázek 18 Emily a Charlotte Brontë
- Obrázek 19 R.L. Stevenson
- Obrázek 20 M. Twain
- Obrázek 21 J. London
- Obrázek 22 H.Ch. Andersen
- Obrázek 23 E. Zola
- Obrázek 24 Tereza Raquinová
- Obrázek 25 Zolův podpis
- Obrázek 26 Žaluji!, vydáno tiskem
- Obrázek 27 Zolova téměř o třicet let mladší milenka a jejich dvě děti. Po Zolově smrti děti adoptovala zákonitá manželka.
- Obrázek 28 G.de Maupassant
- Obrázek 29 B. Němcová
- Obrázek 30 Viktorka
- Obrázek 31 Pomník Viktorky
- Obrázek 32 K. Havlíček
- Obrázek 33 Titulní strana Národních Novin
- Obrázek 34 Dům v Brixenu
- Obrázek 35 Král Midas
- Obrázek 36 Pomník K.Havlíčka v Kutné Hoře
- Obrázek 37 Cestovní pas K. Havlíčka
- Obrázek 38 Jan Neruda
- Obrázek 39 Jakub Arbes
- Obrázek 40 Svatý Xaverius
- Obrázek 41 Svatopluk Čech
- Obrázek 42 Husitské vojenství
- Obrázek 43 Eliška Krásnohorská
- Obrázek 44 J.V.Sládek
- Obrázek 45 Jaroslav Vrchlický
- Obrázek 46 Noc na Karlštejně
- Obrázek 47 Alois Jirásek
- Obrázek 48 Mikoláš Aleš - Staré pověsti české

- Obrázek 49 Z filmu F. L. Věk
- Obrázek 50 Jiráskův dům v Hronově
- Obrázek 51 T. G. Masaryk
- Obrázek 52 Karolína Světlá
- Obrázek 53 Z filmu Příběh o lásce a cti
- Obrázek 54 Vilém Mrštík
- Obrázek 55 Nářečí
- Obrázek 56 Národní divadlo
- Obrázek 57 Rozvoj filmu
- Obrázek 58 Evropa za 1. světové války
- Obrázek 59 Impresionismus
- Obrázek 60 Ukázka symbolismu
- Obrázek 61 Ukázky secese v malířství
- Obrázek 62 Charles Baudelaire
- Obrázek 63 O. Wilde
- Obrázek 64 Salome
- Obrázek 65 Arthur Rimbaud
- Obrázek 66 Paul Verlaine
- Obrázek 67 Z filmu Úplné zatmění
- Obrázek 68 Karel Hlaváček
- Obrázek 69 Moderní revue
- Obrázek 70 Josef Svatopluk Machar
- Obrázek 71 Antonín Sova
- Obrázek 72 Fráňa Šrámek
- Obrázek 73 Viktor Dyk
- Obrázek 74 Krysář
- Obrázek 75 Mapa muslimského náboženství
- Obrázek 76 František Gellner
- Obrázek 77 Petr Bezruč

8 Seznam ukázek

- Ukázka 1 Otec Goriot
- Ukázka 2 Paní Bovaryová
- Ukázka 3 Volební právo žen
- Ukázka 4 Paní Bovaryová II
- Ukázka 5 Zločin a trest
- Ukázka 6 Alkohol a jiné návykové látky u žen (DÚ)
- Ukázka 7 Zločin a trest II
- Ukázka 8 Revizor
- Ukázka 9 Quo Vadis (film – minuta)
- Ukázka 10 Quo Vadis
- Ukázka 11 Podivuhodný případ Dr. Jekylla a pana Hyda (úryvek z Čítanky, s.122, společně)
- Ukázka 12 Podivuhodný příběh doktora Jekylla a pana Hyda (DÚ)
- Ukázka 13 Malá mořská víla
- Ukázka 14 Dreyfusova aféra
- Ukázka 15 Zabiják (společně, čítanka s. 128)
- Ukázka 16 Národní báchorky a pověsti
- Ukázka 17 Babička
- Ukázka 18 Babička II
- Ukázka 19 Tyrolské elegie
- Ukázka 20 Král Lávra
- Ukázka 21 Křest svatého Vladimíra
- Ukázka 22 Almanach Máj
- Ukázka 23 J. V. Fryč - Dožij - dopij!
- Ukázka 24 Balady a romance
- Ukázka 25 Svatý Xaverius
- Ukázka 26 Newtonův mozek
- Ukázka 27 Pravý výlet pana Broučka do Měsíce
- Ukázka 28 Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století
- Ukázka 29 Noc na Karlštejně (film)
- Ukázka 30 Staré pověsti české
- Ukázka 31 F. L. Věk (www.rozhlas.cz - 6. díl)
- Ukázka 32 Filozofská historie
- Ukázka 33 Kříž u potoka
- Ukázka 34 Příběh o lásce a cti
- Ukázka 35 Maryša
- Ukázka 36 Maryša II
- Ukázka 37 Maryša III
- Ukázka 38 Maryša IV
- Ukázka 39 Povídky malostranské
- Ukázka 40 Zdechlina
- Ukázka 41 Salome (Mp3)
- Ukázka 42 Obraz Doriana Graye
- Ukázka 43 Obraz Doriana Graye II
- Ukázka 44 Podzimní píseň (Saturnské básně)
- Ukázka 45 _____ (úryvek)
- Ukázka 46 Úplné zatmění (film)
- Ukázka 47 Pozdě k ránu
- Ukázka 48 Manifest české moderny
- Ukázka 49 Zde by měly kvést růže

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

- Ukázka 50 Květy intimních nálad
- Ukázka 51 Kuře melancholik II
- Ukázka 52 Kuře melancholik
- Ukázka 53 Země mluví!
- Ukázka 54 Krysař
- Ukázka 55 Milá sedmi loupežníků
- Ukázka 56 Radosti života/ Po nás ať přijde potopa
- Ukázka 57 Maryčka Magdonova

9 Správné odpovědi kontrolních otázek

3.14 Kontrolní otázky			
1.	B		Ema – Karel
2.	C		p. Rochester - Jana
3.	D	22.	Tulák po hvězdách
4.	D		Otec Goriot
5.	A		Paní Bovaryová
6.	B		Podivuhodný příběh J+H
7.	B		Quo vadis
8.	C		Anna Karenina
9.	D		Oliver Twist
10.	C	23.	M.Twain – Dobrodružství Toma S.
11.	D	24.	É.Zola – Zabiják
12.	D	25.	H.de Balzac – Otec Goriot
13.	A	26.	L.N.Tolstoj – Anna Karenina
14.	C	27.	H.Sienkiewicz – Quo vadis
15.	B	28.	G.Flaubert – Paní Bovaryová
16.	C	29.	D
17.	C	30.	D
18.	B	31.	B
19.	C	32.	B
20.	A	33.	A
21.	Lygie - Vinicius		
	Anna – Vronskij		
	Gervaisa – Coupeau		

4.17 Kontrolní otázky			
1.	D	25.	Leoš Janáček – skladatel
2.	A		Josef Václav Myslbek – sochař
3.	B		Josef Zítka – architekt
4.	A		František Křižík – vynálezce
5.	C		Antonín Dvořák – skladatel
6.	B		Mikoláš Aleš – malíř
7.	D		Vojtěch Hynais - malíř
8.	A	26.	holič, uši – Král Lávra
9.	D		myslivec, buličí oči – Divá Bára
10.	C		pěnovka – Malostranské povídky
11.	A		sud, středověk – Výlet pana Broučka
12.	A		laně, studánka – Lesní studánka
13.	D		obraz, poklad – Svatý Xaverius
14.	C	27.	Malostranské povídky
15.	A	28.	Maryša
16.	B	29.	Kříž u potoka
17.	D	30.	Staré pověsti české
18.	A	31.	Epochální výlet pana Broučka tentokráte do 15. století

Cvičebnice literatury pro 2. ročník

19.	C		
20.	B		
21.	C		
22.	C		
23.	C		
24.	Viktorka - Babička		
	Vladimír – Křest sv. Vladimíra		
	Xaverius – Svatý Xaverius		
	pan Schlegl – Malostranské povídky		
	Janek od Zvonu – Výlet pana Broučka		
	Karel IV. – Noc na Karlštejně		
	Lízal – Maryša		
	Krok – Staré pověsti české		
	Ambrož – Kříž u potoka		

5.14 Kontrolní otázky

1.	C	13.	B
2.	B	14.	B
3.	B	15.	D
4.	C	16.	D
5.	B	17.	C
6.	B	18.	A
7.	C	19.	D
8.	D	20.	C
9.	A	21.	A
10.	A	22.	C
11.	C	23.	B
12.	A	24.	D